

Το αλφάβητο του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Καθ. Klaus-Dieter Borchardt

Το περιεχόμενο της παρούσας έκδοσης δεν αντανakλά οπωσδήποτε την επίσημη γνώμη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μόνος υπεύθυνος για τις πληροφορίες και απόψεις που περιέχονται σε αυτήν είναι ο συντάκτης της.

Πηγές εικόνων

Κατωτέρω αναφέρεται ο τόπος φύλαξης των απεικονιζόμενων φωτογραφιών ή/και η χρησιμοποιηθείσα πηγή, καθώς και οι κάτοχοι των πνευματικών δικαιωμάτων επ' αυτών.

Καταβλήθηκε κάθε προσπάθεια εντοπισμού των κατόχων πνευματικών δικαιωμάτων επί των απεικονιζόμενων εικονογραφήσεων και φωτογραφιών. Για τυχόν ερωτήματα παρακαλείστε να απευθύνεστε στον εκδότη:

Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης
2, rue Mercier
2985 Luxembourg
LUXEMBOURG

Σελίδες 8, 20, 33, 36, 55, 77, 100 και 124: Βιβλιοθήκη Πολυμέσων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, Βρυξέλλες
© Ευρωπαϊκή Ένωση, 2011

Η υπηρεσία Europe Direct σας βοηθά να βρείτε απαντήσεις στα ερωτήματά σας σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση

Τηλεφωνικός αριθμός χωρίς χρέωση (*):

00 800 6 7 8 9 10 11

(* Ορισμένες εταιρείες κινητής τηλεφωνίας δεν παρέχουν πρόσβαση σε αριθμούς 00 800 ή χρεώνουν τις κλήσεις προς τους αριθμούς αυτούς.

Περαιτέρω πληροφορίες σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση διατίθενται μέσω του διαδικτύου, Server Europa (<http://europa.eu>).

Δελτίο καταλογογράφησης υπάρχει στο τέλος του έργου.

Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2011

ISBN 978-92-78-40729-2

doi:10.2830/46204

© Ευρωπαϊκή Ένωση, 2011

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση με αναφορά της πηγής.

Printed in Luxembourg

ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΕ ΧΑΡΤΙ ΛΕΥΚΑΣΜΕΝΟ ΧΩΡΙΣ ΧΛΩΡΙΟ

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ

Η παρούσα έκδοση με τον τίτλο *Το αλφάβητο του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης* περιλαμβάνει τις τροποποιήσεις που επήλθαν με τη συνθήκη της Λισαβόνας. Με εξαίρεση ορισμένων αποσπασμάτων ή σημείων όπου το ιστορικό συγκείμενο απαιτεί διαφορετικά, τα αναφερόμενα άρθρα παρατίθενται αυτούσια όπως εμφανίζονται στα ενοποιημένα κείμενα των ευρωπαϊκών συνθηκών (*Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* C 83 της 30ής Μαρτίου 2010). Τελευταία ενημέρωση της έκδοσης: Μάρτιος του 2010.

Περιεχόμενα

- 007 ΠΡΟΛΟΓΟΣ**

- 009 ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΙΣΙ ΣΤΗ ΛΙΣΑΒΟΝΑ ΜΕΣΩ ΡΩΜΗΣ, ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ, ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ ΚΑΙ ΝΙΚΑΙΑΣ**

- 021 ΟΙ ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΞΙΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ**
- 023** Η ΕΕ ως εγγυητής της ειρήνης
- 023** Η ενότητα και η ισότητα ως κατευθυντήριες αρχές
- 024** Οι θεμελιώδεις ελευθερίες
- 025** Η αρχή της αλληλεγγύης
- 025** Ο σεβασμός της εθνικής ταυτότητας
- 025** Η ανάγκη ύπαρξης ασφάλειας
- 026** Τα θεμελιώδη δικαιώματα

- 031 ΤΟ «ΣΥΝΤΑΓΜΑ» ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ**
- 031** Η νομική φύση της ΕΕ
- 037** Οι αρμοδιότητες της ΕΕ
- 042** Οι εξουσίες της ΕΕ
- 047** Τα θεσμικά όργανα της ΕΕ
- 050** Θεσμικά όργανα: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο — Ευρωπαϊκό Συμβούλιο — Συμβούλιο — Ευρωπαϊκή Επιτροπή — Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης — Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα — Ελεγκτικό Συνέδριο
- 082** Επικουρικά όργανα: Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή — Επιτροπή των Περιφερειών
- 085** Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων

- 087 Η ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ**
- 087** Η ΕΕ ως δημιούργημα του δικαίου και ως κοινότητα μέσω του δικαίου
- 088** Οι πηγές του δικαίου της Ένωσης
- 089** Οι ιδρυτικές συνθήκες της ΕΕ ως πρωτογενές δίκαιο της Ένωσης — Οι πράξεις της ΕΕ ως παράγωγο δίκαιο της Ένωσης — Διεθνείς συμφωνίες της ΕΕ — Γενικές αρχές — Εθνικό δίκαιο — Συμφωνίες και συμβάσεις μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ

095 Τα μέσα παρέμβασης της ΕΕ

097 Κανονισμοί — Οδηγίες — Αποφάσεις — Συστάσεις και γνώμες — Ψηφίσματα, δηλώσεις και προγράμματα δράσης — Δημοσιεύσεις και κοινοποιήσεις

107 Η νομοθετική διαδικασία στην ΕΕ

108 Συνήθης νομοθετική διαδικασία — Η διαδικασία σύμφωνης γνώμης — Η απλοποιημένη διαδικασία

113 Το σύστημα έννομης προστασίας της ΕΕ

113 Διαδικασία λόγω παράβασης των Συνθηκών — Προσφυγή ακύρωσης — Προσφυγή κατά παράλειψης — Αγωγή αποζημίωσης — Προσφυγές υπαλλήλων — Διαφορές δικαίου ευρεσιτεχνίας της Ένωσης — Διαδικασία ένδικων μέσων — Προσωρινή δικαστική προστασία — Διαδικασία έκδοσης προδικαστικής απόφασης

121 Η ευθύνη των κρατών μελών για παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης

122 Ευθύνη των κρατών μελών λόγω πράξεων ή παραλείψεων της νομοθετικής εξουσίας — Ευθύνη λόγω παραβίασης του δικαίου της Ένωσης από τη δικαστική εξουσία

125 ΕΝΤΑΞΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΚΑΙΟΥ

125 Η αυτονομία της έννομης τάξης της ΕΕ

126 Η συνύπαρξη του δικαίου της Ένωσης και του εθνικού δικαίου

128 Σύγκρουση μεταξύ του δικαίου της Ένωσης και του εθνικού δικαίου

128 Η άμεση ισχύς του δικαίου της Ένωσης στο εθνικό δίκαιο — Η υπεροχή του δικαίου της Ένωσης έναντι του εθνικού δικαίου — Η σύμφωνη προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνεία του εθνικού δικαίου

137 ΕΠΙΜΕΤΡΟ

139 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πρόλογος

Η καθιερωθείσα από την Ευρωπαϊκή Ένωση έννομη τάξη έχει καταστεί σήμερα αναπόσπαστο στοιχείο της πολιτικής και κοινωνικής μας πραγματικότητας. Βάσει των συνθηκών της Ένωσης λαμβάνονται κάθε χρόνο χιλιάδες αποφάσεις που συμβάλλουν σημαντικά στη διαμόρφωση της πραγματικότητας των κρατών μελών της ΕΕ και των πολιτών τους. Το άτομο έπαψε να είναι πολίτης μόνο της χώρας, του δήμου ή της κοινότητάς του, αφού συγχρόνως είναι και πολίτης της Ένωσης. Ως εκ τούτου, είναι εξαιρετικά σημαντικό να γνωρίζουν οι πολίτες της Ένωσης το δίκαιο που τη διέπει και επηρεάζει και τη δική τους καθημερινότητα. Ωστόσο, δεν είναι εύκολο για τον πολίτη να κατανοήσει τη συνολική δομή της ΕΕ και του δικαίου της συστήματος. Αυτό οφείλεται εν μέρει στα ίδια τα κείμενα των Συνθηκών, τα οποία συχνά έχουν πολύπλοκη δομή και δεν είναι εύκολο να αντιληφθεί κανείς τη σημασία τους. Επίσης, πολλοί όροι που χρησιμοποιούν οι συντάκτες των Συνθηκών προκειμένου να αποδώσουν το νόημα νέων καταστάσεων είναι ασυνήθιστοι. Σκοπός του παρόντος εγχειριδίου είναι να εξηγήσει τη δομή της ΕΕ και των βασικών πυλώνων του ευρωπαϊκού δικαίου συστήματος καλύπτοντας κάποια από τα κενά κατανόησης των πολιτών της Ένωσης.

7 Μαΐου 1948, Χάγη

Θερμή υποδοχή του Winston Churchill στο συνέδριο του κινήματος ευρωπαϊκής ενοποίησης. Ο πρώην βρετανός πρωθυπουργός, που την εποχή εκείνη ήταν επικεφαλής της αντιπολίτευσης, διευθύνει την τελετή έναρξης του συνεδρίου για την Ευρώπη. Στη φημισμένη ομιλία του στη Ζυρίχη στις 19 Σεπτεμβρίου 1946, είχε απευθύνει κάλεσμα για την ένωση της Ευρώπης.

Από το Παρίσι στη Λισαβόνα μέσω Ρώμης, Μάαστριχτ, Άμστερνταμ και Νίκαιας

Ακόμη και λίγο μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η πολιτειακή και πολιτική μας ζωή αναπτυσσόταν σχεδόν αποκλειστικά βάσει των εθνικών συνταγμάτων και νόμων. Αυτοί υπαγόρευαν στις δημοκρατίες μας τους κανόνες συμπεριφοράς που ίσχυαν για τους πολίτες, τα κόμματα, αλλά και για το κράτος και τα όργανά του. Μετά όμως την πλήρη κατάρρευση της Ευρώπης και την οικονομική και πολιτική παρακμή της δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις για ένα νέο ξεκίνημα και αναδύθηκε η ιδέα μιας νέας ευρωπαϊκής τάξης.

Οι προσπάθειες για την ενοποίηση της Ευρώπης κατά τη μεταπολεμική περίοδο είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία πολυάριθμων πολύπλοκων και άκαμπτων οργανισμών που στο σύνολό τους προκαλούσαν σύγχυση στους πολίτες. Ταυτόχρονα υφίστανται, χωρίς να υπάρχει μεταξύ τους δομημένη σύνδεση, ο ΟΟΣΑ (Organization for Economic Cooperation and Development — Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης), η ΔΕΕ (Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση), το NATO (North Atlantic Treaty Organisation — Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου), το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο αριθμός των κρατών μελών των οργανισμών αυτών κυμαίνεται μεταξύ 10 (ΔΕΕ) και 47 (Συμβούλιο της Ευρώπης).

Αυτή η πληθώρα ευρωπαϊκών θεσμών αποκτά δομή μόνον αν κατανοήσει κανείς τους συγκεκριμένους σκοπούς που κρύβονται πίσω από τους επιμέρους οργανισμούς. Βάσει αυτών διακρίνονται τρεις ευρύτερες ομάδες οργανισμών.

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ: ΟΙ ΕΥΡΩ-ΑΤΛΑΝΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ

Οι ευρω-ατλαντικοί οργανισμοί προέκυψαν από τους δεσμούς που δημιουργήθηκαν μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και της Ευρώπης. Δεν ήταν τυχαίο ότι ο πρώτος ευρωπαϊκός οργανισμός της μεταπολεμικής περιόδου, ο ΟΕΕΚ (Organisation for European Economic

Cooperation — Οργανισμός Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας), συστάθηκε το 1948 μετά από πρωτοβουλία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Ο τότε υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ George Marshall κάλεσε το 1947 τα κράτη της Ευρώπης να ενώσουν τις προσπάθειές τους για την οικονομική ανοικοδόμηση της ηπείρου υποσχόμενος την υποστήριξη εκ μέρους των ΗΠΑ. Η υπόσχεση αυτή εκπληρώθηκε διά μέσου του «σχεδίου Marshall», το οποίο αποτέλεσε τη βάση για τη γρήγορη ανοικοδόμηση της Δυτικής Ευρώπης. Κύρια μέριμνα του ΟΕΕC ήταν αρχικά η απελευθέρωση του εμπορίου μεταξύ των κρατών. Το 1960, όταν προσχώρησαν στον Οργανισμό οι ΗΠΑ και ο Καναδάς, ως πρόσθετος σκοπός ορίστηκε η αναπτυξιακή βοήθεια προς τις χώρες του τρίτου κόσμου, και ο ΟΕΕC μετονομάστηκε σε OECD [Organisation for Economic Cooperation and Development — ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης)].

Την ίδρυση του ΟΕΕC ακολούθησε το 1949 το ΝΑΤΟ που αποτέλεσε τη στρατιωτική συμμαχία με τις Ηνωμένες Πολιτείες και τον Καναδά. Το 1954 ιδρύθηκε η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ) με σκοπό την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών στον τομέα της πολιτικής ασφάλειας. Η ΔΕΕ συγκροτήθηκε στη βάση της συνθήκης των Βρυξελλών, η οποία είχε υπογραφεί από το Βέλγιο, τη Γαλλία, το Λουξεμβούργο, τις Κάτω Χώρες και το Ηνωμένο Βασίλειο, με προσχώρηση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και της Ιταλίας. Μέλη της είναι ήδη η Ελλάδα, η Ισπανία και η Πορτογαλία. Η ΔΕΕ σήμανε το 1954 την αρχή της ανάπτυξης μιας ευρωπαϊκής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας. Εντούτοις, ο ρόλος της παρέμεινε περιορισμένος, αφού οι περισσότερες αρμοδιότητές της μεταβιβάστηκαν σε άλλους διεθνείς οργανισμούς και ιδίως στο ΝΑΤΟ, στο Συμβούλιο της Ευρώπης και στην ΕΕ. Αρμοδιότητα της ΔΕΕ παρέμεινε η συλλογική άμυνα, η οποία δεν έχει μεταβιβαστεί ακόμη στην ΕΕ.

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ: ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΙ ΟΑΣΕ

Κοινό γνώρισμα των ευρωπαϊκών οργανισμών της δεύτερης ομάδας είναι ότι η δομή τους καθιστά εφικτή τη συμμετοχή όσο το δυνατόν μεγαλύτερου αριθμού χωρών. Κατά την επιλογή αυτή λήφθηκε συνειδητά υπόψη ότι οι οργανισμοί αυτοί δεν υπερβαίνουν τα όρια της παραδοσιακής διακρατικής συνεργασίας.

Μεταξύ των εν λόγω οργανισμών συγκαταλέγεται το Συμβούλιο της Ευρώπης που ιδρύθηκε στις 5 Μαΐου 1949 ως πολιτικός οργανισμός. Στο καταστατικό του δεν συναντάται καμία αναφορά σχετικά με την επιδίωξη δημιουργίας

συνομοσπονδίας ή ένωσης, ούτε προβλέπεται η μεταβίβαση ή ο συγκερασμός τμημάτων της εθνικής κυριαρχίας.

Όλες οι αποφάσεις του Συμβουλίου που αφορούν σημαντικά θέματα λαμβάνονται με βάση την αρχή της ομοφωνίας. Συνεπώς, οποιοδήποτε κράτος δύναται να παρεμποδίσει τη λήψη αποφάσεων ασκώντας το δικαίωμα της αρνησικυρίας, όπως συμβαίνει και στο Συμβούλιο Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ). Έτσι, το Συμβούλιο της Ευρώπης παραμένει στη δομή του ένα όργανο διεθνούς συνεργασίας. Στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης έχουν συναφθεί *πολυάριθμες συμβάσεις* στους τομείς της οικονομίας, του πολιτισμού, της κοινωνικής πολιτικής και του δικαίου. Η σημαντικότερη και πλέον γνωστή είναι η *Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών* της 4ης Νοεμβρίου 1950 (ΕΣΔΑ — Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου). Με τη σύμβαση αυτή καθιερώθηκε ένα πρακτικής σημασίας ελάχιστο επίπεδο προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου αλλά και ένα σύστημα νομικής προστασίας που επιτρέπει στα ιδρυθέντα διά της συμβάσεως όργανα, και συγκεκριμένα στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που εδρεύουν στο Στρασβούργο, να καταδικάζουν στο πλαίσιο της συμβάσεως τις παραβιάσεις δικαιωμάτων του ανθρώπου που σημειώνονται στα κράτη μέλη.

Στην ίδια ομάδα εξακολουθεί να ανήκει ο *Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ)* που ιδρύθηκε το 1994 ως διάδοχος της «Διάσκεψης για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη». Ο ΟΑΣΕ εμπνέεται από τις αρχές και τους στόχους της Τελικής Πράξης του Ελσίνκι του 1975 και του Χάρτη των Παρισίων του 1990. Σε αυτούς περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων η προώθηση μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών αλλά και η ανάπτυξη ενός «δικτύου ασφαλείας» με σκοπό την επίλυση διαφορών με ειρηνικά μέσα. Οι εμπειρίες του πρόσφατου παρελθόντος απέδειξαν ότι ακόμη και στην Ευρώπη υπάρχουν πολλά κενά στον τομέα αυτό.

ΟΜΑΔΑ ΤΡΙΤΗ: ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Την τρίτη ομάδα των ευρωπαϊκών οργανισμών αποτελεί η Ευρωπαϊκή Ένωση. Το καινοτόμο στοιχείο που διακρίνει την ΕΕ από τις παραδοσιακές μορφές κρατικών ενώσεων συνίσταται στο ότι τα κράτη μέλη παραιτήθηκαν από μέρος των κυριαρχικών τους δικαιωμάτων υπέρ της ΕΕ, την οποία εξόπλισαν με ίδιες εξουσίες,

ανεξάρτητες από τα κράτη μέλη. Ασκώντας τις εξουσίες αυτές η ΕΕ δύναται να εκδίδει ρυθμιστικές πράξεις με αποτελέσματα ισοδύναμα προς αυτά των κρατικών πράξεων.

Τα θεμέλια για τη δημιουργία της ΕΕ έθεσε ο τότε γάλλος υπουργός Εξωτερικών Robert Schuman στη *Διακήρυξη της 9ης Μαΐου 1950*, στην οποία παρουσίασε το σχέδιο ενοποίησης της ευρωπαϊκής βιομηχανίας άνθρακα και χάλυβα στο πλαίσιο μιας Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα, όπως το οραματίστηκε ο ίδιος και ο Jean Monnet. Το σχέδιο φιλοδοξούσε να αποτελέσει συγχρόνως μια ιστορική πρωτοβουλία για «μία οργανωμένη και δημιουργική Ευρώπη», η οποία είναι «απαραίτητη για τον πολιτισμό» και χωρίς την οποία «δεν μπορεί να διαφυλαχθεί η παγκόσμια ειρήνη». Το «σχέδιο Schuman» έλαβε σάρκα και οστά με την υπογραφή της συνθήκης ίδρύσεως της *Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ)* από τα έξι ιδρυτικά κράτη μέλη (Βέλγιο, Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, Γαλλία, Ιταλία, Λουξεμβούργο και Κάτω Χώρες) στις 18 Απριλίου 1951 στο Παρίσι («συνθήκη των Παρισίων»), η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 13 Ιουλίου 1952. Η ΕΚΑΧ συστάθηκε για περίοδο 50 ετών, μετά την πάροδο της οποίας στις 23 Ιουλίου 2002 «ενσωματώθηκε» στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Λίγα χρόνια μετά την ίδρυση της ΕΚΑΧ, τα ίδια κράτη δημιούργησαν με την υπογραφή των συνθηκών της Ρώμης στις 25 Μαρτίου 1957 («συνθήκες της Ρώμης») την *Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ)* και την *Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ ή Ευρατόμ)*, οι οποίες ανέλαβαν δράση μετά τη θέση των συνθηκών σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1958.

Η ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) με την υπογραφή της *συνθήκης του Μάαστριχτ* σήμανε μια νέα εποχή στην πορεία προς την πολιτική ενοποίηση της Ευρώπης. Η συνθήκη αυτή, η οποία είχε υπογραφεί στο Μάαστριχτ στις 7 Φεβρουαρίου 1992, συνάντησε ορισμένες δυσκολίες στην επικύρωσή της (οι Δανοί συναίνεσαν μετά τη διενέργεια δεύτερου δημοψηφίσματος, ενώ στη Γερμανία υπήρξε προσφυγή ενώπιον του Συνταγματικού Δικαστηρίου στρεφόμενη κατά της έγκρισης της συνθήκης από το Γερμανικό Κοινοβούλιο), και τελικά τέθηκε σε ισχύ την 1η Νοεμβρίου 1993. Όπως αναφέρεται στο κείμενό της, «[η συνθήκη] ανοίγει νέα φάση στη διαδικασία μιας διαρκώς στενότερης ένωσης των λαών της Ευρώπης». Περιλαμβάνει την ιδρυτική πράξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την οποία ωστόσο δεν ολοκληρώνει. Πρόκειται για ένα πρώτο βήμα στην πορεία προς την οριστική καθιέρωση μιας ευρωπαϊκής συνταγματικής τάξης.

Μια πρώτη εξέλιξη στο καθεστώς της ΕΕ επήλθε με τις συνθήκες του *Άμστερνταμ* και της *Νίκαιας* που τέθηκαν σε ισχύ την 1η Μαΐου 1999 και την 1η Φεβρουαρίου 2003 αντίστοιχα.

Σκοπός των εν λόγω τροποποιητικών συνθηκών ήταν να διατηρηθεί η ικανότητα δράσης της ΕΕ παρά την αύξηση των μελών της από 15 σε 27. Ως εκ τούτου, οι δύο συνθήκες εισήγαγαν κυρίως θεσμικές μεταρρυθμίσεις, ενώ σε σχέση με προηγούμενους κύκλους μεταρρυθμίσεων η πολιτική βούληση για εμβάθυνση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης υπήρξε μάλλον ασθενής.

Η κριτική που προκάλεσε το γεγονός αυτό αποτέλεσε το έναυσμα για την έναρξη ενός διαλόγου για το μέλλον της ΕΕ και τη θεσμική της διάρθρωση. Ο διάλογος αυτός κατέληξε στην αποδοχή μιας *Δήλωσης για το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης* από τους ηγέτες των κρατών και των κυβερνήσεων στις 15 Δεκεμβρίου 2001, στο Laeken του Βελγίου. Με τη δήλωση αυτή η ΕΕ δεσμεύθηκε για περισσότερη δημοκρατία, διαφάνεια και αποτελεσματικότητα αλλά και για τη χάραξη πορείας προς τη θέσπιση συντάγματος. Ως πρώτο βήμα για την υλοποίηση των στόχων αυτών αποφασίστηκε η σύγκληση μιας Συνέλευσης με πρόεδρο τον πρώην γάλλο πρόεδρο Valéry Giscard d'Estaing, στην οποία ανατέθηκε η επεξεργασία του ευρωπαϊκού συντάγματος. Στις 18 Ιουλίου 2003, ο πρόεδρος της Συνέλευσης παρέδωσε εξ ονόματός της στον πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου το καταρτισθέν σχέδιο «συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης». Το σχέδιο αυτό ψηφίστηκε, με ορισμένες αλλαγές, από τους αρχηγούς των κρατών μελών στις Βρυξέλλες στις 17 και 18 Ιουλίου 2004, αφού είχαν προηγηθεί η έναρξη των δέκα νέων κρατών μελών της ΕΕ την 1η Μαΐου 2004 και οι εκλογές για την ανάδειξη των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου κατά τα μέσα Ιουνίου 2004.

Με το σύνταγμα οι μέχρι τούδε Ευρωπαϊκή Ένωση και Ευρωπαϊκή Κοινότητα θα μετεξελίσσονταν σε μια νέα, ενιαία Ευρωπαϊκή Ένωση βασιζόμενη σε μία και μοναδική συνταγματική Συνθήκη. Αυτοτελώς θα εξακολουθούσε να υφίσταται μόνο η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας, η οποία ωστόσο θα συνέχιζε να συνδέεται στενά με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Όμως η θέσπιση του συντάγματος ματαιώθηκε, καθώς δεν ολοκληρώθηκε η διαδικασία επικύρωσης. Μετά την αποδοχή της από 13 εκ των 25 κρατών μελών, η συνταγματική συνθήκη της ΕΕ απερρίφθη στο πλαίσιο δημοψηφισμάτων στη Γαλλία (54,68 % αρνητικές ψήφοι επί ποσοστού συμμετοχής 69,34 %) και τις Κάτω Χώρες (61,7 % αρνητικές ψήφοι επί ποσοστού συμμετοχής 63 %).

Μετά από μια περίοδο προβληματισμού σχεδόν δύο ετών, το πρώτο εξάμηνο του 2007 κατέστη επιτέλους δυνατή η δρομολόγηση μιας δεύτερης δέσμης μεταρρυθμίσεων με την οποία εγκαταλείπεται επισήμως η ιδέα του ευρωπαϊκού συντάγματος κατά την οποία όλες οι υφιστάμενες Συνθήκες έπρεπε να καταργηθούν και να αντικατασταθούν από ένα ενιαίο κείμενο υπό την ονομασία «συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης». Αντ' αυτού καταρτίστηκε νέο σχέδιο μεταρρύθμισης το οποίο, κατά το πρότυπο των συνθηκών του Μάαστριχτ, του Άμστερνταμ και της Νίκαιας, επιφέρει θεμελιώδους σημασίας αλλαγές στις υφιστάμενες συνθήκες της Ένωσης προκειμένου να ενισχυθούν η εσωτερική και εξωτερική δράση της ΕΕ, η δημοκρατική της νομιμοποίηση και η αποτελεσματικότητα των πολιτικών της. Όπως το επιβάλλει η παράδοση, και αυτή η μεταρρυθμιστική συνθήκη ονομάστηκε *συνθήκη της Λισαβόνας*. Οι εργασίες για την οριστικοποίηση της συνθήκης της Λισαβόνας προχώρησαν με ταχείς ρυθμούς. Αυτό οφείλεται ιδίως στο γεγονός ότι κατά τη διάρκεια της συνεδρίασης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στις Βρυξέλλες, στις 21 και 22 Ιουνίου 2007, οι ίδιοι οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων των κρατών μελών αποφάσισαν ποιες ακριβώς από τις καινοτομίες που επρόκειτο να περιληφθούν στη συνταγματική συνθήκη θα ενσωματώνονταν στις υφιστάμενες Συνθήκες και με ποιον τρόπο. Παρεκκλίνοντας από την παραδοσιακή διαδικασία, δεν περιορίστηκαν στη διατύπωση κατευθυντήριων γραμμών προς υποβολή στη διακυβερνητική διάσκεψη, αλλά προχώρησαν οι ίδιοι στην κατάρτιση της δομής και του περιεχομένου των σχεδιαζόμενων τροποποιήσεων διατυπώνοντας σε ορισμένες περιπτώσεις και το ακριβές λεκτικό μιας διάταξης. Διαφωνίες υπήρξαν ιδίως στα θέματα της οριοθέτησης των αρμοδιοτήτων μεταξύ ΕΕ και κρατών μελών, της περαιτέρω ανάπτυξης της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, του νέου ρόλου των εθνικών κοινοβουλίων στο πλαίσιο της διαδικασίας ολοκλήρωσης, της ενσωμάτωσης του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στο δίκαιο της Ένωσης και των δυνατοτήτων ανάπτυξης της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις. Κατόπιν αυτού, η διακυβερνητική διάσκεψη που συγκλήθηκε το 2007 δεν είχε πολλά περιθώρια δράσης αλλά μόνο την εντολή να διεκπεραιώσει τεχνικά τις επιθυμητές αλλαγές. Οι εργασίες της διακυβερνητικής διάσκεψης ολοκληρώθηκαν στις 18 και 19 Οκτωβρίου 2007 και το τελικό κείμενο εγκρίθηκε κατά τη διάρκεια του άτυπου Ευρωπαϊκού Συμβουλίου που διεξαγόταν στη Λισαβόνα την ίδια περίοδο. Η Συνθήκη υπογράφηκε πανηγυρικά από τους ηγέτες των 27 κρατών μελών της ΕΕ στη Λισαβόνα στις 13 Δεκεμβρίου 2007. Ωστόσο, και η διαδικασία κύρωσης της Συνθήκης αποδείχτηκε δύσκολη. Παρότι, σε αντίθεση με τη συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της ΕΕ, αντιμετωπίστηκαν τα εμπόδια στη Γαλλία και στις Κάτω Χώρες, εντούτοις η Συνθήκη απορρίφθηκε αρχικά από το ιρλανδικό

εκλογικό σώμα σε δημοψήφισμα που έγινε στις 12 Ιουνίου 2008 (με 53,4 % αρνητικές ψήφους επί ποσοστού συμμετοχής 53,1 %). Ύστερα από νομικά δεσμευτικές διαβεβαιώσεις ως προς την (περιορισμένη) εμβέλεια της νέας Συνθήκης, οι πολίτες της Ιρλανδίας κλήθηκαν τον Οκτώβριο του 2009 σε δεύτερο δημοψήφισμα για τη συνθήκη της Λισαβόνας. Αυτή τη φορά η Συνθήκη έτυχε ευρείας αποδοχής από τους Ιρλανδούς (67,1 % επί ποσοστού συμμετοχής 59 %). Η επιτυχής έκβαση του δημοψηφίσματος στην Ιρλανδία άνοιξε τον δρόμο για την κύρωση της συνθήκης από την Πολωνία και την Τσεχική Δημοκρατία. Στην Πολωνία, ο πρόεδρος Kaczyński είχε εξαρτήσει την κύρωση της Συνθήκης από τη θετική έκβαση του δημοψηφίσματος στην Ιρλανδία, όπως και ο πρόεδρος της Τσεχικής Δημοκρατίας Václav Klaus, ο οποίος τελικά ζήτησε επιπλέον να εξασφαλιστεί ότι οι διατάξεις της συνθήκης της Λισαβόνας, και ιδιαίτερα αυτές του Χάρτη, δεν θα επιτρέπουν την οποιαδήποτε αμφισβήτηση των λεγόμενων «Διαταγμάτων Beneš» του 1945 με τα οποία είχε αποκλειστεί η διεκδίκηση πρώην γερμανικών εδαφών εντός της επικράτειας της Τσεχικής Δημοκρατίας. Αφού βρέθηκε λύση για την ικανοποίηση της απαίτησης αυτής, ο τσέχος πρόεδρος υπέγραψε το έγγραφο κύρωσης στις 3 Νοεμβρίου 2009. Με τον τρόπο αυτό, ολοκληρώθηκε η διαδικασία κύρωσης και στα 27 κράτη μέλη και η συνθήκη της Λισαβόνας τέθηκε σε ισχύ την 1η Δεκεμβρίου 2009.

Με τη συνθήκη της Λισαβόνας η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα συγχωνεύτηκαν σε μία ενιαία *Ευρωπαϊκή Ένωση*. Ο όρος «Κοινότητα» αντικαθίσταται γενικά από τον όρο «Ένωση». Η Ένωση παίρνει τη θέση της Κοινότητας και αποτελεί τον νόμιμο διάδοχό της. Ωστόσο, το δίκαιο της Ένωσης εξακολουθεί να διέπεται από τις παρακάτω *τρεις Συνθήκες*.

Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση

Η συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (συνθήκη ΕΕ — ΣΕΕ) έχει τελείως νέα δομή. Υποδιαιρείται στους εξής έξι τίτλους: Κοινές διατάξεις (I), Διατάξεις περί δημοκρατικών αρχών (II), Διατάξεις περί θεσμικών οργάνων (III), Διατάξεις περί ενισχυμένων συνεργασιών (IV), Γενικές διατάξεις για την εξωτερική δράση της Ένωσης και ειδικές διατάξεις σχετικά με την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας (V) και Τελικές διατάξεις (VI).

Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (συνθήκη ΛΕΕ — ΣΛΕΕ) διαδέχτηκε τη συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και σε γενικές γραμμές ακολουθεί τη δομή της. Οι βασικές καινοτομίες αφορούν την εξωτερική δράση της ΕΕ και την εισαγωγή νέων κεφαλαίων, ιδίως σχετικά με την πολιτική στον τομέα της ενέργειας, την αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις, την πολιτική διαστήματος, τον αθλητισμό και τον τουρισμό.

Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας

Η συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (συνθήκη ΕΚΑΕ — ΣΕΚΑΕ) τροποποιήθηκε μόνο σε ορισμένα σημεία της. Οι επιμέρους τροποποιήσεις έγιναν με πρωτόκολλα τα οποία προσαρτήθηκαν στη συνθήκη της Λισαβόνας.

Η συνθήκη ΕΕ και η συνθήκη ΛΕΕ έχουν το ίδιο νομικό κύρος. Αυτή η ρητή νομική διαπίστωση είναι απαραίτητη καθώς ο νέος τίτλος της πρώην συνθήκης ΕΕ (συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης) και το πυκνό κανονιστικό πλαίσιο σε αμφότερες τις Συνθήκες δημιουργούν την εντύπωση ότι η συνθήκη ΕΕ αποτελεί ένα είδος συντάγματος ή θεμελιώδους Συνθήκης, ενώ η συνθήκη ΛΕΕ διαμορφώνεται περισσότερο υπό τη μορφή εκτελεστικής Συνθήκης. Όμως ούτε η συνθήκη ΕΕ ούτε η συνθήκη ΛΕΕ έχουν χαρακτήρα συντάγματος. Οι όροι που χρησιμοποιήθηκαν στις δύο Συνθήκες επιβεβαιώνουν την αλλαγή αυτή σε σχέση με την προηγούμενη συζήτηση περί θέσπισης ευρωπαϊκού συντάγματος: ο όρος «σύνταγμα» δεν χρησιμοποιείται, ο «υπουργός Εξωτερικών της Ένωσης» καλείται «ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας», ενώ εγκαταλείπονται οι έννοιες «νόμος» και

«νόμος-πλαίσιο». Επίσης, οι τροποποιημένες Συνθήκες δεν περιλαμβάνουν άρθρα στα οποία αναφέρονται σύμβολα της ΕΕ, όπως σημαία, ύμνος και έμβλημα. Η υπεροχή του δικαίου της Ένωσης δεν καθιερώνεται ρητά σε κάποια διάταξη, αλλά εξακολουθεί να προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην οποία παραπέμπει σχετική δήλωση.

Με τη συνθήκη της Λισαβόνας εγκαταλείφθηκε εξάλλου και το μοντέλο των «τριών πυλώνων» της ΕΕ. Ο πρώτος πυλώνας, που καλύπτει κυρίως την εσωτερική αγορά και τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΕΚ), συγχωνεύεται με τον δεύτερο και τον τρίτο πυλώνα οι οποίοι αποτελούνται από την εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφάλειας και την αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις αντίστοιχα. Διατηρούνται ωστόσο οι ειδικές διαδικασίες στον τομέα της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας και άμυνας, καθώς στην Συνθήκη προσαρτώνται δηλώσεις της διακυβερνητικής διάσκεψης στις οποίες υπογραμμίζεται ο ιδιαίτερος χαρακτήρας και οι ευθύνες και αρμοδιότητες των κρατών μελών στον εν λόγω τομέα.

Η ΕΕ αποτελείται επί του παρόντος από 27 κράτη μέλη. Έξι από αυτά, και συγκεκριμένα το *Βέλγιο*, η *Γερμανία* (η οποία μετά την επανένωση των δύο γερμανικών κρατών στις 3 Οκτωβρίου 1990 περιλαμβάνει και το έδαφος της πρώην ΛΔΓ), η *Γαλλία*, η *Ιταλία*, το *Λουξεμβούργο* και οι *Κάτω Χώρες* είναι τα ιδρυτικά μέλη της ΕΟΚ. Την 1η Ιανουαρίου 1973 προσχώρησαν στην Κοινότητα η *Δανία* (χωρίς να συμπεριλαμβάνεται πλέον η Γροιλανδία, της οποίας οι κάτοικοι σε δημοψήφισμα που διεξήχθη τον Φεβρουάριο του 1982 αποφάσισαν με οριακή πλειοψηφία να μην παραμείνει η χώρα στην ΕΚ), η *Ιρλανδία* και το *Ηνωμένο Βασίλειο*. Τον Οκτώβριο του 1972 είχε απορριφθεί με δημοψήφισμα (με ποσοστό 53,5 %) η προγραμματισμένη ένταξη της Νορβηγίας. Η λεγόμενη «νότια διεύρυνση» της ΕΕ ξεκίνησε με την προσχώρηση της *Ελλάδας* την 1η Ιανουαρίου 1981 και ολοκληρώθηκε με την προσχώρηση της *Ισπανίας* και της *Πορτογαλίας* την 1η Ιανουαρίου 1986. Ακολούθησε η προσχώρηση της *Αυστρίας*, της *Φινλανδίας* και της *Σουηδίας* την 1η Ιανουαρίου 1995. Εκτός ΕΕ παρέμεινε η Νορβηγία, αφού και πάλι, όπως είχε συμβεί και πριν από 22 χρόνια, οι Νορβηγοί αντιτάχθηκαν με οριακή πλειοψηφία 52,4 % στην προσχώρηση της χώρας τους στην ΕΕ. Την 1η Μαΐου 2004 προσχώρησαν στην ΕΕ οι χώρες της Βαλτικής *Εσθονία*, *Λετονία* και *Λιθουανία*, η *Τσεχική Δημοκρατία*, η *Ουγγαρία*, η *Πολωνία*, η *Σλοβενία* και η *Σλοβακία*, όλες τους χώρες της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης, καθώς και τα δύο νησιά της Μεσογείου *Κύπρος* και *Μάλτα*. Μόλις δύο χρόνια αργότερα, την 1η Ιανουαρίου 2007, η διεύρυνση της Ένωσης προς ανατολάς ολοκληρώθηκε προσωρινά με την προσχώρηση της *Βουλγαρίας* και της *Ρουμανίας*. Έτσι ο αριθμός

των μελών της ΕΕ αυξήθηκε από 15 σε 27, ο δε πληθυσμός της από 90 σε 474 εκατομμύρια κατοίκους. Αυτή η ιστορική διεύρυνση της ΕΕ αποτελεί την κορύφωση μιας μακροχρόνιας διαδικασίας μέσω της οποίας κατέστη εφικτή η επανένωση των λαών της Ευρώπης, τους οποίους για περισσότερο από μισό αιώνα χώριζε το Σιδηρόν Παραπέτασμα και ο Ψυχρός Πόλεμος. Κατά συνέπεια, μέσα από την πέμπτη διεύρυνση της ΕΕ εκφράζεται η βούληση για διασφάλιση της ειρήνης, της σταθερότητας και της οικονομικής ευημερίας σε μία ενωμένη ευρωπαϊκή ήπειρο.

Ήδη βρίσκονται σε εξέλιξη ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την *Τουρκία*, η οποία υπέβαλε αίτηση προσχώρησης στις 14 Απριλίου 1987. Βέβαια, οι σχέσεις μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας χρονολογούνται από πολύ παλιά. Ήδη το 1963 συνήφθη μεταξύ της τότε ΕΟΚ και της Τουρκίας συμφωνία σύνδεσης στην οποία γίνεται αναφορά στην προοπτική ένταξης. Το 1995 θεσπίστηκε η τελωνειακή ένωση ΕΚ–Τουρκίας, ενώ στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Ελσίνκι τον Δεκέμβριο του 1995 η Τουρκία αναγορεύτηκε επισήμως σε υποψήφια προς ένταξη χώρα. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε έκφραση της πεποίθησης ότι η χώρα αυτή διαθέτει τις βάσεις που απαιτεί ένα δημοκρατικό σύστημα αν και προς το παρόν παρουσιάζει μεγάλο έλλειμμα όσον αφορά τον σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου και την προστασία των μειονοτήτων. Τον Δεκέμβριο του 2004, κατόπιν πρότασης της Επιτροπής, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο έδωσε τελικά το πράσινο φως για την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Τουρκία, οι οποίες ξεκίνησαν τον Οκτώβριο του 2005. Τελικός στόχος των διαπραγματεύσεων είναι η ένταξη της χώρας στην ΕΕ. Ωστόσο, δεν υπάρχουν εγγυήσεις ότι ο στόχος αυτός θα επιτευχθεί. Εξάλλου, οι εταίροι της ΕΕ συμφωνούν ότι σε κάθε περίπτωση η ένταξη της Τουρκίας δεν μπορεί να γίνει πριν από το 2014, ενώ θα πρέπει να έχει προετοιμαστεί με σχολαστικότητα έτσι ώστε να εξελιχθεί ομαλά για να μην τεθεί σε κίνδυνο ό,τι επιτεύχθηκε σε περισσότερα από 50 χρόνια ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Υποψήφιος προς ένταξη χώρες είναι επίσης η *Κροατία*, με την οποία οι διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν τον Οκτώβριο του 2005, καθώς και η *πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας* η οποία ανακηρύχθηκε υποψήφια προς ένταξη τον Δεκέμβριο του 2005 χωρίς όμως να οριστεί συγκεκριμένη ημερομηνία έναρξης των διαπραγματεύσεων. Στις 17 Ιουλίου 2009 υποβλήθηκε αίτηση ένταξης από την *Ισλανδία*. Στις 24 Φεβρουαρίου 2010 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνέστησε στο Συμβούλιο να δρομολογήσει την έναρξη των διαπραγματεύσεων ένταξης με την Ισλανδία.

Η ΕΕ έχει στραφεί πλέον αποφασιστικά και προς τις *χώρες των Δυτικών Βαλκανίων*. Στο πλαίσιο αυτό πρόκειται να εφαρμόσει την ίδια στρατηγική που εφάρμοσε και για τις νεοενταχθείσες χώρες, ήτοι θα προηγηθεί μία εκτενής διαδικασία σταθεροποίησης και σύνδεσης που θα πλαισιώσει την προσέγγιση των

δυτικοβαλκανικών χωρών στην ΕΕ καθ' όλη την περίοδο μέχρι την ενδεχόμενη ένταξή τους. Πρώτο σημαντικό βήμα αποτελούν εν προκειμένω οι «ευρωπαϊκές εταιρικές σχέσεις» που συνήφθησαν με την Αλβανία, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη καθώς και τη Σερβία-Μαυροβούνιο συμπεριλαμβανομένου του Κοσσυφοπεδίου ⁽¹⁾. Οι ευρωπαϊκές εταιρικές σχέσεις, που θα διαμορφωθούν ανάλογα με τις εκάστοτε ανάγκες, έχουν ως σκοπό να παρέχουν στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων την υποστήριξη που απαιτείται για την ομαλή και συντονισμένη εξέλιξη της προετοιμασίας για την πιθανή ένταξή τους. Επίσης, αποτελούν το πλαίσιο για την κατάρτιση προγραμμάτων δράσης τα οποία περιέχουν τα χρονοδιαγράμματα των επιβεβλημένων μεταρρυθμίσεων και στα οποία θα καθοριστούν με ακρίβεια τα μέσα που προτίθενται να χρησιμοποιήσουν τα κράτη προκειμένου να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις μιας ισχυρότερης ολοκλήρωσης με την ΕΕ.

Πρόνοια λαμβάνεται και για την έξοδο από την ΕΕ: Η συνθήκη ΕΕ περιέχει πλέον *ρήτρα εξόδου* η οποία επιτρέπει σε οποιοδήποτε κράτος μέλος να αποχωρήσει από την ΕΕ. Η έξοδος δεν συναρτάται με κανέναν όρο, αλλά απαιτεί μόνο συμφωνία μεταξύ της ΕΕ και του κράτους μέλους σχετικά με τις λεπτομερείς ρυθμίσεις της αποχώρησης ή άλλως, σε περίπτωση που δεν επιτευχθεί συμφωνία, την πάροδο δύο ετών από τη γνωστοποίηση της πρόθεσης της αποχώρησης προκειμένου αυτή να καταστεί ισχυρή. Δεν υφίσταται όμως διάταξη σχετικά με την αποβολή κράτους μέλους από την ΕΕ σε περίπτωση σοβαρών και διαρκών παραβιάσεων της Συνθήκης.

(¹) Σύμφωνα με το καθεστώς που ορίζει η απόφαση 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών.

1-3 Ιουνίου 1955, Taormina (Ιταλία)

Οι Joseph Bech, Paul-Henri Spaak και Johan Willem Beyen στον κήπο του ξενοδοχείου στο οποίο διέμεναν κατά τη διάρκεια της διάσκεψης της Μεσίνα. Οι τρεις υπουργοί Εξωτερικών είχαν επεξεργαστεί το Μνημόνιο της Μπενελούξ, το οποίο συζητήθηκε από τους εκπροσώπους των έξι χωρών κατά τη διάρκεια της διάσκεψης.

Οι θεμελιώδεις αξίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Άρθρο 2 της συνθήκης ΕΕ (αξίες της Ένωσης)

Η Ένωση βασίζεται στις αξίες του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου, καθώς και του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των προσώπων που ανήκουν σε μειονότητες. Οι αξίες αυτές είναι κοινές στα κράτη μέλη εντός κοινωνίας που χαρακτηρίζεται από τον πλουραλισμό, την απαγόρευση των διακρίσεων, την ανοχή, τη δικαιοσύνη, την αλληλεγγύη και την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών.

Άρθρο 3 της συνθήκης ΕΕ (σκοποί της Ένωσης)

(1) Η Ένωση έχει σκοπό να προάγει την ειρήνη, τις αξίες της και την ευημερία των λαών της.

(2) Η Ένωση παρέχει στους πολίτες της χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης χωρίς εσωτερικά σύνορα, μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων σε συνδυασμό με κατάλληλα μέτρα όσον αφορά τους ελέγχους στα εξωτερικά σύνορα, το άσυλο, τη μετανάστευση και την πρόληψη και καταστολή της εγκληματικότητας.

(3) Η Ένωση εγκαθιδρύει εσωτερική αγορά. Εργάζεται για την αειφόρο ανάπτυξη της Ευρώπης με γνώμονα την ισόρροπη οικονομική ανάπτυξη και τη σταθερότητα των τιμών, την κοινωνική οικονομία της αγοράς με υψηλό βαθμό ανταγωνιστικότητας, με στόχο την πλήρη απασχόληση και την κοινωνική πρόοδο, και το υψηλό επίπεδο προστασίας και βελτίωσης της ποιότητας του περιβάλλοντος. Προάγει την επιστημονική και τεχνολογική πρόοδο.

Η Ένωση καταπολεμά τον κοινωνικό αποκλεισμό και τις διακρίσεις και προωθεί την κοινωνική δικαιοσύνη και προστασία, την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών, την αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών και την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού.

Η Ένωση προάγει την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή και την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών.

Η Ένωση σέβεται τον πλούτο της πολιτιστικής και γλωσσικής της πολυμορφίας και μεριμνά για την προστασία και ανάπτυξη της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς.

(4) Η Ένωση εγκαθιδρύει οικονομική και νομισματική ένωση, της οποίας το νόμισμα είναι το ευρώ.

(5) Στις σχέσεις της με τον υπόλοιπο κόσμο, η Ένωση προβάλλει και προωθεί τις αξίες της και τα συμφέροντά της και συμβάλλει στην προστασία των πολιτών της. Συμβάλλει στην ειρήνη, την ασφάλεια, την αιεφόρο ανάπτυξη του πλανήτη, την αλληλεγγύη και τον αμοιβαίο σεβασμό μεταξύ των λαών, το ελεύθερο και δίκαιο εμπόριο, την εξάλειψη της φτώχειας και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδίως των δικαιωμάτων του παιδιού, καθώς και στην αυστηρή τήρηση και ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου και, ιδίως, στον σεβασμό των αρχών του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

[...]

Θεμέλιο για τη δημιουργία μιας ενωμένης Ευρώπης αποτελούν βασικές αξίες στις οποίες δεσμεύονται τα κράτη μέλη και των οποίων η πραγμάτωση έχει ανατεθεί στα εκτελεστικά όργανα της ΕΕ. Μεταξύ των αναγνωρισμένων αυτών αξιών συγκαταλέγεται η διαφύλαξη της διαρκούς ειρήνης, η ενότητα, η ισότητα, η ελευθερία, η αλληλεγγύη και η ασφάλεια. Η ΕΕ τάσσεται ρητά υπέρ της διαφύλαξης των κοινών για όλα τα κράτη μέλη αρχών της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Οι αρχές αυτές αποτελούν και τις κατευθυντήριες γραμμές προς τα κράτη που επιθυμούν να προσχωρήσουν μελλοντικά στην ΕΕ. Σε περίπτωση σοβαρής και διαρκούς παραβίασης των εν λόγω αρχών και αξιών από ένα κράτος μέλος υπάρχει δυνατότητα επιβολής κυρώσεων. Αν από τους αρχηγούς των κρατών και κυβερνήσεων της ΕΕ διαπιστωθεί, μετά από πρόταση του ενός τρίτου των κρατών μελών ή της Επιτροπής και κατόπιν έγκρισης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, η ύπαρξη σοβαρής και διαρκούς παράβασης των αξιών και των βασικών αρχών της Ένωσης, το Συμβούλιο δύναται να αποφασίσει με ειδική πλειοψηφία την αναστολή ορισμένων δικαιωμάτων τα οποία απορρέουν από τη συνθήκη ΕΕ και τη ΣΛΕΕ υπέρ του εν λόγω κράτους μέλους, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων ψήφου του αντιπροσώπου της κυβέρνησης αυτού του κράτους μέλους στο Συμβούλιο. Το εν λόγω κράτος μέλος εξακολουθεί, εντούτοις, να δεσμεύεται

από τις υποχρεώσεις που υπέχει δυνάμει των Συνθηκών. Επίσης το Συμβούλιο λαμβάνει ιδιαίτερα υπόψη τις πιθανές συνέπειες μιας τέτοιας αναστολής στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις φυσικών και νομικών προσώπων.

Η ΕΕ ΩΣ ΕΓΓΥΗΤΗΣ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

Από τα κίνητρα που οδήγησαν στην ένωση της Ευρώπης κανένα άλλο δεν ήταν τόσο ισχυρό όσο η απαίτηση για ειρήνη. Τον περασμένο αιώνα η Ευρώπη μετατράπηκε σε πεδίο μάχης δύο παγκοσμίων πολέμων μεταξύ κρατών που σήμερα είναι μέλη της ΕΕ. Για τον λόγο αυτό, ευρωπαϊκή πολιτική σημαίνει συγχρόνως και πολιτική ειρήνης, ενώ με τη δημιουργία της ΕΕ διαμορφώθηκε ταυτόχρονα και ο πυρήνας μιας ευρωπαϊκής τάξης πραγμάτων που θα διασφαλίζει την ειρήνη και θα αποτρέπει τον πόλεμο μεταξύ των κρατών μελών. Μισός αιώνας ειρήνης στην Ευρώπη αποδεικνύει ότι αυτό είναι εφικτό. Όσο περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη προσχωρήσουν στην ΕΕ, τόσο περισσότερο θα ενισχύεται το ειρηνικό καθεστώς. Υπό την έννοια αυτή, οι δύο τελευταίες διευρύνσεις της ΕΕ κατά τις οποίες εντάχθηκαν δώδεκα χώρες κυρίως της ανατολικής και της Κεντρικής Ευρώπης αποτέλεσαν σημαντικό βήμα για την ενίσχυση της ειρήνης στην Ευρώπη.

Η ΕΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΙΣΟΤΗΤΑ ΩΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΑΡΧΕΣ

Κατευθυντήρια αρχή είναι η *ενότητα*. Μόνον αν τα ευρωπαϊκά κράτη ακολουθήσουν τον δρόμο που οδηγεί στην ενότητά τους θα μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα της σύγχρονης εποχής. Πολλοί υποστηρίζουν ότι η ειρήνη στην Ευρώπη και στον κόσμο, η δημοκρατία και το κράτος δικαίου, η οικονομική ευημερία και η κοινωνική ασφάλεια δεν μπορούν να διατηρηθούν και να εξασφαλιστούν για το μέλλον χωρίς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και την ΕΕ. Η ανεργία, η ανεπαρκής ανάπτυξη και η ρύπανση του περιβάλλοντος έχουν πάψει από καιρό να αποτελούν εθνικά προβλήματα και ούτε μπορούν να επιλυθούν σε εθνικό επίπεδο. Μόνο στο πλαίσιο της ΕΕ μπορεί να δημιουργηθεί ένα σταθερό οικονομικό καθεστώς και μόνο μέσω κοινής ευρωπαϊκής προσπάθειας μπορεί να οικοδομηθεί μια διεθνής οικονομική πολιτική που θα βελτιώσει την αποδοτικότητα της ευρωπαϊκής οικονομίας και θα συμβάλει στην εδραίωση του κοινωνικού κράτους δικαίου. Χωρίς εσωτερική συνοχή η Ευρώπη δεν μπορεί να διαφυλάξει την πολιτική και οικονομική της ανεξαρτησία απέναντι στον υπόλοιπο κόσμο ούτε να ανακτήσει τη διεθνή επιρροή της και τον ρόλο της στην παγκόσμια πολιτική σκηνή.

Για να υπάρξει ενότητα πρέπει να υπάρχει *ισότητα*. Κανένας πολίτης της Ένωσης δεν επιτρέπεται να υφίσταται δυσμενέστερη μεταχείριση, δηλαδή να αποτελεί αντικείμενο διακρίσεων, λόγω της ιθαγένειάς του.

Πρέπει να καταπολεμηθεί κάθε μορφής διάκριση λόγω φύλου, φυλής, εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, λόγω αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού. Όμως ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων δεν αρκείται στα παραπάνω: απαγορεύει και τις διακρίσεις λόγω χρώματος, γενετικών χαρακτηριστικών, γλώσσας, πολιτικών ή κάθε άλλης γνώμης, ιδιότητας μέλους εθνικής μειονότητας, περιουσίας ή γέννησης. Όλοι οι πολίτες της Ένωσης είναι ίσοι ενώπιον του νόμου. Για τα κράτη μέλη αυτό σημαίνει ότι κανένας δεν υπερέχει έναντι του άλλου και ότι οι φυσικές διαφορές, όπως το μέγεθος ή ο πληθυσμός μιας χώρας, καθώς και οι διαφορετικές δομές, αντιμετωπίζονται κατά τον τρόπο που επιβάλλει η αρχή της ισότητας.

ΟΙ ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

Η ειρήνη, η ενότητα και η ισότητα συνεπάγονται συγχρόνως και την ελευθερία. Με την ένωση 27 κρατών δημιουργείται πλέον ένας ευρύτερος χώρος εντός του οποίου διασφαλίζεται μια δέσμη ελευθεριών πέραν των εθνικών συνόρων. Πρόκειται ιδίως για την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, την ελεύθερη εγκατάσταση, την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών καθώς και την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων και των κεφαλαίων. Πρόκειται για θεμελιώδεις ελευθερίες οι οποίες εγγυώνται στον επιχειρηματικό κόσμο την ελεύθερη λήψη αποφάσεων, στους εργαζόμενους την ελεύθερη επιλογή θέσης εργασίας και στους καταναλωτές την επιλογή ανάμεσα στη μεγαλύτερη δυνατή ποικιλία προϊόντων. Ο ελεύθερος ανταγωνισμός επιτρέπει στους επιχειρηματίες να απευθύνονται σε ασύγκριτα μεγαλύτερο κύκλο υποψήφιων πελατών. Ο κάθε εργαζόμενος μπορεί να αναζητεί θέση εργασίας και να αλλάζει εργασία ανάλογα με τις επιθυμίες και τα συμφέροντά του κινούμενος μέσα σε ολόκληρο τον χώρο της ΕΕ. Οι καταναλωτές μπορούν να επιλέγουν το φθηνότερο και καλύτερο προϊόν μέσα από τη σημαντικά αυξημένη προσφορά που εγγυάται ο ισχυρότερος ανταγωνισμός.

Για τους πολίτες των κρατών μελών που προσχώρησαν στην Ένωση την 1η Μαΐου 2004 και την 1η Ιανουαρίου 2007 ισχύουν μέχρι στιγμής ορισμένες μεταβατικές ρυθμίσεις. Η συνθήκη προσχώρησης προβλέπει συγκεκριμένους περιορισμούς ιδίως όσον αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών και την ελευθερία εγκατάστασης, υπό την έννοια ότι τα

παλαιά κράτη μέλη έχουν για διάστημα επτά ετών τη δυνατότητα να χορηγούν άδεια εργασίας σε υπηκόους των νέων κρατών μελών βάσει των διατάξεων της εθνικής τους νομοθεσίας ή τυχόν υφιστάμενων διμερών συμβάσεων.

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ

Τον κίνδυνο κατάχρησης της ελευθερίας εις βάρος των άλλων έρχεται να αντισταθμίσει η αρχή της αλληλεγγύης. Για να μπορέσει μια κοινοτική τάξη να έχει διάρκεια, οφείλει να αναγνωρίσει ως θεμελιώδη αρχή την αλληλεγγύη μεταξύ των μελών της και να κατανέμει ισότιμα και δίκαια σε αυτά τόσο τα πλεονεκτήματα, δηλαδή την ευημερία, όσο και τα βάρη.

Ο ΣΕΒΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ

Η Ένωση σέβεται την εθνική ταυτότητα των κρατών μελών. Τα κράτη μέλη δεν πρέπει να αφομοιωθούν από την ΕΕ, αλλά να ενταχθούν σε αυτήν διατηρώντας τα εθνικά χαρακτηριστικά τους. Από την ποικιλομορφία των εθνικών χαρακτηριστικών και ταυτοτήτων η ΕΕ αντλεί την πνευματική και ηθική της ισχύ, την οποία στη συνέχεια θέτει στην υπηρεσία του κοινού συνόλου.

Η ΑΝΑΓΚΗ ΥΠΑΡΞΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Όλες οι παραπάνω θεμελιώδεις αρχές προϋποθέτουν τελικά την ύπαρξη ασφάλειας. Ιδίως μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, η καταπολέμηση της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος αποτελεί πρωτεύον μέλημα όχι μόνο στην Αμερική αλλά και στην Ευρώπη. Η αστυνομική συνεργασία και η συνεργασία στον τομέα της δικαιοσύνης αναπτύσσονται συνεχώς, ενώ συγχρόνως ενισχύεται η προστασία των κοινών εξωτερικών συνόρων της ΕΕ.

Ωστόσο, στο πλαίσιο της ΕΕ ως ασφάλεια νοείται και η κοινωνική ασφάλεια όλων των πολιτών που κατοικούν σε αυτήν, η ασφάλεια των θέσεων εργασίας αλλά και η ασφάλεια των επιχειρηματικών αποφάσεων που στηρίζονται στην εμπιστοσύνη για τη σταθερότητα του οικονομικού πλαισίου. Ως εκ τούτου, τα όργανα της ΕΕ καλούνται να προστατεύσουν τους πολίτες και τις επιχειρήσεις από αιφνίδιες μεταβολές στο μέλλον και να διασφαλίσουν τη διατήρηση των συνθηκών από τις οποίες εξαρτώνται.

ΤΑ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Μεταξύ των θεμελιωδών αξιών και περί αξιών αντιλήψεων που κυριαρχούν στην ΕΕ είναι και τα ατομικά θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών της Ένωσης. Η ιστορία της Ευρώπης, για περισσότερο από δύο αιώνες, χαρακτηρίζεται από συνεχείς προσπάθειες για ενίσχυση της προστασίας των δικαιωμάτων αυτών. Ξεκινώντας από τις διακηρύξεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη του 18ου αιώνα, τα θεμελιώδη δικαιώματα και οι θεμελιώδεις ελευθερίες αποτελούν σταθερό τμήμα της συνταγματικής τάξης των περισσότερων πολιτισμένων κρατών και ιδίως των κρατών μελών της ΕΕ των οποίων οι έννομες τάξεις έχουν ως βάση την προάσπιση του δικαίου και τον σεβασμό της αξιοπρέπειας, της ελευθερίας και της ελεύθερης ανάπτυξης του ατόμου. Πέραν αυτού, υπάρχουν πολυάριθμες διεθνείς συμφωνίες για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, μεταξύ των οποίων εξέχουσα θέση κατέχει η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου — ΕΣΔΑ).

Ωστόσο, η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων από την κοινοτική έννομη τάξη επήλθε μέσα από την πάγια νομολογία του ΔΕΚ, η οποία επικράτησε σχετικά αργά, μόλις το 1969, αφού παλαιότερα το ΔΕΚ απέρριπτε λόγους στηριζόμενους στην παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων με την αιτιολογία ότι δεν είχε δικαιοδοσία να επιληφθεί ζητημάτων εθνικού συνταγματικού δικαίου. Το ΔΕΚ αναγκάστηκε να αναθεωρήσει τη νομολογία του, ιδίως λόγω της αρχής της υπεροχής του κοινοτικού δικαίου, την οποία το ίδιο εισήγαγε, δεδομένου ότι η επιβολή της αρχής αυτής προϋποθέτει ότι το δίκαιο της Ένωσης είναι σε θέση να εξασφαλίσει την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων με τον ίδιο τρόπο που το πράττουν τα εθνικά συντάγματα.

Αφετηρία της νομολογίας αυτής αποτέλεσε η απόφαση στην υπόθεση *Stauder*, στην οποία ένας δικαιούχος επιδόματος θυμάτων πολέμου θεώρησε προσβολή της αξιοπρέπειάς του και της αρχής της ισότητας το γεγονός ότι υποχρεούνταν να δηλώσει το όνομά του προκειμένου να αγοράσει «βούτυρο Χριστουγέννων». Το Δικαστήριο, παρότι κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η δήλωση του ονόματος δεν ήταν απαραίτητη ήδη βάσει της ερμηνείας της σχετικής κοινοτικής διάταξης και, συνεπώς, παρέλκυε η εξέταση του λόγου της τυχόν παραβίασεως θεμελιωδών δικαιωμάτων, εντούτοις συμπληρωματικά προέβη στη διαπίστωση ότι ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων συγκαταλέγεται στις γενικές αρχές της κοινοτικής έννομης τάξης την οποία οφείλει να διαφυλάττει το Δικαστήριο.

Έτσι, το Δικαστήριο αναγνώρισε για πρώτη φορά την ύπαρξη αυτόνομου συστήματος θεμελιωδών δικαιωμάτων εντός της ΕΕ.

Αρχικά, το Δικαστήριο ανέπτυξε τις εγγυήσεις των επιμέρους θεμελιωδών δικαιωμάτων στηριζόμενο σε ορισμένες διατάξεις των ίδιων των Συνθηκών. Τούτο ισχύει προπαντός για τις πολυάριθμες *απαγορεύσεις διακρίσεων*, οι οποίες εκφράζουν κάθε φορά ειδικότερες πτυχές της γενικής αρχής της ισότητας. Εδώ αναφέρονται ενδεικτικά η απαγόρευση οποιασδήποτε διάκρισης λόγω ιθαγένειας (άρθρο 18 ΣΛΕΕ), η καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού (άρθρο 10 ΣΛΕΕ), η ίση μεταχείριση των προσώπων και των εμπορευμάτων στο πεδίο των τεσσάρων θεμελιωδών ελευθεριών (ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, άρθρο 34 ΣΛΕΕ, ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, άρθρο 45 ΣΛΕΕ, ελευθερία εγκατάστασης, άρθρο 49 ΣΛΕΕ, ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, άρθρο 57 ΣΛΕΕ), ο ελεύθερος ανταγωνισμός (άρθρα 101 επ. ΣΛΕΕ) καθώς και η ισότητα αμοιβής ανδρών και γυναικών (άρθρο 157 ΣΛΕΕ). Οι τέσσερις θεμελιώδεις ελευθερίες της ΕΚ, οι οποίες εγγυώνται τις βασικές ελευθερίες της επαγγελματικής ζωής, μπορούν συγχρόνως να θεωρηθούν ως κοινοτικό θεμελιώδες δικαίωμα *ελεύθερης κυκλοφορίας και ελευθερίας της εργασίας*. Η Συνθήκη εγγυάται επίσης ρητά την *ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι* (άρθρο 153 ΣΛΕΕ), το *δικαίωμα αναφοράς* (άρθρο 24 ΣΛΕΕ) και την *προστασία του επιχειρηματικού και επαγγελματικού απορρήτου* (άρθρο 339 ΣΛΕΕ).

Το Δικαστήριο σταθερά ανέπτυξε στη συνέχεια αυτές τις βάσεις του κοινοτικού συστήματος έννομης προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και τις συμπλήρωσε με άλλα θεμελιώδη δικαιώματα. Τούτο συνέβη με την αναγνώριση γενικών αρχών του δικαίου, τις οποίες το Δικαστήριο κατέστησε συγκεκριμένες προσφεύγοντας αφενός στις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών και αφετέρου στις διεθνείς συμβάσεις προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στις οποίες μετέχουν τα κράτη μέλη. Μεταξύ των τελευταίων αυτών πρωτεύουσα θέση έχει και η ΕΣΔΑ, η οποία παρέχει ουσιώδεις κατευθυντήριες γραμμές για τη διαμόρφωση του περιεχομένου των κοινοτικών θεμελιωδών δικαιωμάτων και των απαιτήσεων προστασίας τους. Σε αυτή τη βάση, το Δικαστήριο αναγνώρισε ως θεμελιώδη δικαιώματα τα οποία εγγυάται η έννομη τάξη της Ένωσης το *δικαίωμα ιδιοκτησίας*, την *ελευθερία της εργασίας*, το *απαραβίαστο της κατοικίας*, την *ελευθερία της γνώμης*, το *εν γένει δικαίωμα προσωπικότητας*, την *προστασία της οικογένειας* (για παράδειγμα ως προς το δικαίωμα επανένωσης διακινούμενων εργαζομένων με μέλη της οικογένειάς τους), την *οικονομική ελευθερία*, την *ελευθερία εκδήλωσης της θρησκείας και των πεποιθήσεων* όπως επίσης μια σειρά

δικονομικών θεμελιωδών δικαιωμάτων όπως το δικαίωμα ακροάσεως, τη γενική αρχή προστασίας του απορρήτου της αλληλογραφίας του δικηγόρου με τον πελάτη του, η οποία προέρχεται από το «common law» (και είναι γνωστή με τον όρο «legal privilege»), την απαγόρευση της διπλής ποινής ή την υποχρέωση αιτιολογίας των πράξεων της Ένωσης.

Ιδιαίτερα σημαντική αρχή, η οποία τυγχάνει επίκλησης ολοένα και συχνότερα, είναι η *αρχή της ίσης μεταχείρισης*. Υπό την πλέον ευρύτερη της έννοια, η δικαιοκή αυτή επιταγή ορίζει ότι συγκρίσιμες πραγματικές καταστάσεις δεν επιτρέπεται να αντιμετωπίζονται με διαφορετικό τρόπο παρά μόνο όταν η διαφοροποίηση μπορεί να δικαιολογηθεί αντικειμενικά. Ωστόσο, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, η αρχή της ίσης μεταχείρισης δεν απαγορεύει, αντίθετα με τη μέχρι σήμερα διεθνή πρακτική, οι ημεδαποί ή ενδεχομένως τα εγχώρια προϊόντα να υπόκεινται σε αυστηρότερες διατάξεις απ' ό,τι οι πολίτες των άλλων κρατών μελών ή τα προϊόντα εισαγωγής. Αυτή η αποκαλούμενη «αντίστροφη διάκριση» δεν μπορεί να αποφευχθεί βάσει του κοινοτικού δικαίου επειδή αποτελεί συνέπεια της περιορισμένης αρμοδιότητας της Ένωσης. Τούτο, διότι η υποχρέωση απελευθέρωσης, η οποία απορρέει από τις θεμελιώδεις ελευθερίες, καλύπτει σύμφωνα με τη μέχρι τώρα νομολογία του Δικαστηρίου μόνο δραστηριότητες διασυνοριακού χαρακτήρα. Αντιθέτως, οι διατάξεις που αφορούν την παραγωγή και την εμπορία εγχώριων προϊόντων ή τη νομική θέση των πολιτών ενός κράτους μέλους στο εσωτερικό του υπάγονται στο πεδίο ρύθμισης του κοινοτικού δικαίου μόνον εφόσον έχει ήδη πραγματοποιηθεί εναρμόνιση σε επίπεδο ΕΕ.

Χάρη στη νομολογία του Δικαστηρίου, το δικαίο της Ένωσης διαθέτει επίσης ένα σημαντικό κεφάλαιο αρχών του κράτους δικαίου σχετικών με τα θεμελιώδη δικαιώματα. Προέχουσα σημασία στην πράξη έχει εν προκειμένω η αρχή της αναλογικότητας. Περιλαμβάνει την υποχρέωση στάθμισης των διακυβευόμενων αγαθών και συμφερόντων, η οποία από την πλευρά της εμπεριέχει τα στοιχεία της καταλληλότητας και αναγκαιότητας του μέτρου και της απαγόρευσης της υπέρβασης των αναγκαιών ορίων. Στις σχετικές με τα θεμελιώδη δικαιώματα γενικές αρχές πρέπει επίσης να συμπεριληφθούν οι γενικές αρχές του διοικητικού δικαίου και του «due process», όπως π.χ. η θεμελιώδης αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, η απαγόρευση της αναδρομικής ισχύος επαχθών πράξεων ή της ανάκλησης ή κατάρτησης ευμενών πράξεων, καθώς και το δικαίωμα ακροάσεως, το οποίο αναγνωρίζεται τόσο στις διοικητικές διαδικασίες ενώπιον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής όσο και στη διαδικασία ενώπιον του ΔΕΚ. Ιδιαίτερη σημασία αποκτά επίσης η απαίτηση για μεγαλύτερη διαφάνεια, η οποία επιβάλλει οι αποφάσεις να λαμβάνονται μέσα από διαδικασίες όσο το δυνατόν πιο ανοικτές

και κοντά στον πολίτη. Ουσιώδες στοιχείο αυτής της διαφάνειας είναι ότι κάθε πολίτης της Ένωσης και κάθε νομικό πρόσωπο που εδρεύει σε κράτος μέλος έχει δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα του Συμβουλίου της ΕΕ και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Άλλο στοιχείο είναι η δημοσιοποίηση όλων των χορηγήσεων προς φυσικά ή νομικά πρόσωπα από κονδύλια του προϋπολογισμού της Ένωσης. Για τον σκοπό αυτό, δημιουργούνται τράπεζες δεδομένων οι οποίες είναι ελεύθερα προσβάσιμες σε όλους τους πολίτες της ΕΕ.

Η συμβολή του Δικαστηρίου στη διάπλαση άγραφων θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι αδιαμφισβήτητη. Ωστόσο, αυτό το σύστημα της συναγωγής «θεμελιωδών ευρωπαϊκών δικαιωμάτων» ενείχε ένα σοβαρό μειονέκτημα: οι αποφάσεις του Δικαστηρίου περιορίζονταν στην εκάστοτε ατομική περίπτωση με συνέπεια να μην είναι δυνατή η ανάπτυξη, μέσα από τις γενικές αρχές του δικαίου, θεμελιωδών δικαιωμάτων για όλους τους τομείς όπου αυτό ήταν αναγκαίο ή επιθυμητό. Επίσης, το Δικαστήριο δεν είχε τη δυνατότητα να προσδιορίσει την έκταση και τα όρια προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων με την αναγκαία γενικότητα και διαφοροποίηση. Έτσι, τα όργανα της Ένωσης δεν μπορούσαν να εκτιμήσουν με επαρκή ακρίβεια εάν διατρέχουν ή όχι τον κίνδυνο να προσβάλουν ένα θεμελιώδες δικαίωμα. Αντίστοιχα, και οι θιγόμενοι πολίτες δεν μπορούσαν να κρίνουν δίχως άλλο αν στην περίπτωση τους παραβιάζονταν θεμελιώδη δικαιώματά τους.

Για καιρό θεωρούνταν ότι διέξοδο από αυτή την κατάσταση θα αποτελούσε η προσχώρηση της ΕΕ στην *Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*. Όμως, στη γνωμοδότησή του 2/94 το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι υπό το υφιστάμενο καθεστώς της η ΕΕ δεν έχει αρμοδιότητα να προσχωρήσει στη σύμβαση. Στη γνωμοδότησή του αυτή το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι, όσο και αν ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί προϋπόθεση της νομιμότητας των πράξεων της Ένωσης, η προσχώρηση στην ΕΣΔΑ θα επέφερε ουσιώδη μεταβολή του παρόντος συστήματος, επειδή θα είχε ως συνέπεια αφενός την ένταξη της Ένωσης σε ένα διαφορετικό θεσμικό σύστημα διεθνούς δικαίου και αφετέρου την ενσωμάτωση του συνόλου των διατάξεων της ΕΣΔΑ στην έννομη τάξη της ΕΕ. Κατά τη γνώμη του Δικαστηρίου, μια τέτοια μεταβολή του συστήματος προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ, λόγω των θεμελιωδών θεσμικών συνεπειών της για την ΕΕ αλλά και για τα κράτη μέλη, έχει συνταγματική διάσταση και από τη φύση της υπερβαίνει τα όρια της επικουρικά παρεχόμενης εξουσιοδότησης του άρθρου 352 ΣΛΕΕ. Για τον λόγο αυτό, με τη συνθήκη της Λισαβόνας συμπειλήφθηκε στο άρθρο 6 παράγραφος 2 ΣΕΕ ρητή πρόβλεψη για την προσχώρηση της ΕΕ στην ΕΣΔΑ.

Η συνθήκη της Λισαβόνας έκανε όμως και ένα ακόμη καθοριστικό βήμα για τη διαμόρφωση μιας τάξης θεμελιωδών δικαιωμάτων της ΕΕ και έθεσε την προστασία των δικαιωμάτων αυτών σε παντελώς νέα βάση. Το νέο άρθρο περί θεμελιωδών δικαιωμάτων της ΣΕΕ (άρθρο 6) παραπέμπει στον *Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, τον οποίο ορίζει ως δεσμευτικό για τα θεσμικά όργανα και τα κράτη μέλη της ΕΕ εφόσον αυτά εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης. Ο εν λόγω Χάρτης ανάγεται σε σχέδιο που συντάξε μια συνέλευση υπό την προεδρία του καθηγητή δρα Roman Herzog, η οποία αποτελούνταν από 16 αντιπροσώπους των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων των κρατών μελών και του προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, 16 μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και 30 εθνικούς βουλευτές, και υιοθετήθηκε πανηγυρικά κατά την έναρξη του Συμβουλίου Κορυφής της Νίκαιας στις 7 Δεκεμβρίου 2000. Στο πλαίσιο των συνομιλιών για το ευρωπαϊκό σύνταγμα, ο Χάρτης αυτός συμπληρώθηκε και ενσωματώθηκε ως συστατικό στοιχείο στη συνταγματική συνθήκη της 29ης Οκτωβρίου 2004. Μετά την ανεπιτυχή κατάληξη της συνταγματικής συνθήκης, ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων διακηρύχθηκε πανηγυρικά, για μια ακόμη φορά, ως αυτοτελής πράξη, ήτοι ως «Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης», από τους προέδρους του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου της ΕΕ και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στις 12 Δεκεμβρίου 2007 στο Στρασβούργο. Σε αυτήν ακριβώς την έκδοση του Χάρτη παραπέμπει πλέον κατά τρόπο δεσμευτικό η συνθήκη ΕΕ. Έτσι ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων αποκτά νομική δεσμευτικότητα και συγχρόνως καθορίζει το πεδίο ισχύος των θεμελιωδών δικαιωμάτων εντός της Ένωσης, το οποίο δεν καταλαμβάνει την Πολωνία και το Ηνωμένο Βασίλειο, καθώς τα συγκεκριμένα κράτη μέλη δεν μπόρεσαν ή δεν θέλησαν να υπαχθούν στον Χάρτη φοβούμενα ότι μέσω της ισχύος των κατοχυρούμενων από αυτόν θεμελιωδών δικαιωμάτων θα απολέσουν ή τουλάχιστον θα αναγκαστούν να αναθεωρήσουν ορισμένες εθνικές θέσεις τους σε τομείς όπως η θρησκεία και η πίστη ή η μεταχείριση μειονοτήτων. Για τις δύο αυτές χώρες, η δεσμευτική ισχύς των θεμελιωδών δικαιωμάτων δεν απορρέει από τον Χάρτη αλλά, ως είχε, από την περί θεμελιωδών δικαιωμάτων νομολογία του Δικαστηρίου.

Το «σύνταγμα» της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Όλες οι κοινωνικές ενώσεις διαθέτουν ένα καταστατικό, ένα σύνταγμα. Αυτό ορίζει τη δομή κάθε πολιτικού συστήματος, δηλαδή ρυθμίζει τις σχέσεις των μελών της ένωσης μεταξύ τους και ως προς το σύνολο και καθορίζει τους κοινούς στόχους και τους κανόνες σύμφωνα με τους οποίους λαμβάνονται υποχρεωτικά οι αποφάσεις. Το «σύνταγμα» της ΕΕ ως ένωσης κρατών, στην οποία έχουν ανατεθεί ορισμένα καθήκοντα και λειτουργίες, πρέπει για τον λόγο αυτό να είναι σε θέση να απαντά στα ίδια ερωτήματα όπως και το σύνταγμα ενός κράτους.

Οι κρατικοί σχηματισμοί διέπονται από δύο ύψιστες οργανωτικές αρχές: το κράτος δικαίου («rule of law») και τη δημοκρατία. Εάν η Ένωση επιθυμεί να ανταποκρίνεται στις θεμελιώδεις απαιτήσεις για δίκαιο και δημοκρατία, πρέπει η δράση της να νομιμοποιείται σύμφωνα με το δίκαιο και τη δημοκρατία: ίδρυση, δομή, αρμοδιότητες, λειτουργία, θέση των κρατών μελών και των θεσμικών τους οργάνων, θέση του πολίτη.

Το «σύνταγμα» της ΕΕ εξακολουθεί, μετά την ανεπιτυχή κατάληξη της ευρωπαϊκής συνταγματικής συνθήκης της 29ης Οκτωβρίου 2004, να μην είναι καταγεγραμμένο σε ενιαίο συνταγματικό κείμενο, όπως συμβαίνει με τα συντάγματα των περισσότερων κρατών μελών, αλλά προκύπτει από το σύνολο των κανόνων και βασικών αξιών από τις οποίες δεσμεύονται οι αρμόδιοι. Ένα μέρος των κανόνων αυτών βρίσκεται διατυπωμένο στις ευρωπαϊκές Συνθήκες και σε νομοθετικές πράξεις των οργάνων της ΕΕ, ενώ κάποιοι άλλοι υφίστανται εθιμικά.

Η ΝΟΜΙΚΗ ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΕΕ

Ο καθορισμός της νομικής φύσης έγκειται στον εν γένει νομικό προσδιορισμό ενός οργανισμού βάσει των χαρακτηριστικών ιδιοτήτων του. Αυτό συνέβη στην περίπτωση της άλλοτε Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, με δύο θεμελιώδεις αποφάσεις του Δικαστηρίου των ετών 1963 και 1964 οι οποίες εξακολουθούν να ισχύουν και για την Ευρωπαϊκή Ένωση στη σημερινή της μορφή.

Η ΥΠΟΘΕΣΗ *VAN GEND & LOOS*

Στην υπόθεση αυτή η ολλανδική μεταφορική επιχείρηση *Van Gend & Loos* προσέφυγε ενώπιον ολλανδικού δικαστηρίου κατά της ολλανδικής τελωνειακής αρχής, η οποία για την εισαγωγή ενός χημικού προϊόντος από τη Γερμανία είχε επιβάλει δασμούς αυξημένους σε σχέση με προηγούμενες εισαγωγές. Η επιχείρηση θεώρησε ότι η πρακτική αυτή συνιστούσε παράβαση του άρθρου 12 της συνθήκης ΕΟΚ, το οποίο απαγόρευε στα κράτη μέλη τη θέσπιση νέων και την αύξηση των υφιστάμενων δασμών εντός της κοινής αγοράς. Το ολλανδικό δικαστήριο ανέστειλε τη διαδικασία και υπέβαλε ερώτημα στο Δικαστήριο, προκειμένου να διευκρινιστούν το πεδίο εφαρμογής και οι έννομες συνέπειες της επίμαχης διάταξης της Συνθήκης.

Η υπόθεση αυτή αποτέλεσε για το Δικαστήριο την αφορμή να προβεί σε ορισμένες θεμελιώδεις διαπιστώσεις σχετικά με τη νομική φύση της ΕΚ. Ειδικότερα, το Δικαστήριο αναφέρει στην απόφασή του:

«Ο στόχος της Συνθήκης ΕΟΚ, που είναι η θέσπιση μιας κοινής αγοράς, η λειτουργία της οποίας αφορά άμεσα τους πολίτες της Κοινότητας, συνεπάγεται ότι η Συνθήκη αυτή αποτελεί κάτι περισσότερο από μια συμφωνία που δημιουργεί μόνο αμοιβαίες υποχρεώσεις μεταξύ των συμβαλλομένων κρατών. Η άποψη αυτή επιβεβαιώνεται από το προοίμιο της Συνθήκης, το οποίο αφορά εκτός από τις κυβερνήσεις και τους λαούς, κατά τρόπο δε πιο συγκεκριμένο με τη δημιουργία οργάνων στα οποία έχουν παρασχεθεί κυριαρχικά δικαιώματα, η άσκηση των οποίων επηρεάζει τόσο τα κράτη μέλη όσο και τους πολίτες τους [...]. Από τις προηγούμενες σκέψεις πρέπει να συναχθεί ότι η Κοινότητα αποτελεί νέα έννομη τάξη διεθνούς δικαίου, υπέρ της οποίας τα κράτη περιόρισαν τα κυριαρχικά τους δικαιώματα, σε περιορισμένους έστω τομείς, και της οποίας υποκείμενα είναι όχι μόνο τα κράτη μέλη, αλλά επίσης και οι υπήκοοί τους.»

Η ΥΠΟΘΕΣΗ *COSTA ΚΑΤΑ ENEL*

Μόλις ένα έτος αργότερα, η υπόθεση *Costa κατά ENEL* έδωσε στο Δικαστήριο την ευκαιρία να εμβαθύνει περισσότερο την ανάλυσή του. Τα πραγματικά περιστατικά αυτής της υπόθεσης είχαν ως εξής: Το 1962 η Ιταλία κρατικοποίησε την παραγωγή και διανομή ηλεκτρικής ενέργειας και μεταβίβασε τις εγκαταστάσεις εκμετάλλευσης των εταιρειών ηλεκτρισμού στα εργοστάσια ηλεκτρισμού της ENEL. Ο F. Costa, μέτοχος της ανώνυμης εταιρείας Edison Volta η οποία επλήγη από την κρατικοποίηση, στερήθηκε τα μερίσματά του και επομένως

27 Σεπτεμβρίου 1964, Βρυξέλλες
Επιβατηγό αυτοκίνητο με ευρωπαϊκές πινακίδες μπροστά από το υπό
κατασκευή κτίριο «Joyeuse Entrée», το οποίο επρόκειτο να στεγάσει
στο μέλλον την έδρα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

αρνήθηκε να εξοφλήσει λογαριασμό ηλεκτρικού ρεύματος ύψους 1 926 ιταλικών λιρών. Ενώπιον του *ειρηνοδίκη* του Μιλάνου ο F. Costa δικαιολόγησε την άρνησή του προβάλλοντας, μεταξύ άλλων, ότι ο νόμος για την κρατικοποίηση παραβίαζε μια σειρά διατάξεων της συνθήκης ΕΟΚ. Προκειμένου να κρίνει τα επιχειρήματα υπεράσπισης του F. Costa, το ειρηνοδικείο υπέβαλε διάφορα ερωτήματα στο Δικαστήριο σχετικά με την ερμηνεία της συνθήκης ΕΟΚ. Στην απόφασή του το Δικαστήριο αναφέρει τα ακόλουθα για τη νομική φύση της ΕΟΚ:

«Αντίθετα προς τις συνήθεις διεθνείς Συνθήκες, η συνθήκη ΕΟΚ δημιούργησε ιδιαίτερη έννομη τάξη, η οποία ενσωματώθηκε στα νομικά συστήματα των κρατών μελών από της θέσεως της Συνθήκης σε ισχύ και δεσμεύει τα δικαστήριά τους. Ιδρύοντας μία Κοινότητα απεριόριστης διάρκειας, έχουσα δικά της όργανα, νομική προσωπικότητα, ικανότητα δικαίου, ικανότητα διεθνούς εκπροσωπήσεως και ιδίως πραγματικές εξουσίες απορρέουσες από τον περιορισμό των αρμοδιοτήτων τους και τη μεταβίβαση εξουσιών τους στην Κοινότητα, τα κράτη μέλη περιόρισαν, αν και σε ορισμένους μόνο τομείς, τα κυριαρχικά τους δικαιώματα και δημιούργησαν έτσι ένα σύστημα δικαίου εφαρμοζόμενο τόσο στους υπηκόους τους όσο και σε αυτά τα ίδια.»

Το Δικαστήριο συνοψίζει τα συμπεράσματά του από αυτές τις σκέψεις ως εξής:

«Από το σύνολο των προεκτεθέντων συνάγεται ότι, εφόσον το δίκαιο που γεννήθηκε από τη Συνθήκη απορρέει από αυτόνομη πηγή δικαίου, λόγω του ιδιόμορφου πρωτότυπου χαρακτήρα του, δεν είναι δυνατόν να του αντιτάσσεται οποιοδήποτε εσωτερικό νομοθετικό κείμενο, χωρίς να χάνει τον κοινοτικό του χαρακτήρα και χωρίς να διακυβεύεται η νομική βάση της ίδιας της Κοινότητας. Η εκ μέρους των κρατών μελών μεταβίβαση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που απορρέουν από τις διατάξεις της Συνθήκης από την εσωτερική τους έννομη τάξη στην κοινοτική συνεπάγεται οριστικό περιορισμό των κυριαρχικών δικαιωμάτων τους, κατά του οποίου δεν είναι δυνατόν να προβληθεί μεταγενέστερη μονομερής πράξη μη συμβιβασόμενη προς την έννοια της Κοινότητας.»

Με βάση τις παραπάνω θεμελιώδεις αποφάσεις του Δικαστηρίου, τα στοιχεία, τα οποία στο σύνολό τους προσδίδουν ιδιαιτερότητα και πρωτοτυπία στη νομική φύση της ΕΕ, είναι τα ακόλουθα:

- η *δεσμική δομή*, η οποία διασφαλίζει ότι η διαμόρφωση της βούλησης στην ΕΕ συν-καθορίζεται ή συν-επηρεάζεται από το γενικό ευρωπαϊκό συμφέρον, δηλαδή τα συμφέροντα της Ένωσης που ορίζονται στους στόχους αυτής·

- η μεταβίβαση αρμοδιοτήτων προς τα όργανα της Ένωσης, η οποία είναι ευρύτερη από ό,τι σε άλλους διεθνείς οργανισμούς, ενώ αφορά σε μεγάλη έκταση και τομείς για τους οποίους συνήθως αρμόδια είναι τα κράτη.
- η εγκαθίδρυση ίδιας έννομης τάξης ανεξάρτητης από τις έννομες τάξεις των κρατών μελών.
- η άμεση ισχύς του δικαίου της Ένωσης, βάσει της οποίας οι διατάξεις του δικαίου της ΕΕ ισχύουν πλήρως και ομοιόμορφα σε όλα τα κράτη μέλη και ιδρύουν δικαιώματα και υποχρεώσεις για τα κράτη μέλη αλλά και τους πολίτες τους.
- η υπεροχή του δικαίου της Ένωσης, βάσει της οποίας το δίκαιο της Ένωσης δεν μπορεί να καταργηθεί ή να τροποποιηθεί από διατάξεις εθνικού δικαίου και σε περίπτωση σύγκρουσης υπερισχύει αυτών.

Επομένως, η ΕΕ αποδεικνύεται αυτοτελής οντότητα με δικά της κυριαρχικά δικαιώματα και έννομη τάξη ανεξάρτητη από τα κράτη μέλη, στην οποία υπόκεινται τόσο τα κράτη μέλη όσο και οι πολίτες τους στους τομείς αρμοδιότητας που ανήκουν στην Ένωση.

Με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της η ΕΕ εμφανίζει ομοιότητες αλλά και διαφορές με τους διεθνείς οργανισμούς παραδοσιακού τύπου αφενός και με τα μωρφώματα ομοσπονδιακού τύπου αφετέρου.

Η ίδια η ΕΕ δεν είναι ακόμη ένα ολοκληρωμένο μωρφώμα, αλλά μάλλον ένα «σύστημα εν τω γίγνεσθαι», του οποίου η τελική μορφή δεν μπορεί να προβλεφθεί ακόμη.

Μόνο κοινό σημείο της ΕΕ με τους παραδοσιακούς διεθνείς οργανισμούς είναι ότι και αυτή ιδρύθηκε με διεθνή Συνθήκη. Ωστόσο, η Ένωση έχει απομακρυνθεί από τις ρίζες της αυτές. Οι ιδρυτικές πράξεις της ΕΕ, οι οποίες επίσης θεμελιώνονται σε διεθνείς Συνθήκες, έχουν οδηγήσει στη δημιουργία μιας ανεξάρτητης Ένωσης εξοπλισμένης με δικά της κυριαρχικά δικαιώματα και δικές της αρμοδιότητες. Τα κράτη μέλη έχουν εν μέρει παραιτηθεί από μέρος της κυριαρχίας τους υπέρ της Ένωσης. Αλλά και οι αρμοδιότητες που έχουν μεταβιβαστεί στην ΕΕ διαφοροποιούνται σημαντικά από εκείνες άλλων διεθνών οργανισμών. Ενώ οι τελευταίοι επιφορτίζονται κυρίως με τεχνικά καθήκοντα σαφώς οριοθετημένα, στην ΕΕ έχουν περιέλθει τομείς δραστηριότητας οι οποίοι στο σύνολό τους είναι σύμφυτοι με την ίδια την υπόσταση ενός κράτους.

6 Δεκεμβρίου 1977, Βρυξέλλες
Διαδήλωση υπέρ της άμεσης εκλογής του Ευρωπαϊκού
Κοινοβουλίου και της εισαγωγής ενιαίου νομίσματος
κατά τη διάρκεια του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 5ης
και 6ης Δεκεμβρίου 1977.

Οι διαφορές αυτές με τους παραδοσιακούς διεθνείς οργανισμούς κάνουν την ΕΕ να μοιάζει με κρατική οντότητα. Προπαντός η μερική παραίτηση των κρατών μελών από κυριαρχικά τους δικαιώματα υπέρ της ΕΕ αξιολογήθηκε ως ένδειξη του γεγονότος ότι η δομή της ΕΕ προσεγγίζει ήδη τη δομή ενός ομοσπονδιακού κράτους. Ωστόσο, η αντίληψη αυτή δεν λαμβάνει υπόψη ότι οι αρμοδιότητες των οργάνων της ΕΕ είναι μόνο εκείνες που απαιτούνται για την επίτευξη των στόχων των κοινοτικών Συνθηκών και περιορίζονται σε συγκεκριμένους τομείς. Επομένως, τα όργανα της ΕΕ δεν μπορούν να καθορίζουν ελεύθερα τους στόχους τους όπως τα κράτη, ούτε μπορούν να ανταποκρίνονται σε όλες τις προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει σήμερα ένα σύγχρονο κράτος. Η ΕΕ δεν έχει ούτε τη γενική αρμοδιότητα η οποία αποτελεί χαρακτηριστικό ενός κράτους ούτε την ικανότητα να δημιουργεί νέες αρμοδιότητες (την αποκαλούμενη *competence-competence*).

Ως εκ τούτου, η ΕΕ δεν είναι ούτε συνήθης διεθνής οργανισμός ούτε ομοσπονδιακή ένωση, αλλά αποτελεί ένωση που ασκεί εξουσία και πρέπει να καταταχθεί ανάμεσα σε αυτά τα δύο παραδοσιακά μοντέλα σύνδεσης κρατών. Στον νομικό λόγο έχει παγιωθεί η έννοια «υπερεθνικός οργανισμός» για να περιγράψει την ιδιαίτερη αυτή θέση.

ΟΙ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΕ

Ο κατάλογος των αρμοδιοτήτων που έχουν ανατεθεί στην ΕΕ μοιάζει πολύ με κατάλογο αρμοδιοτήτων της συνταγματικής τάξης ενός κράτους. Δεν πρόκειται, όπως συμβαίνει συνήθως με τους διεθνείς οργανισμούς, για σαφώς οριοθετημένες τεχνικές αρμοδιότητες, αλλά για τομείς δραστηριότητας οι οποίοι στο σύνολό τους αποτελούν ουσιώδη στοιχεία υπόστασης του κράτους.

Ο κατάλογος των αρμοδιοτήτων της ΕΕ είναι πολύπτυχος και περιλαμβάνει οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές αρμοδιότητες.

Στο επίκεντρο των *οικονομικών αρμοδιοτήτων* βρίσκεται η εγκαθίδρυση μιας κοινής αγοράς μέσα στην οποία θα συνενώνονται οι «εθνικές αγορές» των κρατών μελών και στην οποία θα μπορούν να προσφέρονται και να πωλούνται όλα τα εμπορεύματα και οι υπηρεσίες με τους ίδιους όρους όπως και στην εσωτερική αγορά και στην οποία όλοι οι πολίτες της Ένωσης θα έχουν την ίδια ελεύθερη πρόσβαση.

Η ιδέα της δημιουργίας μιας κοινής αγοράς υλοποιήθηκε σε μεγάλο βαθμό μέχρι το 1992 με το πρόγραμμα για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς που είχε

σχεδιαστεί από τον τότε πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Jacques Delors και εγκρίθηκε από τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων των κρατών μελών. Τα όργανα της Ένωσης πέτυχαν να καταρτίσουν το νομοθετικό πλαίσιο για την καλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς. Αυτό το νομοθετικό πλαίσιο συμπληρώθηκε εν τω μεταξύ με μέτρα μεταφοράς των διατάξεων της Ένωσης στα εθνικά δίκαια, με αποτέλεσμα η εσωτερική αγορά να έχει ήδη γίνει πραγματικότητα. Η εσωτερική αγορά είναι εμφανής και στην καθημερινή ζωή, ιδίως κατά τις μετακινήσεις στο εσωτερικό της ΕΕ, οι οποίες εδώ και πολύ καιρό έχουν πάψει πλέον να διακόπτονται από ελέγχους ταυτότητας στα εθνικά σύνορα.

Η εσωτερική αγορά πλαισιώνεται από την *οικονομική και νομισματική ένωση*.

Σκοπός της ΕΕ στο τομέα της *οικονομικής πολιτικής* δεν είναι, ωστόσο, η καθιέρωση και εφαρμογή μιας ευρωπαϊκής οικονομικής πολιτικής αλλά ο συντονισμός των εθνικών οικονομικών πολιτικών κατά τρόπο ώστε οι οικονομικοπολιτικές αποφάσεις ενός ή περισσοτέρων κρατών μελών να μην επιδρούν αρνητικά στη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς. Για τον σκοπό αυτό, υπογράφηκε ένα σύμφωνο σταθερότητας και ανάπτυξης το οποίο υπαγορεύει στα κράτη μέλη τα επιμέρους κριτήρια που οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη κατά τη λήψη των δημοσιονομικών τους αποφάσεων. Σε αντίθετη περίπτωση η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μπορεί να απευθύνει προειδοποίηση, ενώ, αν διαπιστωθεί ότι το έλλειμμα ενός κράτους μέλους παραμένει σταθερά υπερβολικό, το Συμβούλιο της ΕΕ δύναται να επιβάλει κυρώσεις.

Στον τομέα της *νομισματικής πολιτικής*, σκοπός της ΕΕ ήταν και παραμένει η εισαγωγή ενιαίου νομίσματος εντός της Ένωσης και ο κεντρικός χειρισμός νομισματικών ζητημάτων. Πρώτη επιτυχία αποτέλεσε εν προκειμένω η εισαγωγή την 1η Ιανουαρίου 1999 του ευρώ ως ενιαίου νομίσματος στα κράτη μέλη τα οποία πληρούσαν τα σχετικά κριτήρια σύγκλισης.

Οι πρώτες χώρες που πληρούσαν τα κριτήρια αυτά ήταν το *Βέλγιο*, η *Γερμανία*, η *Ισπανία*, η *Γαλλία*, η *Ιταλία*, η *Ιρλανδία*, το *Λουξεμβούργο*, οι *Κάτω Χώρες*, η *Αυστρία*, η *Πορτογαλία* και η *Φινλανδία*, όπου την 1η Ιανουαρίου 2002 τα εθνικά νομίσματα αντικαταστάθηκαν από τραπεζογραμμάτια και κέρματα ευρώ. Έκτοτε, οι καθημερινές χρηματικές συναλλαγές και πληρωμές γίνονται αποκλειστικά με ένα νόμισμα, και αυτό είναι το ευρώ. Τα κριτήρια σύγκλισης δεν πληρούσαν αρχικά η Ελλάδα και η Σουηδία. Η Ελλάδα εντάχθηκε την 1η Ιανουαρίου 2001. Για τη Σουηδία, η οποία ουσιαστικά απέτυχε να εκπληρώσει τα κριτήρια λόγω της μη συμμετοχής της στον μηχανισμό συναλλαγματικών ισοτιμιών του ΕΝΣ, ο οποίος θεωρείται ως «αίθουσα αναμονής» για την ένταξη στο ευρώ, ισχύει ένα

ειδικό καθεστώς όπου η Επιτροπή και η ΕΚΤ οφείλουν να υποβάλλουν τουλάχιστον κάθε δύο έτη εκθέσεις σύγκλισης αναφορικά με τη Σουηδία, στις οποίες δύνανται να προτείνουν στο Συμβούλιο τη συμμετοχή της χώρας. Εφόσον υπάρξει τέτοια πρόταση και γίνει δεκτή από το Συμβούλιο, η Σουηδία ουσιαστικά δεν έχει δυνατότητα να αποφύγει τη συμμετοχή της. Ωστόσο, η είσοδος στη ζώνη του ευρώ δεν βρίσκει προς στιγμή σύμφωνους τους κατοίκους της Σουηδίας. Σε δημοσκόπηση του 2003, το 55,9 % των Σουηδών αντιτάχθηκε στην εισαγωγή του ευρώ, ενώ και τον Δεκέμβριο του 2005 αντίθετο εξακολουθούσε να είναι το 49 % και σύμφωνο μόλις το 36 %. Διαφορετικά έχουν τα πράγματα στη Δανία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Οι δύο χώρες έθεσαν ρήτρα εθελούσιας αυτοεξαίρεσης (opting out), η οποία τις επιτρέπει να αποφασίσουν οι ίδιες αν και πότε θα αρχίσει η διαδικασία εξέτασης για τη συμμετοχή τους στο ενιαίο νόμισμα. Υποχρέωση υιοθέτησης του ευρώ ως εθνικού νομίσματος από τη στιγμή που θα πληρούν τα κριτήρια σύγκλισης έχουν και τα νέα κράτη μέλη. Για κανένα από αυτά δεν ισχύει ρήτρα opting out, ενώ τα περισσότερα επιθυμούν την εισαγωγή του ευρώ το νωρίτερο δυνατό. Ήδη το έχουν καταφέρει η Σλοβενία (1η Ιανουαρίου 2007), η Κύπρος (1η Ιανουαρίου 2008), η Μάλτα (1η Ιανουαρίου 2008) και η Σλοβακία (1η Ιανουαρίου 2009). Έτσι, η λεγόμενη «ευρωζώνη», στην οποία επίσημο νόμισμα είναι το ευρώ, περιλαμβάνει ήδη 16 κράτη μέλη ⁽²⁾.

Εκτός των πεδίων της οικονομικής και νομισματικής πολιτικής, η ΕΕ έχει και μια σειρά άλλων αρμοδιοτήτων σε θέματα οικονομικής πολιτικής. Μεταξύ αυτών είναι η αγροτική πολιτική και η πολιτική σε θέματα αλιείας, η πολιτική σε θέματα κατανάλωτων, η συγκοινωνιακή πολιτική, η διαρθρωτική πολιτική και η πολιτική συνοχής, η πολιτική σε θέματα έρευνας και ανάπτυξης, η πολιτική διαστήματος, η περιβαλλοντική πολιτική, η πολιτική σε θέματα υγείας, η εμπορική πολιτική και η πολιτική σε θέματα ενέργειας.

Από κοινωνικοπολιτικής άποψης, η ΕΕ οφείλει να μεριμνά ώστε τα πλεονεκτήματα της οικονομικής ολοκλήρωσης να μην ωφελούν μόνο τους οικονομικά ενεργούς, αλλά η εσωτερική αγορά να έχει και κοινωνικές διαστάσεις. Ένα πρώτο σημείο προσέγγισης αποτελεί εν προκειμένω, για παράδειγμα, η θέσπιση συστήματος κοινωνικής ασφάλειας για διακινούμενους εργαζομένους. Το σύστημα αυτό διασφαλίζει ότι εργαζόμενος ο οποίος κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής του ζωής εργάστηκε σε περισσότερα από ένα κράτη μέλη και συνεπώς εντάχθηκε σε περισσότερα από ένα συστήματα κοινωνικής ασφάλειας

⁽²⁾ Την 1η Ιανουαρίου 2011, η Εσθονία θα γίνει το 17ο κράτος μέλος της ευρωζώνης υιοθετώντας το ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα.

δεν θα υποστεί εκ του γεγονότος αυτού οποιαδήποτε μειονεκτήματα σε σχέση με την κοινωνική του εξασφάλιση (σύνταξη γήρατος, σύνταξη αναπηρίας, παροχές υγείας, οικογενειακές παροχές, παροχές σε περίπτωση ανεργίας). Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο στο πλαίσιο της αρμοδιότητας σε θέματα κοινωνικής πολιτικής αποτελεί η ανάπτυξη μιας ευρωπαϊκής στρατηγικής για την απασχόληση καθώς η ανεργία εντός της ΕΕ είναι από χρόνια ανησυχητική. Τα κράτη μέλη και η ΕΕ καλούνται να αναπτύξουν μια στρατηγική για την απασχόληση και προπαντός να προαγάγουν την ανάπτυξη εξειδικευμένου, εκπαιδευμένου και ευέλικτου εργατικού δυναμικού, καθώς και αγοράς εργασίας ανταποκριόμενης στις εξελίξεις της οικονομίας. Η προώθηση της απασχόλησης θεωρείται ζήτημα κοινού ενδιαφέροντος, το οποίο απαιτεί συντονισμό της δράσης των κρατών μελών στο πλαίσιο του Συμβουλίου της ΕΕ. Η ΕΕ οφείλει να συμβάλει στην επίτευξη υψηλού επιπέδου απασχόλησης, ενθαρρύνοντας τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών και υποστηρίζοντας και, κατά περίπτωση, συμπληρώνοντας τη δράση τους, πάντα σεβόμενη την αρμοδιότητα των ίδιων κρατών.

Στο καθαυτό πολιτικό πεδίο, υφίστανται αρμοδιότητες της ΕΕ σε σχέση με την ιθαγένεια της Ένωσης, την πολιτική στον τομέα της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις και την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας. Με την ιθαγένεια της Ένωσης ενισχύθηκαν περαιτέρω τα δικαιώματα και συμφέροντα των υπηκόων των κρατών μελών οι οποίοι απολαμβάνουν την ελεύθερη κυκλοφορία εντός της ΕΕ (άρθρο 21 ΣΕΕ), το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές (άρθρο 22 ΣΕΕ), διπλωματική και προξενική προστασία σε τρίτες χώρες μέσω οποιουδήποτε κράτους μέλους (άρθρο 23 ΣΕΕ), το δικαίωμα αναφοράς ενώπιον του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (άρθρο 24 ΣΕΕ), καθώς και, σε συνδυασμό με τη γενική απαγόρευση διακρίσεων, το δικαίωμα να έχουν σε κάθε κράτος μέλος την ίδια μεταχείριση που το κράτος αυτό επιφυλάσσει στους πολίτες του (άρθρο 20 παράγραφος 2 σε συνδυασμό με άρθρο 18 ΣΕΕ).

Στο πλαίσιο της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, η ΕΕ έχει ιδίως τις ακόλουθες αρμοδιότητες:

- διαφύλαξη των κοινών αξιών, των θεμελιωδών συμφερόντων και της ανεξαρτησίας της ΕΕ·
- ενίσχυση της ασφάλειας της ΕΕ και των κρατών μελών·
- διαφύλαξη της παγκόσμιας ειρήνης και ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας·

- προαγωγή της διεθνούς συνεργασίας·
- προαγωγή της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου και προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών·
- ανάπτυξη κοινής άμυνας.

Δεδομένου ότι η ΕΕ δεν αποτελεί κρατικό μόρφωμα, η πραγματοποίηση αυτών των στόχων μπορεί να γίνει μόνο σταδιακά. Η εξωτερική πολιτική και προπαντός η πολιτική ασφάλειας ανήκουν παραδοσιακά στους τομείς στους οποίους τα κράτη μέλη φροντίζουν να διαφυλάττουν την κυριαρχία τους. Εξάλλου, ο προσδιορισμός κοινών στόχων στον τομέα αυτό δυσχεραίνεται και από το γεγονός ότι από τις χώρες της ΕΕ μόνο η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο διαθέτουν πυρηνικά όπλα. Πρόσθετο πρόβλημα αποτελεί το γεγονός ότι δεν ανήκουν όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ στο ΝΑΤΟ και στη ΔΕΕ. Οι αποφάσεις για την «κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας» εξακολουθούν να λαμβάνονται ως επί το πλείστον στο πλαίσιο διακρατικής συνεργασίας. Εν τω μεταξύ, αναπτύχθηκε ένα αυτόνομο εργαλείο δράσης μέσω του οποίου η διακρατική συνεργασία απέκτησε σαφές νομικό περίγραμμα.

Στο πεδίο της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, ανατίθενται στην ΕΕ κυρίως αρμοδιότητες που αφορούν το κοινό ευρωπαϊκό συμφέρον. Μεταξύ αυτών είναι ιδίως η καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος και της εμπορίας ανθρώπων καθώς και η ποινική δίωξη. Το οργανωμένο έγκλημα είναι πλέον δύσκολο να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά σε εθνικό μόνο επίπεδο, αλλά απαιτείται κοινή δράση σε επίπεδο ΕΕ. Πρώτα ενθαρρυντικά μέτρα αποτελούν ήδη η οδηγία για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες (ξέπλυμα μαύρου χρήματος) και η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Υπηρεσίας «Ευρωπόλ» η οποία είναι ενεργή από το 1998 (άρθρο 88 ΣΕΕ). Περαιτέρω στόχος είναι η διευκόλυνση και επιτάχυνση της συνεργασίας στο πλαίσιο δικών και εκτέλεσης δικαστικών αποφάσεων, η διευκόλυνση της έκδοσης μεταξύ των κρατών, ο καθορισμός ελάχιστων προϋποθέσεων της αντικειμενικής υπόστασης αξιόποινων πράξεων καθώς και ελάχιστων ποινών στους τομείς της οργανωμένης εγκληματικότητας, της τρομοκρατίας, της εμπορίας ανθρώπων και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης γυναικών και παιδιών, της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών και όπλων, του ξεπλύματος μαύρου χρήματος και της διαφθοράς (άρθρο 83 ΣΕΕ). Σημαντικό βήμα πρόοδου στη δικαστική συνεργασία εντός της ΕΕ αποτελεί η ίδρυση της υπηρεσίας Eurojust τον Απρίλιο του 2003 (άρθρο 85 ΣΛΕΕ). Η Eurojust εδρεύει στη

Χάγη και αποτελείται από δικαστές και εισαγγελείς από όλα τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σκοπός της Eurojust είναι η διευκόλυνση της συνεργασίας μεταξύ έρευνας και δίωξης σε περιπτώσεις σοβαρών μορφών διασυνοριακού εγκλήματος. Για την καταπολέμηση των αξιόποινων πράξεων που θίγουν τα οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης, το Συμβούλιο, αποφασίζοντας σύμφωνα με ειδική νομοθετική διαδικασία μέσω κανονισμών, μπορεί να συστήσει Ευρωπαϊκή Εισαγγελία εκ της Eurojust (άρθρο 86 ΣΛΕΕ). Άλλο βήμα είναι το ισχύον από τον Ιανουάριο του 2004 ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης. Το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης μπορεί να εκδοθεί όταν πρόκειται για αξιόποινη πράξη η οποία τιμωρείται με ποινή φυλάκισης άνω του ενός έτους. Σκοπός του είναι η κατάργηση χρονοβόρων διαδικασιών έκδοσης.

ΟΙ ΕΞΟΥΣΙΕΣ ΤΗΣ ΕΕ

Οι ιδρυτικές Συνθήκες της ΕΕ δεν παρέχουν στα όργανα της Ένωσης γενική εξουσιοδότηση να θεσπίζουν κάθε αναγκαίο μέτρο για την επίτευξη των σκοπών των Συνθηκών, αλλά καθορίζουν λεπτομερώς στα εκάστοτε κεφάλαια την έκταση των παρεχόμενων εξουσιών. Η βασική αρχή είναι ότι η ΕΕ και τα όργανά της δεν μπορούν να αποφασίζουν τα ίδια για τις νομικές βάσεις και τις αρμοδιότητές τους, καθώς εξακολουθεί να ισχύει η αρχή της δοτής αρμοδιότητας (άρθρο 2 ΣΛΕΕ). Τα κράτη μέλη επέλεξαν αυτή τη λύση προκειμένου να είναι ευδιάκριτη και ελέγξιμη η μεταβίβαση των αρμοδιοτήτων τους.

Το ουσιαστικό εύρος των εκάστοτε εξουσιοδοτήσεων διαφέρει ανάλογα με το είδος των τομέων αρμοδιότητας που ανατίθενται στην ΕΕ. Οι αρμοδιότητες που δεν έχουν μεταβιβαστεί στην ΕΕ παραμένουν στο αποκλειστικό πεδίο ευθύνης των κρατών μελών. Στη συνθήκη ΕΕ ορίζεται ρητά ότι τα θέματα «εθνικής ασφάλειας» υπάγονται στην αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατών μελών.

Βέβαια, τίθεται το θέμα της οριοθέτησης των αρμοδιοτήτων της ΕΕ έναντι αυτών των κρατών μελών. Η οριοθέτηση γίνεται με βάση τρία κριτήρια αρμοδιότητας:

- **αποκλειστική αρμοδιότητα της ΕΕ** (άρθρο 3 ΣΛΕΕ) σε τομείς στους οποίους η λήψη μέτρων σε επίπεδο ΕΕ είναι κατά τεκμήριο αποτελεσματικότερη από τη μη συντονισμένη λήψη μέτρων σε επίπεδο οποιουδήποτε κράτους μέλους. Οι τομείς αυτοί ορίζονται επακριβώς και περιλαμβάνουν την τελωνειακή ένωση, τη θέσπιση των κανόνων ανταγωνισμού που είναι αναγκαίοι για τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς, τη νομισματική πολιτική για τα κράτη μέλη με νόμισμα το ευρώ, την κοινή εμπορική πολιτική και

ορισμένα τμήματα της κοινής πολιτικής αλιείας. Στους συγκεκριμένους τομείς η Ένωση έχει αποκλειστική αρμοδιότητα να νομοθετεί και να εκδίδει νομικά δεσμευτικές πράξεις, ενώ τα κράτη μέλη έχουν την εν λόγω δυνατότητα μόνο εάν εξουσιοδοτούνται προς τούτο από την Ένωση ή μόνο για να εφαρμόσουν τις πράξεις της Ένωσης (άρθρο 2 παράγραφος 1 ΣΛΕΕ).

■ *συντρέχουσα αρμοδιότητα της ΕΕ με τα κράτη μέλη* (άρθρο 4 ΣΛΕΕ) στους τομείς όπου η ανάληψη δράσης εκ μέρους της ΕΕ επιφέρει πρόσθετο όφελος σε σχέση με την ανάληψη δράσης από τα κράτη μέλη. Συντρέχουσα αρμοδιότητα προβλέπεται για ρυθμίσεις που αφορούν την εσωτερική αγορά, την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή, τη γεωργία και την αλιεία, το περιβάλλον, τις μεταφορές, τα διευρωπαϊκά δίκτυα, την ενέργεια, τον χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, τις κοινές προκλήσεις στον τομέα της ασφάλειας, της δημόσιας υγείας, της έρευνας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και του διαστήματος, της αναπτυξιακής συνεργασίας και της ανθρωπιστικής βοήθειας. Στους ανωτέρω τομείς η ΕΕ έχει κατά προτεραιότητα αρμοδιότητα, η οποία όμως περιορίζεται μόνο στα στοιχεία που ορίζονται από τη σχετική πράξη της ΕΕ χωρίς να εκτείνεται σε ολόκληρο τον τομέα πολιτικής. Τα κράτη μέλη ασκούν τις αρμοδιότητές τους κατά το μέτρο που η Ένωση δεν έχει ασκήσει ή αποφάσισε να μην ασκήσει τη δική της (άρθρο 2 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ). Η τελευταία αυτή περίπτωση συντρέχει όταν τα εκάστοτε όργανα της ΕΕ αποφασίζουν να καταργήσουν μια νομοθετική πράξη ιδίως προκειμένου να ανταποκριθούν στις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας. Κατόπιν πρωτοβουλίας ενός ή περισσοτέρων μελών του, το Συμβούλιο μπορεί να καλέσει την Επιτροπή να υποβάλει προτάσεις για την κατάργηση νομοθετικής πράξης.

■ *υποστηρικτικές αρμοδιότητες* (άρθρο 6 ΣΛΕΕ): η Ένωση έχει αρμοδιότητα να υλοποιεί δράσεις αποκλειστικά για να υποστηρίξει, να συντονίζει ή να συμπληρώνει τη δράση των κρατών μελών. Η ΕΕ δεν επιτρέπεται σε καμία περίπτωση να εναρμονίζει τις εθνικές νομοθετικές διατάξεις στους τομείς που υπάγονται στην υποστηρικτική της αρμοδιότητα (άρθρο 2 παράγραφος 5 ΣΛΕΕ). Η ευθύνη για τη νομική διαμόρφωση παραμένει συνεπώς στα κράτη μέλη τα οποία εν προκειμένω διαθέτουν σημαντικού βαθμού ελευθερία δράσης. Η υποστηρικτική αρμοδιότητα της ΕΕ καλύπτει τομείς όπως είναι η προστασία και η βελτίωση της ανθρώπινης υγείας, η βιομηχανία, ο πολιτισμός, ο τουρισμός, η παιδεία, η νεολαία, ο αθλητισμός, η επαγγελματική κατάρτιση, η προστασία από φυσικές καταστροφές και η συνεργασία σε διοικητικά θέματα. Στους τομείς της οικονομικής πολιτικής

και της πολιτικής απασχόλησης τα κράτη μέλη αναγνωρίζουν ρητά ότι θα χρειαστεί να συντονίσουν τα εθνικά μέτρα τους στο πλαίσιο της ΕΕ.

Πρέπει να σημειωθεί ότι οι αρμοδιότητες της ΕΕ στον τομέα του συντονισμού της οικονομικής πολιτικής και πολιτικής απασχόλησης καθώς και στον τομέα της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας δεν κατατάσσονται σε καμία από τις τρεις ανωτέρω κατηγορίες και συνεπώς βρίσκονται εκτός του καταλόγου αρμοδιοτήτων. Σύμφωνα όμως με μια δήλωση καθίσταται σαφές ότι η κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας της ΕΕ δεν επηρεάζει τις αρμοδιότητες των κρατών μελών σχετικά με τη δική τους εξωτερική πολιτική και την εθνική τους προβολή προς τον υπόλοιπο κόσμο.

Πέραν των ανωτέρω ειδικών εξουσιοδοτήσεων, οι Συνθήκες της ΕΕ παρέχουν στα θεσμικά της όργανα δυνατότητες δράσης όταν αυτή θεωρείται απαραίτητη για την επίτευξη του στόχου της καλής λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς, καθώς και της διασφάλισης του ανόθευτου ανταγωνισμού (βλέπε άρθρο 352 ΣΛΕΕ — λεγόμενη *επικουρική αρμοδιότητα ή ρήτρα ελαστικότητας*). Ωστόσο, με τον τρόπο αυτό δεν παρέχεται στα όργανα της ΕΕ γενική εξουσιοδότηση για την άσκηση αρμοδιοτήτων εκτός του πεδίου των στόχων που θέτουν οι Συνθήκες, ούτε μπορούν τα όργανα της ΕΕ να επικαλεστούν τη συγκεκριμένη εξουσιοδότηση προκειμένου να διευρύνουν τις αρμοδιότητές τους εις βάρος των κρατών μελών. Στην πράξη γινόταν παλαιότερα συχνή χρήση της συγκεκριμένης εξουσιοδότησης, καθώς η ΕΕ αποκτούσε με το πέρασμα του χρόνου συνεχώς νέα καθήκοντα τα οποία δεν είχαν προβλεφτεί κατά τη σύναψη των ιδρυτικών συνθηκών και συνεπώς δεν υπήρχαν αντίστοιχες ειδικές εξουσιοδοτήσεις στις Συνθήκες. Πρέπει ιδιαίτερα να αναφερθούν οι τομείς της προστασίας του περιβάλλοντος και των καταναλωτών, και η ίδρυση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης, σκοπός του οποίου είναι να συμβάλλει στη μείωση των ανισοτήτων μεταξύ των ανεπτυγμένων και των υπανάπτυκτων περιοχών της ΕΕ. Ωστόσο, για τους προαναφερόμενους τομείς έχουν παρασχεθεί εν τω μεταξύ ειδικές εξουσιοδοτήσεις. Λόγω των ρητών αυτών ρυθμίσεων για την αρμοδιότητα της ΕΕ, η πρακτική σημασία των επικουρικών εξουσιών έχει μειωθεί σημαντικά. Για την άσκηση των εν λόγω εξουσιών απαιτείται η σύμφωνη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Τέλος, υπάρχουν περαιτέρω αρμοδιότητες για τη λήψη των μέτρων που απαιτούνται για την αποτελεσματική και εύλογη άσκηση των εξουσιών οι οποίες έχουν ήδη ρητά παραχωρηθεί (*αρμοδιότητες λόγω συνάφειας*). Οι αρμοδιότητες αυτές έχουν αποκτήσει ιδιαίτερη σημασία για τη διαχείριση των εξωτερικών σχέσεων. Βάσει αυτών, η ΕΕ μπορεί να αναλάβει υποχρεώσεις έναντι τρίτων χωρών

ή άλλων διεθνών οργανισμών, σε τομείς που δεν περιλαμβάνονται στον κατάλογο των καθηκόντων της. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η υπόθεση *Kramer*, η οποία απασχόλησε το Δικαστήριο. Η υπόθεση αφορούσε την αρμοδιότητα της ΕΕ να συνεργάζεται με διεθνείς οργανισμούς του δικαίου της θάλασσας για τον καθορισμό ποσοστώσεων αλιευμάτων για τη θαλάσσια αλιεία και, ενδεχομένως, να αναλαμβάνει αντίστοιχες υποχρεώσεις διεθνούς δικαίου. Το ΔΕΚ, καθώς δεν υπήρχε ρητή διάταξη στη Συνθήκη, συνήγαγε την απαιτούμενη εξωτερική αρμοδιότητα της ΕΕ από την εσωτερική της αρμοδιότητα για την πολιτική αλιείας στο πλαίσιο της κοινής γεωργικής πολιτικής.

Κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων της, η ΕΕ υπόκειται στην *αρχή της επικουρικότητας*, η οποία πηγάζει από την κοινωνική θεωρία της καθολικής εκκλησίας και έχει αναχθεί πλέον σε συνταγματική αρχή μέσω της συμπεριληψής της στη συνθήκη ΕΕ (άρθρο 5 παράγραφος 3 ΣΕΕ). Η αρχή αυτή έχει δύο όψεις, μία θετική και μία αρνητική: η *θετική*, δηλαδή εκείνη που ενισχύει τις αρμοδιότητες της ΕΕ, προβλέπει ότι η ΕΕ πρέπει να δρα όταν οι επιδιωκόμενοι στόχοι «μπορούν να επιτευχθούν καλύτερα σε κοινοτικό επίπεδο»· η *αρνητική*, δηλαδή περιοριστική, πλευρά της αρχής της επικουρικότητας ορίζει ότι η ΕΕ δεν μπορεί να δράσει, όταν η δράση των κρατών μελών επαρκεί για την υλοποίηση των στόχων. Στην πράξη αυτό σημαίνει ότι όλα τα όργανα της Ένωσης, ιδίως όμως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, οφείλουν να αποδεικνύουν ότι υπάρχει ανάγκη κοινοτικής ρύθμισης και κοινοτικής δράσης. Παραφράζοντας τον Montesquieu, θα μπορούσαμε να συνοψίσουμε την αρχή αυτή ως εξής: όταν δεν είναι αναγκαίο να υπάρξει ρύθμιση σε επίπεδο ΕΕ, είναι αναγκαίο να μην υπάρξει καθόλου ρύθμιση. Αν αποδειχθεί απαραίτητη η ρύθμιση σε επίπεδο ΕΕ, πρέπει στη συνέχεια να τεθεί το ερώτημα σχετικά με την ένταση και τη μορφή του μέτρου. Την απάντηση δίνει εν προκειμένω η *αρχή της αναλογικότητας*, η οποία αποτελεί στοιχείο της έννομης τάξης της ΕΕ βάσει της νομολογίας του Δικαστηρίου και έχει συμπεριληφθεί στη ΣΕΕ όσον αφορά τη ρύθμιση των αρμοδιοτήτων (άρθρο 5 παράγραφος 4 ΣΕΕ). Σύμφωνα με την αρχή αυτή πρέπει να εξετάζεται εμπεριστατωμένα η αναγκαιότητα μιας νομικής ρύθμισης, καθώς και το ενδεχόμενο να είναι επαρκές κάποιο άλλο μέσο δράσης. Αυτό σημαίνει κυρίως ότι πρέπει να παρέχεται προτεραιότητα στους νόμους-πλαίσια, στις ελάχιστες προδιαγραφές και στους κανόνες που αφορούν την αμοιβαία αναγνώριση των εθνικών διατάξεων και να αποφεύγονται οι υπερβολικά λεπτομερείς νομοθετικές διατάξεις.

Η τήρηση των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας μπορεί να ελέγχεται πλέον και από τα εθνικά κοινοβούλια. Για τον σκοπό αυτό,

συγκροτήθηκε ένας μηχανισμός έγκαιρης προειδοποίησης, μέσω του οποίου τα εθνικά κοινοβούλια έχουν στη διάθεσή τους οκτώ εβδομάδες για να υποβάλλουν αιτιολογημένες γνώμες σχετικά με τους λόγους για τους οποίους θεωρούν ότι το επίμαχο σχέδιο νομοθετικής πράξης δεν ανταποκρίνεται στις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας. Εάν οι αιτιολογημένες γνώμες αντιπροσωπεύουν τουλάχιστον το ένα τρίτο του συνόλου των ψήφων που έχουν τα εθνικά κοινοβούλια (κάθε εθνικό κοινοβούλιο έχει δύο ψήφους, ενώ στην περίπτωση εθνικού κοινοβουλευτικού συστήματος με δύο σώματα κάθε σώμα έχει μία ψήφο), το σχέδιο επανεξετάζεται από το όργανο που το συνέταξε (συνήθως από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή). Μετά την επανεξέταση αυτή, το σχέδιο μπορεί να διατηρηθεί, να τροποποιηθεί ή να αποσυρθεί. Στην περίπτωση που η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιλέξει να διατηρήσει το σχέδιο, οφείλει να εξηγήσει σε αιτιολογημένη γνώμη τους λόγους για τους οποίους κρίνει ότι το σχέδιο συνάδει με την αρχή της επικουρικότητας. Η εν λόγω αιτιολογημένη γνώμη, καθώς και οι αιτιολογημένες γνώμες των εθνικών κοινοβουλίων, πρέπει να διαβιβάζονται στον νομοθέτη της Ένωσης ώστε να λαμβάνονται υπόψη κατά τη νομοθετική διαδικασία. Εάν, λόγω πλειοψηφίας 55 % των μελών του Συμβουλίου ή πλειοψηφίας των ψηφισάντων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ο νομοθέτης κρίνει ότι η πρόταση δεν είναι συμβατή με την αρχή της επικουρικότητας, δεν συνεχίζεται η εξέταση της νομοθετικής πρότασης.

ΤΑ ΘΕΣΜΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΗΣ ΕΕ

Άρθρο 13 της συνθήκης ΕΕ (θεσμικό πλαίσιο)

(1) Η Ένωση διαθέτει θεσμικό πλαίσιο που αποσκοπεί στην προώθηση των αξιών της, στην επιδίωξη των στόχων της, στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων της, των συμφερόντων των πολιτών της και των συμφερόντων των κρατών μελών, καθώς και στη διασφάλιση της συνοχής, της αποτελεσματικότητας και της συνέχειας των πολιτικών και των δράσεών της.

Τα θεσμικά όργανα της Ένωσης είναι:

- το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,
- το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο,
- το Συμβούλιο,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (εφεξής καλούμενη η «Επιτροπή»),
- το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης,
- η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα,
- το Ελεγκτικό Συνέδριο.

(2) Κάθε θεσμικό όργανο δρα εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων που του ανατίθενται από τις Συνθήκες, σύμφωνα με τις διαδικασίες, τους όρους και τους σκοπούς τους οποίους προβλέπουν. Τα θεσμικά όργανα συνεργάζονται μεταξύ τους καλή τη πίστει.

(3) Οι διατάξεις σχετικά με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Ελεγκτικό Συνέδριο, καθώς και οι λεπτομερείς διατάξεις σχετικά με τα άλλα θεσμικά όργανα, περιέχονται στη συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

(4) Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και η Επιτροπή επικουρούνται από την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και από την Επιτροπή των Περιφερειών, οι οποίες ασκούν συμβουλευτικά καθήκοντα.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΘΕΣΜΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ (ΣΥΝΘΗΚΗ ΛΕΕ)

⁽³⁾ Από την 1η Δεκεμβρίου 2009, ημερομηνία κατά την οποία τέθηκε σε ισχύ η συνθήκη της Λισαβόνας, ο αριθμός των βουλευτών αυξήθηκε προσωρινά στους 754. Κατά τις επόμενες εκλογές, οι οποίες θα διεξαχθούν το 2014, θα πρέπει να επιτευχθεί ο ανώτατος αριθμός των 751 βουλευτών με ανάλογες αναπροσαρμογές.

ΚΡΑΤΟΣ ΜΕΛΟΣ	ΨΗΦΟΙ ΣΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ	ΕΔΡΕΣ ΣΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	29	99
ΓΑΛΛΙΑ	29	78
ΙΤΑΛΙΑ	29	78
ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	29	78
ΙΣΠΑΝΙΑ	27	54
ΠΟΛΩΝΙΑ	27	54
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	14	35
ΚΑΤΩ ΧΩΡΕΣ	13	27
ΒΕΛΓΙΟ	12	24
ΤΣΕΧΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	12	24
ΕΛΛΑΔΑ	12	24
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	12	24
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	12	24
ΣΟΥΗΔΙΑ	10	19
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	10	18
ΑΥΣΤΡΙΑ	10	18
ΔΑΝΙΑ	7	14
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	7	14
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	7	14
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	7	13
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	7	13
ΛΕΤΟΝΙΑ	4	9
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	4	7
ΕΣΘΟΝΙΑ	4	6
ΚΥΠΡΟΣ	4	6
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	4	6
ΜΑΛΤΑ	3	5

Το τρίτο ερώτημα που προκύπτει σε σχέση με το «σύνταγμα» της ΕΕ είναι η οργάνωσή της: ποια είναι τα όργανα της ΕΕ; Επειδή η ΕΕ ασκεί καθήκοντα που κανονικά ανήκουν μόνον σε κράτη, προκύπτει μόνο του το ερώτημα εάν υπάρχουν στην Ένωση κυβέρνηση, κοινοβούλιο, διοικητικές υπηρεσίες και δικαστήρια, όπως αυτά μας είναι γνωστά από τα κράτη μέλη. Η εκπλήρωση των καθηκόντων που έχουν ανατεθεί στην ΕΕ και ο χειρισμός της διαδικασίας ολοκλήρωσης σκοπίμως δεν αφέθηκαν αποκλειστικά και μόνο στην πρωτοβουλία και αρμοδιότητα

των κρατών μελών ή στη διεθνή συνεργασία. Η ΕΕ διαθέτει ένα θεσμικό σύστημα το οποίο της επιτρέπει να δίνει νέα ώθηση και στόχους στην ευρωπαϊκή ενοποίηση και να θεσπίζει διατάξεις εξίσου δεσμευτικές για όλα τα κράτη μέλη στους τομείς που εμπίπτουν στην αρμοδιότητά της.

Κυρίαρχους ρόλους στο θεσμικό σύστημα της ΕΕ έχουν τα θεσμικά της όργανα, στα οποία συγκαταλέγονται το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Συμβούλιο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα καθώς και το Ελεγκτικό Συνέδριο. Επικουρικό ρόλο στο θεσμικό σύστημα της ΕΕ έχουν η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή καθώς και η Επιτροπή των Περιφερειών.

ΘΕΣΜΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (άρθρο 14 της συνθήκης ΕΕ)

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αντιπροσωπεύει τους λαούς των κρατών τα οποία έχουν συνενωθεί στην ΕΕ. Προήλθε από την Κοινή Συνέλευση της ΕΚΑΧ, τη Συνέλευση της ΕΟΚ και τη Συνέλευση της ΕΚΑΕ, οι οποίες ενώθηκαν σε μία «Συνέλευση» βάσει της συμφωνίας του 1957 περί κοινών οργάνων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (πρώτη συνθήκη συγχώνευσης). Η επίσημη αλλαγή ονομασίας σε «Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο» έγινε για πρώτη φορά με τη συνθήκη για την ίδρυση της ΕΕ. Ωστόσο, η αλλαγή επιβεβαίωσε απλώς την ονομασία που ήδη χρησιμοποιούνταν γενικά από το 1958, όταν η ίδια η Συνέλευση επέλεξε να μετονομαστεί σε «Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο».

Σύνθεση και εκλογή

Με βάση τη συνθήκη της Λισαβόνας, η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1η Δεκεμβρίου 2009, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο διαθέτει 754 έδρες, υπερβαίνοντας τον ανώτατο αριθμό βουλευτών που ορίζει η ΣΕΕ (άρθρο 14 παράγραφος 2). Πρόκειται για μια εξαίρεση που θα ισχύσει για την κοινοβουλευτική περίοδο 2009–2014, καθώς δεν είναι δυνατή η αφαίρεση του αξιώματος του βουλευτή από όσους εξελέγησαν κατά τις εκλογές του Ιουνίου. Στις επόμενες εκλογές, οι οποίες θα διεξαχθούν το 2014, θα πρέπει να τηρηθεί και πάλι ο ανώτατος αριθμός βουλευτών. Οι έδρες κατανέμονται στα κράτη μέλη κατά τρόπο τέτοιο ώστε ένας βουλευτής πολυπληθέστερου κράτους να αντιπροσωπεύει μεν περισσότερους πολίτες από ό,τι ένας βουλευτής κράτους με μικρότερο πληθυσμό, χωρίς

όμως ποτέ ένα κράτος με μικρότερο πληθυσμό να διαθέτει περισσότερες έδρες από ό,τι ένα κράτος με μεγαλύτερο πληθυσμό. Ο κατώτερος αριθμός εδρών που δικαιούται ένα κράτος μέλος είναι 6, ενώ ο ανώτερος 96. Για την κοινοβουλευτική περίοδο 2009–2014 εξακολουθεί να ισχύει μια εξαίρεση για τη Γερμανία, η οποία διαθέτει 99 βουλευτές (δεν επιτρέπεται η αφαίρεση του αξιώματος του βουλευτή από όσους εξελέγησαν κατά τις εκλογές του Ιουνίου λόγω της θέσης σε ισχύ της συνθήκης της Λισαβόνας).

Η ακριβής σύνθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου πρέπει να καθοριστεί από το Συμβούλιο. Αυτό έπρεπε να είχε συμβεί ήδη πριν από την απευθείας εκλογή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου τον Ιούνιο του 2009, ωστόσο οι νέοι κανόνες σχετικά με τη σύνθεση του ΕΚ δεν ήταν δυνατόν να εφαρμοστούν για την κοινοβουλευτική περίοδο 2009–2014, διότι η συνθήκη της Λισαβόνας δεν τέθηκε εγκαίρως σε ισχύ πριν από τις εκλογές του 2009. Αντ' αυτού ίσχυσε για τις εν λόγω εκλογές του ΕΚ η κατανομή εδρών που είχε διαμορφωθεί τελευταία μετά την προσχώρηση της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας στην ΕΕ. Μετά την έναρξη ισχύος της συνθήκης της Λισαβόνας την 1η Δεκεμβρίου 2009, ο αριθμός των βουλευτών αυξήθηκε κατά 18 και έφτασε τους 754. Οι νέοι βουλευτές προέρχονται από δώδεκα διαφορετικά κράτη μέλη.

Κατωτέρω παρατίθεται η *σύνθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου* με βάση την κατάσταση που επικρατεί κατά την *τρέχουσα κοινοβουλευτική περίοδο 2009–2014*, ενώ επισημαίνονται οι αλλαγές που επέφερε η συνθήκη της Λισαβόνας:

ΠΡΟΕΔΡΟΣ

14 αντιπρόεδροι

5 κοσμήτορες (συμβουλευτικά καθήκοντα)

Ο πρόεδρος, οι αντιπρόεδροι και οι κοσμήτορες συγκροτούν το *Προεδρείο* του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το οποίο εκλέγεται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με θητεία δύομισι ετών. Το Διευρυμένο Προεδρείο περιλαμβάνει επίσης τους πρόεδρους των πολιτικών ομάδων και είναι αρμόδιο για ζητήματα εσωτερικής οργάνωσης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, διοργανικών σχέσεων καθώς και για τις σχέσεις με οργανισμούς εκτός της ΕΕ.

ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΜΕ 754 ΜΕΛΗ

ΚΡΑΤΟΣ ΜΕΛΟΣ	ΕΔΡΕΣ ΣΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	99
ΓΑΛΛΙΑ	72+2
ΙΤΑΛΙΑ	72+1
ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	72+1
ΙΣΠΑΝΙΑ	50+4
ΠΟΛΩΝΙΑ	50+1
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	33
ΚΑΤΩ ΧΩΡΕΣ	25+1
ΒΕΛΓΙΟ	22
ΤΣΕΧΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	22
ΕΛΛΑΔΑ	22
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	22
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	22
ΣΟΥΗΔΙΑ	18+2
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	17+1
ΑΥΣΤΡΙΑ	17+2
ΔΑΝΙΑ	13
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	13
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	13
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	12
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	12
ΛΕΤΟΝΙΑ	8+1
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	7+1
ΕΣΘΟΝΙΑ	6
ΚΥΠΡΟΣ	6
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	6
ΜΑΛΤΑ	5+1

Οι βουλευτές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ήταν μέχρι το 1979 μέλη των εθνικών κοινοβουλίων από τα οποία εκλέγονταν και αποσπάζονταν στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Η προβλεπόμενη ήδη στις Συνθήκες καθολική και άμεση εκλογή των βουλευτών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου από τους πολίτες των κρατών μελών, μετά από αλλεπάλληλες άκαρπες πρωτοβουλίες, πραγματοποιήθηκε τελικά για πρώτη φορά το 1979. Οι πρώτες άμεσες εκλογές για την ανάδειξη των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου διεξήχθησαν τον Ιούνιο του 1979. Ανάλογα με

τη διάρκεια κάθε «κοινοβουλευτικής περιόδου» οι άμεσες εκλογές διεξάγονται έκτοτε ανά πενταετία. Μετά από προσπάθειες δεκαετιών θεσπίστηκε ένα εκλογικό σύστημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης δυνάμει της Πράξης της 20ής Σεπτεμβρίου 1976 περί εκλογής των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με άμεση καθολική ψηφοφορία, όπως τροποποιήθηκε τελευταία με την απόφαση του Συμβουλίου της 25ης Ιουνίου και της 23ης Σεπτεμβρίου 2002 (τη λεγόμενη «πράξη περί άμεσης εκλογής»). Με βάση το σύστημα αυτό, το κάθε κράτος μέλος εξακολουθεί να καθορίζει το δικό του εκλογικό σύστημα εφαρμόζοντας όμως ομοιόμορφους θεμελιώδεις δημοκρατικούς κανόνες: καθολικές και άμεσες εκλογές, αναλογικό εκλογικό σύστημα, μυστική και ελεύθερη ψηφοφορία, κατώτατο όριο ηλικίας (το οποίο για το δικαίωμα του εκλέγειν είναι σε όλες τις χώρες τα 18 έτη, με εξαίρεση την Αυστρία όπου μειώθηκε στα 16 έτη), ανανεώσιμη πενταετή θητεία, ασυμβίβαστα (τα μέλη του ΕΚ δεν μπορούν να κατέχουν ταυτόχρονα και άλλα αξιώματα όπως π.χ. του δικαστή, του εισαγγελέα, του υπουργού κ.λπ., ενώ επιπροσθέτως υπόκεινται και στη νομοθεσία της χώρας τους η οποία δεν αποκλείεται να περιορίζει περαιτέρω τη σώρευση αξιωμάτων ή θέσεων), ημερομηνία εκλογών και ισότητα ανδρών-γυναικών. Σε ορισμένα κράτη (Βέλγιο, Λουξεμβούργο και Ελλάδα) η ψήφος είναι υποχρεωτική. Στις 14 Ιουλίου 2009 τέθηκε εξάλλου σε ισχύ και ένα νέο ενιαίο καθεστώς των βουλευτών του ΕΚ. Διασφαλίζει μεγαλύτερη διαφάνεια των όρων εργασίας των βουλευτών, ενώ περιέχει σαφείς κανόνες. Επίσης, προβλέπει τον ίδιο μισθό για όλους τους βουλευτές, ο οποίος καταβάλλεται από τον προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Με την άμεση εκλογή το ΕΚ απέκτησε δημοκρατική νομιμοποίηση και μπορεί να διεκδικεί την ιδιότητα της «αντιπροσωπείας των πολιτών των κρατών μελών της ΕΕ». Όμως, η ύπαρξη ενός άμεσα εκλεγμένου κοινοβουλίου από μόνη της δεν μπορεί να ικανοποιήσει τη θεμελιώδη επιταγή ενός δημοκρατικού συντάγματος, σύμφωνα με την οποία κάθε κρατική εξουσία πρέπει να πηγάζει από τον λαό. Εκτός από τη διαφάνεια της διαδικασίας λήψης αποφάσεων και την αντιπροσωπευτικότητα των οργάνων που λαμβάνουν τις αποφάσεις, απαραίτητα προς τούτο στοιχεία είναι και ο κοινοβουλευτικός έλεγχος και η νομιμοποίηση από το Κοινοβούλιο των κοινοτικών οργάνων που μετέχουν στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Στο θέμα αυτό έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος κατά τα τελευταία χρόνια. Όχι μόνο διευρύνθηκαν σταδιακά τα δικαιώματα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, αλλά με τη συνθήκη της Λισαβόνας η λειτουργία της ΕΕ τελεί ρητά υπό τον όρο της τήρησης της αρχής της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας. Με βάση την αρχή αυτή, όλοι οι πολίτες της Ένωσης αντιπροσωπεύονται άμεσα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και έχουν δικαίωμα ενεργού συμμετοχής στον δημοκρατικό

βίο της ΕΕ. Σκοπός της είναι οι αποφάσεις σε επίπεδο ΕΕ να λαμβάνονται όσο το δυνατόν πιο ανοιχτά και εγγύτερα στον πολίτη. Τα πολιτικά κόμματα της ΕΕ οφείλουν να συμβάλλουν στη διαμόρφωση ευρωπαϊκής συνείδησης και να εκφράζουν τη βούληση των πολιτών της Ένωσης. Το μόνο έλλειμμα που θα μπορούσε να διαπιστώσει κανείς στη σημερινή δημοκρατική τάξη της ΕΕ εντοπίζεται στο γεγονός ότι, σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει, για παράδειγμα, στο κρατικό μοντέλο της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δεν εκλέγει κυβέρνηση η οποία να είναι υπόλογη έναντι του κοινοβουλίου.

Άρθρο 10 της συνθήκης ΕΕ (αντιπροσωπευτική δημοκρατία)

(1) Η λειτουργία της Ένωσης θεμελιώνεται στην αντιπροσωπευτική δημοκρατία.

(2) Οι πολίτες εκπροσωπούνται άμεσα στο επίπεδο της Ένωσης στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Τα κράτη μέλη εκπροσωπούνται στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο από τον αρχηγό κράτους ή κυβέρνηση και στο Συμβούλιο από τις κυβερνήσεις τους, οι οποίοι είναι δημοκρατικά υπεύθυνοι είτε έναντι των εθνικών τους κοινοβουλίων είτε έναντι των πολιτών τους.

(3) Κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα να συμμετέχει στον δημοκρατικό βίο της Ένωσης. Οι αποφάσεις λαμβάνονται όσο το δυνατόν πιο ανοιχτά και εγγύτερα στους πολίτες.

(4) Τα πολιτικά κόμματα, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, συμβάλλουν στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής πολιτικής συνείδησης και στην έκφραση της βούλησης των πολιτών της Ένωσης.

Το εν λόγω «έλλειμμα» δεν εξηγείται, ωστόσο, μόνο από το γεγονός ότι στην ΕΕ δεν υπάρχει κυβέρνηση με τη συνήθη έννοια του όρου, αλλά από το γεγονός ότι οι προβλεπόμενες από τις Συνθήκες *οιονεί κυβερνητικές λειτουργίες* ασκούνται από το Συμβούλιο και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Σημαντικό είναι συνεπώς ότι με τη συνθήκη της Λισαβόνας εκχωρήθηκαν στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ευρείες εξουσίες σε σχέση με τον διορισμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οι οποίες εκτείνονται από την κατόπιν προτάσεως του Συμβουλίου εκλογή του προέδρου της Επιτροπής από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο μέχρι το δικαίωμα αρνησικυρίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου έναντι της Επιτροπής (λεγόμενο «δικαίωμα διορισμού»). Αντιθέτως, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δεν διαθέτει αντίστοιχη εξουσία όσον αφορά τη σύνθεση του Συμβουλίου. Το Συμβούλιο υπόκειται σε κοινοβουλευτικό

20 Ιουλίου 1979, Στρασβούργο
Η Simone Veil ανακηρύσσεται πρόεδρος
του πρώτου απευθείας εκλεγμένου
Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

έλεγχο μόνο εκ του γεγονότος ότι όλα τα μέλη του ελέγχονται, λόγω της ιδιότητάς τους ως εθνικών υπουργών, από τα κοινοβούλια των χωρών τους.

Σημαντικά ενισχύθηκε ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στη νομοθετική διαδικασία της ΕΕ. Με την καθιέρωση της διαδικασίας συναπόφασης ως συνήθους νομοθετικής διαδικασίας της ΕΕ, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κατέστη ουσιαστικά «συννομοθέτης».

Στο πλαίσιο της συνήθους νομοθετικής διαδικασίας το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δύναται να προβαίνει σε περισσότερες από μία αναγνώσεις διατυπώνοντας τροπολογίες επί των νομοθετικών πράξεων, τις οποίες, μέχρι ενός βαθμού, μπορεί να επιβάλλει έναντι του Συμβουλίου. Χωρίς τη συμφωνία μεταξύ Συμβουλίου και Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου δεν είναι δυνατή η θέσπιση νομοθετικής πράξης της Ένωσης.

Πολύ σημαντικός είναι επίσης παραδοσιακά ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στη διαδικασία του προϋπολογισμού. Με τη συνθήκη της Λισαβόνας οι εξουσίες του ΕΚ σχετικά με τον προϋπολογισμό ενισχύθηκαν εξάλλου υπό την έννοια ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο πρέπει να εγκρίνει το πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο και συναποφασίζει για μια σειρά θεμάτων (δεν γίνεται πλέον διάκριση μεταξύ υποχρεωτικών και μη υποχρεωτικών δαπανών).

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εγκρίνει όλες τις σημαντικές διεθνείς συμφωνίες που αφορούν τομείς για τους οποίους απαιτείται συναπόφαση, καθώς και τις συμβάσεις προσχώρησης που συνάπτονται με νέα κράτη μέλη και καθορίζουν τους όρους της προσχώρησης.

Με το πέρασμα του χρόνου έχουν επίσης διευρυνθεί σημαντικά οι ελεγκτικές λειτουργίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Ο έλεγχος συνίσταται ιδίως στο γεγονός ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή οφείλει να απαντά στις ερωτήσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, να εκθέτει τις θέσεις της σε δημόσιες συνεδριάσεις της Ολομέλειας και να υποβάλλει κάθε χρόνο προς συζήτηση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τη «Γενική Έκθεση για τη δραστηριότητα της Ένωσης». Με την ευκαιρία αυτή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο μπορεί με πλειοψηφία δύο τρίτων να υιοθετήσει πρόταση δυσπιστίας και να εξαναγκάσει έτσι σε παραίτηση την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (άρθρο 234 ΣΛΕΕ). Μέχρι σήμερα, έχουν υποβληθεί αρκετές προτάσεις δυσπιστίας στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, χωρίς ωστόσο κάποια από αυτές να προσεγγίσει έστω την απαιτούμενη πλειοψηφία. Η παραίτηση της «Επιτροπής Santer» το 1999 είχε ως αιτία την άρνηση της απαλλαγής από την ευθύνη για τη διαχείριση του προϋπολογισμού. Η σχετική πρόταση δυσπιστίας που είχε

υποβληθεί απέτυχε, αν και οριακά. Με δεδομένο ότι στην πρακτική της ΕΕ απαντήσεις σε ερωτήματα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου δίνει και το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει τη δυνατότητα άμεσου πολιτικού διαλόγου με δύο σημαντικά καταστατικά όργανα της ΕΕ. Οι παραπάνω δυνατότητες πολιτικού ελέγχου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ενισχύθηκαν ήδη και με άλλους μηχανισμούς ελέγχου. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο μπορεί να συγκροτεί ad hoc εξεταστικές επιτροπές με σκοπό τη διερεύνηση περιπτώσεων εικαζόμενης παρανομίας ή κακοδιοίκησης στην ΕΕ. Μια τέτοια επιτροπή συστάθηκε για παράδειγμα με σκοπό να εξετάσει τις ευθύνες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την καθυστερημένη αντίδραση στη «νόσο των τρελών αγελάδων», η οποία εκδηλώθηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο και αποτελεί απειλή για την υγεία και τη ζωή του ανθρώπου. Επίσης, διασφαλίζεται το δικαίωμα κάθε πολίτη ή νομικού προσώπου να υποβάλει αναφορές στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, τις οποίες επεξεργάζεται η μόνιμη επιτροπή αναφορών. Τέλος, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, κάνοντας χρήση της σχετικής εξουσιοδότησης που του είχε παρασχεθεί, διόρισε διαμεσολαβητή (Ombudsman) ο οποίος παραλαμβάνει τις καταγγελίες σχετικά με περιπτώσεις ατασθαλιών στο πλαίσιο της δράσης των κοινοτικών οργάνων ή οργανισμών, με εξαίρεση το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο. Ο διαμεσολαβητής μπορεί να διεξάγει έρευνες και να φέρει το θέμα στο οικείο όργανο. Επίσης, υποβάλλει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έκθεση για τη δραστηριότητά του.

Τρόπος λειτουργίας

Οι βασικοί κανόνες λειτουργίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου καταγράφονται στον εσωτερικό κανονισμό του.

Οι βουλευτές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου συγκροτούν *πολιτικές ομάδες*. Με βάση τον χαρακτήρα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ως οργάνου της Ένωσης δεν πρόκειται για εθνικές ομάδες αλλά για ομάδες πολιτικών κομμάτων τα οποία συναντώνται σε επίπεδο ΕΕ.

Οι *συνεδριάσεις της ολομέλειας* του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου διεξάγονται στο Στρασβούργο μία φορά τον μήνα, με εξαίρεση τον Αύγουστο, και διαρκούν για μία εβδομάδα. Δεν αποκλείεται να υπάρξουν επιπλέον συνεδριάσεις, ιδίως σε σχέση με τον προϋπολογισμό. Επίσης, διεξάγονται συνεδριάσεις μικρότερης διάρκειας (μιας ή δύο ημερών) στις Βρυξέλλες. Σε επείγουσες περιπτώσεις είναι δυνατή η σύγκληση *έκτακτων συνεδριάσεων* κατά τις οποίες το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει τη δυνατότητα να λαμβάνει άμεσα θέση επί σημαντικών θεμάτων (π.χ. θέμα-

τα της Ένωσης, διεθνή θέματα, παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων κ.λπ.). Οι συνεδριάσεις της Ολομέλειας είναι δημόσιες.

**ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ
ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ⁽⁴⁾**

(4) Ως γνωστόν, οι 18 επιπλέον βουλευτές κατατάχθηκαν στις ομάδες μετά την έναρξη ισχύος της συνθήκης της Λισαβόνας, ενώ 7 βουλευτές από FR, PL, IT και UK δεν έχουν ακόμη οριστεί.

Λήψη αποφάσεων

Για τη λήψη αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου αρκεί κατά κανόνα η απόλυτη πλειοψηφία των ψηφισάντων. Με την ενίσχυση όμως της σημασίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου επιβάλλονται συνεχώς αυστηρότερες απαιτήσεις όσον αφορά την παρουσία των βουλευτών. Έτσι, η παρουσία τους είναι υποχρεωτική για μια ολόκληρη σειρά αποφάσεων οι οποίες μπορούν να ληφθούν μόνο με απόλυτη πλειοψηφία του νόμιμου αριθμού των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Τέλος, για να γίνει δεκτή πρόταση δυσπιστίας κατά της Ευρωπαϊκής

Επιτροπής απαιτείται όχι μόνο η έγκριση από την πλειοψηφία των βουλευτών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου αλλά και η εξασφάλιση των δύο τρίτων των ψήφων.

ΜΟΝΙΜΕΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ

Επιτροπή εξωτερικών υποθέσεων (με τις υποεπιτροπές «ανθρωπίνων δικαιωμάτων» και «ασφάλειας και άμυνας»)

Επιτροπή ανάπτυξης

Επιτροπή διεθνούς εμπορίου

Επιτροπή προϋπολογισμών

Επιτροπή ελέγχου του προϋπολογισμού

Επιτροπή οικονομικής και νομισματικής πολιτικής

Επιτροπή απασχόλησης και κοινωνικών υποθέσεων

Επιτροπή περιβάλλοντος, δημόσιας υγείας και ασφάλειας των τροφίμων

Επιτροπή βιομηχανίας, έρευνας και ενέργειας

Επιτροπή εσωτερικής αγοράς και προστασίας των καταναλωτών

Επιτροπή μεταφορών και τουρισμού

Επιτροπή περιφερειακής ανάπτυξης

Επιτροπή γεωργίας και ανάπτυξης της υπαίθρου

Επιτροπή αλιείας

Επιτροπή πολιτισμού και παιδείας

Επιτροπή νομικών θεμάτων

Επιτροπή πολιτικών ελευθεριών, δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων

Επιτροπή συνταγματικών υποθέσεων

Επιτροπή δικαιωμάτων των γυναικών και ισότητας των φύλων

Επιτροπή αναφορών

Έδρα

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Εδιμβούργου όρισε το Στρασβούργο ως έδρα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου θέτοντας έτσι τέλος σε μια προσωρινή κατάσταση που είχε διαρκέσει περισσότερο από 30 χρόνια. Ήδη είχε επικρατήσει η τακτική να συνέρχεται η ολομέλεια στο Στρασβούργο και στις Βρυξέλλες, οι πολιτικές ομάδες και οι επιτροπές να συνεδριάζουν τις εβδομάδες κατά τις οποίες δεν συνέρχεται το σώμα στις Βρυξέλλες και η γενική γραμματεία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου να στεγάζεται στο Λουξεμβούργο. Η απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Εδιμβούργου σχετικά με την έδρα του Κοινοβουλίου επιβεβαίωσε αυτή την τακτική, αλλά με τον όρο ότι θα διεξάγονται στο Στρασβούργο δώδεκα συνεδριάσεις

ολομέλειας τον χρόνο. Ως αποτέλεσμα αυτής της μάλλον μη ικανοποιητικής απόφασης, οι βουλευτές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και ένα μέρος των υπαλλήλων κινούνται μεταξύ Στρασβούργου, Βρυξελλών και Λουξεμβούργου, γεγονός που συνεπάγεται υψηλές δαπάνες.

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (άρθρο 15 της συνθήκης ΕΕ)

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο προέκυψε από τις συνόδους κορυφής των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στη Σύνοδο των Παρισίων, τον Δεκέμβρη του 1974, οι αρχηγοί των κρατών και κυβερνήσεων αποφάσισαν να συνέρχονται μελλοντικά ως Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τρεις φορές τον χρόνο. Εν τω μεταξύ, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κηρύχθηκε σε *αυτόνομο δεσμικό όργανο της Ευρωπαϊκής Ένωσης* (άρθρο 13 της συνθήκης ΕΕ).

Οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων των κρατών μελών και ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής συνεδριάζουν στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου τουλάχιστον δύο φορές το εξάμηνο. Εφόσον αυτό απαιτείται από τα θέματα διαβούλευσης, τα μέλη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου δύνανται να αποφασίσουν ότι θα επικουρείται το καθένα στις εργασίες τους από έναν υπουργό, ο δε πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής από ένα άλλο μέλος της Επιτροπής (άρθρο 15 παράγραφος 3 της συνθήκης ΕΕ).

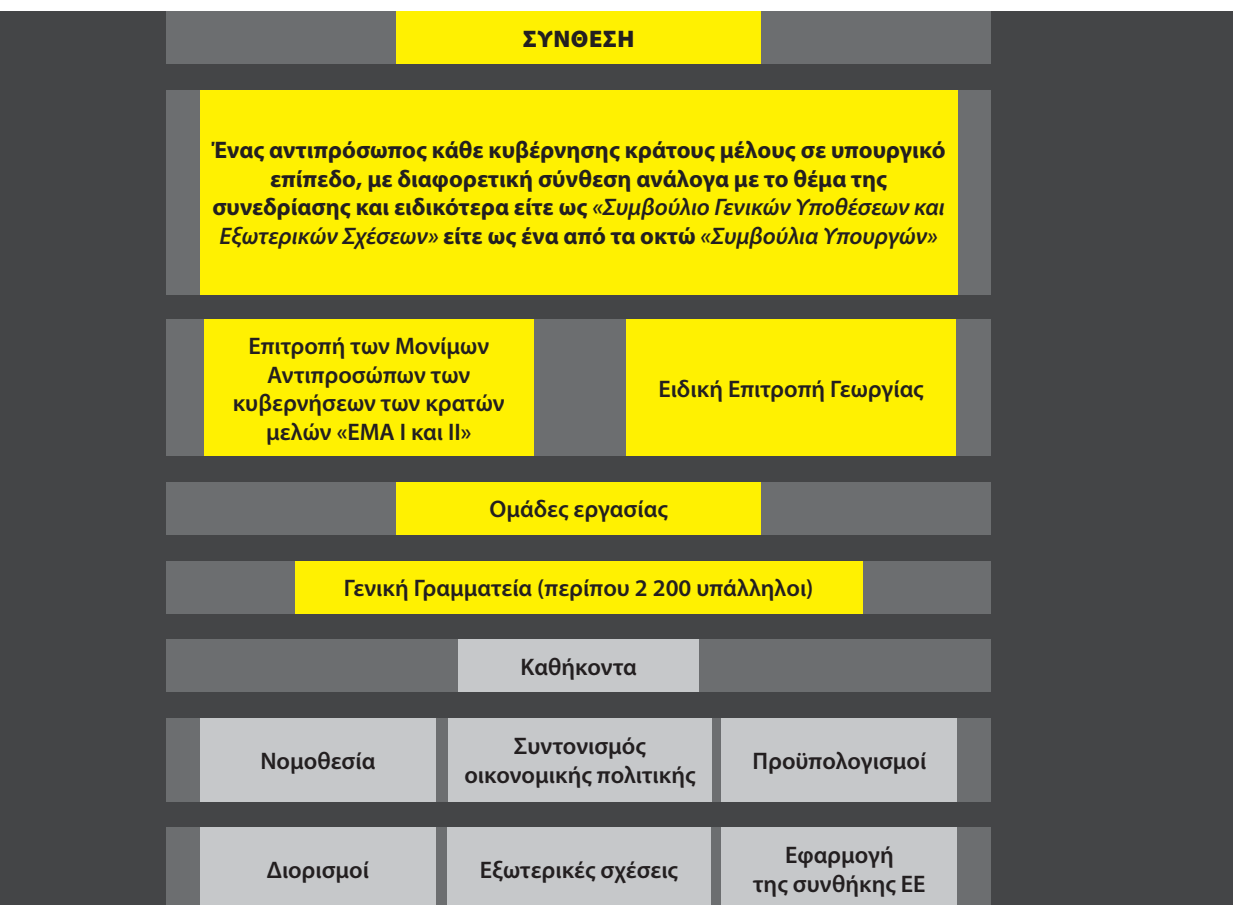
Με τη συνθήκη της Λισαβόνας εισήχθη ο θεσμός του *προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου* ⁽⁵⁾. Ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου δεν κατέχει εθνικό αξίωμα, όπως συνέβαινε μέχρι τώρα με την προεδρία, αλλά *ευρωπαϊκό αξίωμα* το οποίο ασκεί για δύομισι έτη αποκλειστικά. Ο πρόεδρος θα πρέπει να είναι επιφανές πρόσωπο και εκλέγεται με ειδική πλειοψηφία των μελών του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Η θητεία του είναι άπαξ ανανεώσιμη. Καθήκον του είναι η προετοιμασία και συνέχεια των εργασιών του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, ενώ εκπροσωπεί την Ένωση σε διεθνείς συνόδους κορυφής στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας.

Η κατέξοχήν αρμοδιότητα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου είναι να καθορίζει τους γενικούς πολιτικούς προσανατολισμούς της Ένωσης. Για τον σκοπό αυτό, εκδίδει αποφάσεις επί αρχής ή διατυπώνει οδηγίες και εντολές για τις εργασίες του

⁽⁵⁾ Πρώτος πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου με θητεία από 1ης Δεκεμβρίου 2009 ορίστηκε ο μέχρι τότε βέλγος πρωθυπουργός Herman Van Rompuy.

Συμβουλίου ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Σε τέτοιου είδους ενέργειες προέβη για παράδειγμα σε σχέση με την οικονομική και νομισματική ένωση, το ευρωπαϊκό νομισματικό σύστημα, την άμεση εκλογή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, καθώς και με κοινωνικοπολιτικές δράσεις και ενταξιακά ζητήματα.

Συμβούλιο (άρθρο 16 της συνθήκης ΕΕ)

Σύνθεση και προεδρία

Στο Συμβούλιο εκπροσωπούνται οι κυβερνήσεις των κρατών μελών. Καθένα από τα 27 κράτη μέλη αποστέλλει έναν εκπρόσωπο, ο οποίος κατά κανόνα, όχι όμως υποχρεωτικά, είναι ο εκάστοτε καθ' ύλην αρμόδιος υπουργός ή υφυπουργός. Είναι

σημαντικό ο αντιπρόσωπος να είναι εξουσιοδοτημένος να δεσμεύει την κυβέρνηση του κράτους μέλους το οποίο αντιπροσωπεύει. Το γεγονός ότι η κυβέρνηση ενός κράτους μέλους μπορεί να αντιπροσωπευτεί με διάφορους τρόπους καταδεικνύει σαφώς ότι *δεν υπάρχουν μόνιμα μέλη του Συμβουλίου*. Αντιθέτως, το Συμβούλιο συνεδριάζει με εννέα διαφορετικές συνθέσεις προσώπων και τομέων ως εξής: 1) «Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων και Εξωτερικών Σχέσεων». Ως Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων μεριμνά για τη συνοχή των εργασιών του Συμβουλίου σε όλες τις συνθέσεις του και προετοιμάζει από κοινού με τους προέδρους του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και της Επιτροπής τις συνόδους του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Ως Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων διαμορφώνει την εξωτερική δράση της ΕΕ με βάση τις στρατηγικές οδηγίες του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και μεριμνά για τη συνοχή της δράσης της ΕΕ. Στο «Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων και Εξωτερικών Σχέσεων» συνέρχονται οι υπουργοί Εξωτερικών υπό την προεδρία είτε, εφόσον πρόκειται να συζητηθούν θέματα γενικής φύσης, της εκάστοτε προεδρίας είτε, εφόσον πρόκειται να συζητηθούν εξωτερικές υποθέσεις, του ύπατου εκπροσώπου της ΕΕ για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας. 2) Οικονομικά και Δημοσιονομικά Θέματα (γνωστό ως Ecofin). 3) Δικαιοσύνη και Εσωτερικές Υποθέσεις. 4) Απασχόληση, Κοινωνική Πολιτική, Υγεία και Καταναλωτές. 5) Ανταγωνιστικότητα. 6) Μεταφορές, Τηλεπικοινωνίες και Ενέργεια. 7) Γεωργία και Αλιεία. 8) Περιβάλλον. 9) Παιδεία, Νεολαία και Πολιτισμός.

Με εξαίρεση το «Συμβούλιο των Υπουργών Εξωτερικών», του οποίου προεδρεύει ο ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, η προεδρία του Συμβουλίου ασκείται εκ περιτροπής από κάθε κράτος μέλος για περίοδο έξι μηνών. Η σειρά ορίζεται με ομόφωνη απόφαση του Συμβουλίου. Η αλλαγή στην προεδρία γίνεται την 1η Ιανουαρίου και την 1η Ιουλίου κάθε έτους (2008: Σλοβενία, Γαλλία, 2009: Τσεχική Δημοκρατία, Σουηδία, 2010: Ισπανία, Βέλγιο, 2011: Ουγγαρία, Πολωνία, 2012: Δανία, Κύπρος, 2013: Ιρλανδία, Λιθουανία κ.ο.κ.). Προκειμένου να εξασφαλιστεί στοιχειώδης συνέχεια, παρά τη σχετικά συχνή εναλλαγή της προεδρίας, οι εργασίες υπό την εκάστοτε προεδρία ακολουθούν ένα πρόγραμμα το οποίο συμφωνείται με τις εκάστοτε δύο επόμενες προεδρίες και, συνεπώς, ισχύει για διάστημα 18 μηνών («team-presidency»). Η προεδρία είναι επιφορτισμένη κυρίως με τον συντονισμό των εργασιών του Συμβουλίου και των επιτροπών του. Εξάλλου, η προεδρία του Συμβουλίου έχει επίσης πολιτική σημασία, δεδομένου ότι το κράτος μέλος που την ασκεί αναβαθμίζεται στη διεθνή σκηνή και έτσι παρέχεται η ευκαιρία ιδίως στα μικρότερα κράτη μέλη να αναδειχθούν πολιτικά στον ρόλο αυτό απέναντι στους «μεγάλους» και να προβληθούν στην ευρωπαϊκή πολιτική.

Έδρα του Συμβουλίου είναι οι Βρυξέλλες.

Αρμοδιότητες

Προέχουσα αρμοδιότητα του Συμβουλίου, την οποία ασκεί από κοινού με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στο πλαίσιο της διαδικασίας συναπόφασης, είναι η νομοθετική. Επίσης, το Συμβούλιο μεριμνά για τον συντονισμό της οικονομικής πολιτικής των κρατών μελών και καταρτίζει βάσει προσχεδίου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής τον προϋπολογισμό ο οποίος στη συνέχεια χρήζει έγκρισης από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Επίσης, προτείνει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο την απαλλαγή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ως προς την εκτέλεση του προϋπολογισμού. Το Συμβούλιο διορίζει τα μέλη του Ελεγκτικού Συνεδρίου, της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, καθώς και της Επιτροπής των Περιφερειών. Τέλος, το Συμβούλιο είναι το αρμόδιο όργανο για τη σύναψη συμφωνιών μεταξύ της Ένωσης και τρίτων χωρών ή διεθνών οργανισμών.

Λειτουργία

Η λειτουργία του Συμβουλίου ρυθμίζεται αναλυτικά στον *εσωτερικό κανονισμό* του. Στην πράξη, οι δραστηριότητές του ολοκληρώνονται ουσιαστικά σε *τρία στάδια*.

Προετοιμασία των συνόδων του Συμβουλίου

Με την προετοιμασία των συνόδων του Συμβουλίου είναι επιφορτισμένα δύο μόλις όργανα, ενσωματωμένα στην οργανωτική δομή του Συμβουλίου: η *Επιτροπή των Μόνιμων Αντιπροσώπων των κρατών μελών* και η *Γενική Γραμματεία*.

Η *Επιτροπή των Μόνιμων Αντιπροσώπων των κρατών μελών (EMA)*, η οποία αναφέρεται συχνά και με τη γαλλική συντομογραφία Coreper (Comité des représentants permanents), είναι επιφορτισμένη με την ουσιαστική προετοιμασία των εργασιών του Συμβουλίου και με τη διεκπεραίωση των εντολών που της αναθέτει το Συμβούλιο. Για να ανταποκριθεί στα καθήκοντά της, η επιτροπή αυτή εμφανίζεται ως EMA I (αποτελούμενη από τους αναπληρωτές μόνιμους αντιπροσώπους και αρμόδια κυρίως για την προετοιμασία των τεχνικών ζητημάτων που εξετάζονται από τα Συμβούλια Υπουργών) και EMA II (αποτελούμενη από τους ίδιους τους μόνιμους αντιπροσώπους και αρμόδια για την επεξεργασία όλων των πολιτικών ζητημάτων). Από την ανωτέρω κατανομή καθηκόντων εξαιρούνται τα ζητήματα γεωργικής πολιτικής, δεδομένου ότι ανήκουν στην αρμοδιότητα της «*Ειδικής Επιτροπής Γεωργίας*» [γνωστής και με τη γαλλική συντομογραφία της

CSA (Comité spécial de l'agriculture)], η οποία ιδρύθηκε το 1960 και ανέλαβε τον ρόλο της EMA σε αυτά τα ζητήματα.

Η προετοιμασία των συνόδων του Συμβουλίου γίνεται σε επίπεδο EMA και CSA σε δύο φάσεις. Αρχικά, καταβάλλεται προσπάθεια να επιτευχθεί συμφωνία ως προς τη λύση των προβλημάτων που ήδη εξετάζονται σε επίπεδο επιτροπών. Για τον σκοπό αυτό, οι επιτροπές μπορούν να προσφύγουν στις υπηρεσίες περίπου 100 εξειδικευμένων ομάδων εργασίας που υπάρχουν μόνιμα στο Συμβούλιο. Μπορούν επίσης να συστήσουν ομάδες ad hoc στις οποίες παρέχουν ειδική εξουσιοδότηση για την επίλυση συγκεκριμένων προβλημάτων. Στη συνέχεια, κατά το στάδιο προετοιμασίας των εργασιών της συνόδου, πρέπει να διευκρινιστούν τα ζητήματα που θα συζητηθούν και θα αποφασιστούν από το ίδιο το Συμβούλιο και να καταρτιστούν σχετικές εκθέσεις. Οι δύο αυτές φάσεις της προετοιμασίας αντανακλώνται στην ημερήσια διάταξη της συνόδου του Συμβουλίου: τα ζητήματα επί των οποίων επιτεύχθηκε συμφωνία αναφέρονται στην ημερήσια διάταξη ως «σημεία Α», ενώ τα ζητήματα που εκκρεμούν και χρειάζονται περαιτέρω συζήτηση αναφέρονται ως «σημεία Β».

Η Γενική Γραμματεία παρέχει διοικητική υποστήριξη στο Συμβούλιο (όπως επίσης στην EMA και στη CSA). Ιδίως, μεριμνά για την τεχνική προετοιμασία των συνόδων, οργανώνει τη διερμηνεία (δεδομένου ότι οι αντιπρόσωποι των κρατών μελών μιλούν στη μητρική τους γλώσσα), μεριμνά για τις απαραίτητες μεταφράσεις εγγράφων, παρέχει νομική υποστήριξη στο Συμβούλιο και στις επιτροπές και διαχειρίζεται τον προϋπολογισμό του Συμβουλίου.

Σύνοδοι του Συμβουλίου

Το Συμβούλιο συγκαλείται από τον πρόεδρό του (αντιπρόσωπο του κράτους που ασκεί την προεδρία ή ύπατο εκπρόσωπο της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας) είτε με πρωτοβουλία του ίδιου είτε κατόπιν αιτήσεως οποιουδήποτε μέλους του ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ο πρόεδρος καταρτίζει την προσωρινή ημερήσια διάταξη κάθε συνόδου, η οποία περιλαμβάνει μέρος Α και μέρος Β.

Το Συμβούλιο συνεδριάζει και αποφασίζει βάσει εγγράφων και σχεδίων συνταγμένων στις 23 επίσημες γλώσσες της ΕΕ (αγγλικά, βουλγαρικά, γαλλικά, γερμανικά, δανικά, ελληνικά, εσθονικά, ιρλανδικά, ισπανικά, ιταλικά, λετονικά, λιθουανικά, μαλτέζικα, ολλανδικά, ουγγρικά, πολωνικά, πορτογαλικά, ρουμανικά, σλοβακικά, σλοβενικά, σουηδικά, τσεχικά και φινλανδικά). Σε κατεπείγουσες

περιπτώσεις επιτρέπεται κατόπιν ομόφωνης απόφασης η παρέκκλιση από τον γλωσσικό κανόνα. Το ίδιο ισχύει για τις προτάσεις τροπολογιών οι οποίες εισάγονται και συζητούνται κατά τη διάρκεια της συνόδου.

Το Συμβούλιο συνεδριάζει δημοσίως για τις συσκέψεις ή ψηφοφορίες επί νομοθετικών πράξεων. Στην πράξη, η δημοσιότητα πραγματοποιείται με την οπτικοακουστική μετάδοση των συνεδριάσεων σε ειδικές αίθουσες εντός του κτιρίου του Συμβουλίου.

Κατά τις συνόδους του Συμβουλίου επέρχεται εξισορρόπηση μεταξύ των εθνικών συμφερόντων των κρατών μελών και των συμφερόντων της Ένωσης. Μολονότι τα κράτη μέλη προβάλλουν στο πλαίσιο του Συμβουλίου προπαντός τα εθνικά τους συμφέροντα, υποχρεούνται συγχρόνως να σέβονται τους σκοπούς και τις ανάγκες της Ένωσης ως συνόλου. Το Συμβούλιο είναι όργανο της Ένωσης και όχι κυβερνητική διάσκεψη. Ως εκ τούτου, κατά τις συνόδους δεν αναζητείται ο ελάχιστος κοινός παρονομαστής μεταξύ των κρατών μελών, αλλά επιδιώκεται η βέλτιστη εξισορρόπηση μεταξύ των συμφερόντων της ΕΕ και των εθνικών συμφερόντων των κρατών μελών.

Λήψη αποφάσεων

Σύμφωνα με τις Συνθήκες της ΕΕ, οι αποφάσεις στο Συμβούλιο λαμβάνονται κατ' αρχήν με **πλειοψηφία**. Κατά κανόνα, απαιτείται εν προκειμένω *ειδική πλειοψηφία* (άρθρο 16 παράγραφος 3 ΣΕΕ). Κατ' εξαίρεση, σε μεμονωμένες περιπτώσεις που εμπίπτουν σε λιγότερο ευαίσθητους τομείς αρκεί *απλή πλειοψηφία*, με κάθε μέλος του Συμβουλίου να έχει μία ψήφο (ήτοι, με βάση τα σημερινά δεδομένα, η απλή πλειοψηφία επιτυγχάνεται με 14 ψήφους).

Οι μέθοδοι υπολογισμού της ειδικής πλειοψηφίας διαφέρουν ανάλογα με τον χρόνο της ψηφοφορίας:

Έως την 1η Νοεμβρίου 2014 ισχύει για την επίτευξη της ειδικής πλειοψηφίας το εισαχθέν με τη συνθήκη της Νίκαιας *σύστημα στάδμισης των ψήφων*, το οποίο διασφαλίζει μεγαλύτερη επιρροή στα μεγάλα κράτη μέλη. Για την ειδική πλειοψηφία απαιτούνται τουλάχιστον 255 ψήφοι επί συνόλου 345 ψήφων. Επιπρόσθετα, ένα κράτος μέλος μπορεί να ζητήσει επιβεβαίωση ότι οι ψήφοι υπέρ αντιπροσωπεύουν τουλάχιστον 62 % του συνολικού πληθυσμού της Ένωσης.

Ο αριθμός ψήφων που διαθέτουν τα κράτη μέλη από την 1η Ιανουαρίου 2007 έχει ως εξής:

ΣΤΑΘΜΙΣΗ ΨΗΦΩΝ			
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	29	ΑΥΣΤΡΙΑ	10
ΓΑΛΛΙΑ	29	ΣΟΥΗΔΙΑ	10
ΙΤΑΛΙΑ	29	ΔΑΝΙΑ	7
ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	29	ΙΡΛΑΝΔΙΑ	7
ΙΣΠΑΝΙΑ	27	ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	7
ΠΟΛΩΝΙΑ	27	ΣΛΟΒΑΚΙΑ	7
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	14	ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	7
ΚΑΤΩ ΧΩΡΕΣ	13	ΕΣΘΟΝΙΑ	4
ΒΕΛΓΙΟ	12	ΚΥΠΡΟΣ	4
ΤΣΕΧΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	12	ΛΕΤΟΝΙΑ	4
ΕΛΛΑΔΑ	12	ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	4
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	12	ΣΛΟΒΑΚΙΑ	4
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	12	ΜΑΛΤΑ	3
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	10		

Από την 1η Νοεμβρίου 2014, τίθεται σε ισχύ το νέο σύστημα της διπλής πλειοψηφίας κατά το οποίο επιτυγχάνεται ειδική μειοψηφία μόνον εφόσον υπερψηφιστεί η νομοθετική πρόταση από τουλάχιστον 55 % των κρατών μελών τα οποία αντιπροσωπεύουν από κοινού τουλάχιστον 65 % του πληθυσμού της Ένωσης. Προκειμένου να αποτραπεί το ενδεχόμενο να παρεμποδιστεί η λήψη μιας απόφασης από έναν μικρό αριθμό κρατών, προβλέπεται ότι ο αριθμός τους δεν μπορεί να είναι μικρότερος από 4 (αναστέλλουσα μειοψηφία), ενώ στην περίπτωση που είναι μικρότερος θεωρείται ότι υπάρχει ειδική πλειοψηφία ακόμη και αν δεν πληρούνται το πληθυσμιακό κριτήριο. Το εν λόγω σύστημα συμπληρώνεται από έναν μηχανισμό που προσομοιάζει στον «συμβιβασμό των Ιωαννίνων»: σε περίπτωση που δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις για την αναστέλλουσα μειοψηφία, η διαδικασία λήψης απόφασης μπορεί να ανασταλεί. Στην περίπτωση αυτή το Συμβούλιο δεν διεξάγει ψηφοφορία, αλλά συνεχίζει τις διαπραγματεύσεις για «εύλογο χρονικό διάστημα» εφόσον το ζητήσουν μέλη του Συμβουλίου που εκπροσωπούν τουλάχιστον 75 % του πληθυσμού ή τουλάχιστον 75 % του αριθμού των κρατών μελών που απαιτούνται για τη διαμόρφωση αναστέλλουσας μειοψηφίας.

Από την 1η Απριλίου 2017, θα ισχύει ο ίδιος ως άνω μηχανισμός με διαφοροποίηση στα ποσοστά, τα οποία θα ανέρχονται σε τουλάχιστον 55 % του πληθυσμού ή τουλάχιστον 55 % του αριθμού των κρατών μελών που απαιτούνται για τη διαμόρφωση αναστέλλουσας μειοψηφίας. Το σύστημα αυτό μπορεί de jure να τροποποιηθεί από το Συμβούλιο με απλή πλειοψηφία, πλην όμως υπάρχει πρόβλεψη

σε πρωτόκολλο σύμφωνα με την οποία θα πρέπει να προηγηθούν διαβουλεύσεις στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο οι οποίες μπορούν να καταλήξουν σε απόφαση μόνον εφόσον υπάρχει ομοφωνία.

Η σημασία της λήψης αποφάσεων με πλειοψηφία δεν είναι τόσο το ότι εμποδίζει τα μικρά κράτη να μπλοκάρουν αποφάσεις όσο ότι επιτρέπει να επιτευχθεί η συναίνεση μεμονωμένων μεγάλων κρατών. Εξάλλου, σε θέματα ψηφοφορίας παραμένει σε ισχύ, έστω ως μέγεθος πολιτικής σημασίας, ο λεγόμενος «συμβιβασμός του Λουξεμβούργου». Με τον συμβιβασμό αυτό, ο οποίος αναγνωρίζει σε κράτος μέλος δικαίωμα αρνησικυρίας (βέτο) έναντι κοινοτικού μέτρου που θίγει πολύ σημαντικό εθνικό συμφέρον του, τέθηκε τέρμα στην κρίση του έτους 1965, όταν η Γαλλία φοβούμενη ότι η χρηματοδότηση της κοινής γεωργικής πολιτικής θα έβλαπτε σημαντικά συμφέροντά της, παρεμπόδιζε το Συμβούλιο να λαμβάνει αποφάσεις για περισσότερο από έξι μήνες εφαρμόζοντας την «πολιτική της κενής έδρας».

Οι συνθήκες προβλέπουν ομοφωνία για αποφάσεις που αφορούν ιδιαίτερα ευαίσθητους τομείς, ενώ οι αποχές δεν παρεμποδίζουν τη λήψη απόφασης. Ομοφωνία απαιτείται π.χ. για ζητήματα φορολογίας και ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, καθώς και για νομοθετικές πράξεις που αφορούν τα δικαιώματα και συμφέροντα των εργαζομένων, την εξέλιξη της ιθαγένειας της Ένωσης, τη διαπίστωση παραβιάσεων συνταγματικών αρχών εκ μέρους κράτους μέλους και τον καθορισμό αρχών και κατευθυντήριων γραμμών στους τομείς της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας ή της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις.

Ο ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας (άρθρο 18 της συνθήκης ΕΕ)

Ο ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας δεν είναι ο υπουργός Εξωτερικών της Ένωσης, όπως σχεδιάζόταν στο πλαίσιο των εργασιών για το σύνταγμα. Ωστόσο, η θέση του στο θεσμικό πλέγμα ενισχύθηκε και διευρύνθηκε σημαντικά. Το αξίωμα του ύπατου εκπροσώπου αρχικά ταυτίζεται με αυτό του επιτρόπου Εξωτερικών Υποθέσεων. Με τον τρόπο αυτό, ο ύπατος εκπρόσωπος έχει παρουσία τόσο στο Συμβούλιο, όπου προεδρεύει του Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων, όσο και στην Επιτροπή, όπου ως αντιπρόεδρος είναι αρμόδιος για θέματα εξωτερικών υποθέσεων. Ο ύπατος εκπρόσωπος εκλέγεται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο με ειδική

πλειοψηφία και με τη συμφωνία του προέδρου της Επιτροπής ⁽⁶⁾. Επικουρείται από την υπηρεσία εξωτερικής δράσης, η οποία αποτελείται από υπαλλήλους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, υπαλλήλους της Γενικής Γραμματείας του Συμβουλίου και εντεταλμένους εκπροσώπους των διπλωματικών αρχών των κρατών μελών.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (άρθρο 17 της συνθήκης ΕΕ)

ΣΥΝΘΕΣΗ

27 μέλη
 εκ των οποίων
 πρόεδρος
 πρώτος αντιπρόεδρος:
 ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και
 πολιτικής ασφαλείας
 6 αντιπρόεδροι

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επρόκειτο από το 2014 και μετά να μην αποτελείται από έναν υπήκοο κάθε κράτους μέλους, αλλά να αποτελείται από αριθμό μελών ίσο με δύο τρίτα των κρατών μελών, ήτοι με βάση τον σημερινό αριθμό των κρατών μελών (27), ο αριθμός των μελών της Επιτροπής επρόκειτο να μειωθεί το 2014 στα 18. Για τον σκοπό αυτό, επρόκειτο να εφαρμοστεί ένα σύστημα εκ περιτροπής, το οποίο θα εξασφάλιζε ότι κάθε κράτος μέλος θα είχε δικό του υπήκοο ως μέλος της Επιτροπής σε δύο από τρεις κάθε φορά διαδοχικές θητείες. Ωστόσο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το οποίο είχε εξουσιοδοτηθεί να τροποποιήσει με ομόφωνη απόφασή του τη συγκεκριμένη ρύθμιση, στα συμπεράσματα της συνόδου του στις Βρυξέλλες στις 18–19 Ιουνίου 2009 διατύπωσε την πρόθεσή του να τροποποιήσει αυτό τον κανόνα. Ειδικότερα, το Συμβούλιο κατέληξε ότι μετά την έναρξη της ισχύος της συνθήκης της Λισαβόνας πρέπει να ληφθεί απόφαση σύμφωνα με την οποία θα εξακολουθεί να συμμετέχει στην Επιτροπή ένας υπήκοος από κάθε χώρα. Με τον τρόπο αυτό, ικανοποιήθηκε βασικό αίτημα που είχε υποβάλει η Ιρλανδία ενόψει του δεύτερου δημοψηφίσματος σχετικά με τη συνθήκη της Λισαβόνας.

⁽⁶⁾ Στη θέση αυτή διορίστηκε η βρετανίδα βαρόνη Catherine Ashton, έως τότε επίτροπος Εμπορίου.

Σύνθεση

Επικεφαλής της Επιτροπής είναι ο πρόεδρος, ο οποίος επικουρείται από επτά αντιπρόεδρους μεταξύ των οποίων ο ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, ο οποίος κατέχει τη θέση του πρώτου αντιπρόεδρου. Με το πέρασμα του χρόνου η θέση του προέδρου εντός του σώματος ενισχύθηκε σημαντικά. Δεν είναι πλέον «πρώτος μεταξύ ίσων», αλλά η θέση του προέχει, καθώς «καθορίζει τους προσανατολισμούς στο πλαίσιο των οποίων η Επιτροπή ασκεί τα καθήκοντά της» (άρθρο 17 ΣΕΕ). Έτσι, ο πρόεδρος έχει αρμοδιότητα να χαράσσει κατευθύνσεις. Αποφασίζει και για ζητήματα εσωτερικής οργάνωσης της Επιτροπής προκειμένου να διασφαλίσει τη συνεκτικότητα και την αποτελεσματικότητα της δράσης της. Αναθέτει στους επιτρόπους τα καθήκοντά τους και δύναται να προβεί σε αλλαγή της κατανομής καθηκόντων κατά τη διάρκεια της θητείας του. Ο πρόεδρος ορίζει τους αντιπρόεδρους, ενώ έχει την εξουσία να ζητήσει από μέλος της Επιτροπής να υποβάλει παραίτηση. Ο διακεκριμένος ρόλος του ενισχύεται, τέλος, από τη συμμετοχή του στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.

Ο πρόεδρος και τα μέλη της Επιτροπής ορίζονται για θητεία πέντε ετών με τη διαδικασία του διορισμού. Κατά τη διαδικασία αυτή, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία ποια προσωπικότητα θα προτείνει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ως πρόεδρο της Επιτροπής. Εν προκειμένω, λαμβάνει υπόψη τους πλειοψηφικούς συσχετισμούς που έχουν προκύψει μετά την εκλογή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εκλέγει τον πρόεδρο με πλειοψηφία των μελών του. Σε περίπτωση που ο υποψήφιος δεν συγκεντρώσει την απαιτούμενη πλειοψηφία στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο προτείνει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο νέο υποψήφιο εντός προθεσμίας ενός μηνός. Στη συνέχεια, τα κράτη μέλη καταρτίζουν κατάλογο με τα ονόματα των προσώπων που θέλουν ως επιτρόπους. Το Συμβούλιο κάνει αποδεκτό τον κατάλογο με ειδική πλειοψηφία και σε συμφωνία με τον πρόεδρο. Μετά την εκλογή του προέδρου της Επιτροπής από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ολόκληρο το σώμα υπόκειται σε ψήφο εμπιστοσύνης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Αφότου παρασχεθεί η έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το Συμβούλιο διορίζει τυπικά με ειδική πλειοψηφία τα υπόλοιπα πλην του προέδρου μέλη της Επιτροπής.

Τα μέλη της Επιτροπής «επιλέγονται βάσει των γενικών τους ικανοτήτων» και «παρέχουν πλήρη εχέγγυα ανεξαρτησίας» (άρθρο 17 παράγραφος 3 ΣΕΕ). Οφείλουν να μην επιζητούν ούτε να δέχονται υποδείξεις από κυβερνήσεις.

Έδρα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής είναι οι Βρυξέλλες.

Καθήκοντα

	<p>Νομοθετική πρωτοβουλία</p>	<p>Έλεγχος της τήρησης και της ορθής εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης</p>	
	<p>Διαχείριση και εκτέλεση των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης</p>	<p>Εκπροσώπηση της ΕΕ σε διεθνείς οργανισμούς</p>	

Η Επιτροπή είναι κατ' αρχήν η «*κινητήρια δύναμη της πολιτικής της ΕΕ*». Από την Επιτροπή ξεκινά κάθε δράση της ΕΕ, καθώς αυτή έχει αρμοδιότητα να υποβάλει στο Συμβούλιο προτάσεις για νομοθετική ρύθμιση (το λεγόμενο «*δικαίωμα πρωτοβουλίας*»). Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή δεν ενεργεί κατά την κρίση της, αλλά είναι υποχρεωμένη να ενεργεί όταν το επιβάλλει το συμφέρον της Ένωσης. Την επεξεργασία πρότασης μπορούν εξάλλου να ζητήσουν από την Επιτροπή το Συμβούλιο (άρθρο 241 ΣΕΕ) και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (άρθρο 225 ΣΕΕ), αλλά και μια ομάδα πολιτών της Ένωσης (άρθρο 11 παράγραφος 4 ΣΕΕ) στο πλαίσιο πρωτοβουλίας πολιτών. Σε ορισμένες περιπτώσεις που προβλέπονται στις Συνθήκες είναι δυνατή, μετά τη συνθήκη της Λισαβόνας, η έκδοση νομοθετικών πράξεων με πρωτοβουλία ομάδας κρατών μελών ή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου καθώς και μετά από σύσταση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας ή με αίτηση του Δικαστηρίου ή της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων.

Πρωτογενείς νομοθετικές εξουσίες αναγνωρίζονται στην Επιτροπή μόνον όσον αφορά ορισμένα θέματα (π.χ. στον τομέα του προϋπολογισμού της ΕΕ, των διαρθρωτικών προγραμμάτων, της καταπολέμησης των φορολογικών διακρίσεων, των ενισχύσεων και των προστατευτικών ρητρών). Σημαντικά ευρύτερες από αυτές τις «πρωτογενείς» εξουσίες είναι οι *εξουσίες* που μεταβιβάζονται στην Επιτροπή από το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σε σχέση με την εκτέλεση των θεσπιζόμενων από αυτά πράξεων (βλέπε άρθρο 290 ΣΛΕΕ).

Η Επιτροπή είναι επίσης ο «*θεματοφύλακας του δικαίου της Ένωσης*». Ελέγχει την εφαρμογή και την εκτέλεση του πρωτογενούς και του παράγωγου δικαίου της Ένωσης από τα κράτη μέλη. Εάν κρίνει ότι ένα κράτος μέλος έχει παραβεί υποχρέωσή του που απορρέει από το δίκαιο της ΕΕ, κινεί κατά του κράτους αυτού δι-αδικασία λόγω παραβάσεως (άρθρο 258 ΣΛΕΕ) και, εφόσον το κρίνει αναγκαίο, παραπέμπει την υπόθεση στο Δικαστήριο. Η Επιτροπή επιλαμβάνεται επίσης παραβάσεων του δικαίου της Ένωσης από φυσικά και νομικά πρόσωπα και μπορεί

να επιβάλλει βαριές κυρώσεις. Τα τελευταία χρόνια η καταπολέμηση των παραβάσεων της νομοθεσίας της ΕΕ έχει βρεθεί στο επίκεντρο της δραστηριότητας της Επιτροπής.

Στενά συνδεδεμένη με τον ρόλο του θεματοφύλακα είναι η αρμοδιότητα της Επιτροπής ως εκπροσώπου των συμφερόντων της Ένωσης. Η Επιτροπή δεν επιτρέπεται να επιδιώκει άλλα συμφέροντα εκτός από εκείνα της Ένωσης. Κατά τις συχνά δύσκολες διαπραγματεύσεις μέσα στο Συμβούλιο οφείλει πάντα να καταβάλλει προσπάθειες για την προβολή των συμφερόντων της Ένωσης και να προτείνει συμβιβασμούς που λαμβάνουν υπόψη τα συμφέροντα αυτά. Πέραν αυτού κατέχει συγχρόνως ρόλο μεσολαβητή μεταξύ των κρατών μελών, για τον οποίο είναι ιδιαίτερα κατάλληλη λόγω της ουδετερότητάς της.

Τέλος, η Επιτροπή είναι και εκτελεστικό όργανο — αν και σε περιορισμένη μόνο έκταση. Αυτό ισχύει ιδίως στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού, στον οποίο η Επιτροπή ασκεί κλασικά καθήκοντα διοικητικής αρχής: εξετάζει τα πραγματικά περιστατικά, χορηγεί άδειες ή επιβάλλει απαγορεύσεις και, κατά περίπτωση, επιβάλλει κυρώσεις. Εκτεταμένες διοικητικές αρμοδιότητες διαθέτει επίσης σε σχέση με τα διαρθρωτικά ταμεία της ΕΕ και την εκτέλεση του προϋπολογισμού. Ωστόσο, κατά κανόνα είναι τα ίδια τα κράτη μέλη αυτά που οφείλουν να μεριμνούν για την εφαρμογή των ρυθμίσεων της Ένωσης σε κάθε μεμονωμένη περίπτωση. Η λύση αυτή, την οποία επέλεξαν οι συντάκτες των Συνθηκών, έχει το πλεονέκτημα ότι φέρνει πιο κοντά στους πολίτες την πραγματικότητα της ευρωπαϊκής έννομης τάξης, η οποία παραμένει γι' αυτούς «ξένη», μέσα από την εξουσία και το γνώριμο πέπλο της εθνικής έννομης τάξης.

Η Επιτροπή αντιπροσωπεύει την Ένωση στους διεθνείς οργανισμούς και χειρίζεται τις τρέχουσες υποθέσεις που αφορούν τόσο την αποστολή όσο και την αποδοχή διπλωματικών αντιπροσώπων (ενεργητική και παθητική πρέσβευση). Εφόσον εξουσιοδοτηθεί σχετικά από το Συμβούλιο, η Επιτροπή αναλαμβάνει τις διαπραγματεύσεις για τη σύναψη συμφωνιών της Ένωσης με διεθνείς οργανισμούς και τρίτες χώρες, περιλαμβανομένων των συμφωνιών προσχώρησης νέων κρατών μελών. Η Επιτροπή εκπροσωπεί την Ένωση ενώπιον των δικαστηρίων των κρατών μελών και — ενδεχομένως από κοινού με το Συμβούλιο της ΕΕ — ενώπιον του Δικαστηρίου της ΕΕ.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Επιτροπή
(27 μέλη)
[Γραφεία]
Γενική Γραμματεία
Νομική Υπηρεσία
Γενική Διεύθυνση Τύπου και Επικοινωνίας
Συμβουλευτικό Όργανο Ευρωπαϊκής Πολιτικής

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ

Γενική Διεύθυνση Οικονομικών και Χρηματοδοτικών Υποθέσεων

Γενική Διεύθυνση Επιχειρήσεων και Βιομηχανίας

Γενική Διεύθυνση Ανταγωνισμού

Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Ίσων Ευκαιριών

Γενική Διεύθυνση Γεωργίας και Αγροτικής Ανάπτυξης

Γενική Διεύθυνση Ενέργειας

Γενική Διεύθυνση Κινητικότητας και Μεταφορών

Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος

Γενική Διεύθυνση Δράσης για το Κλίμα

Γενική Διεύθυνση Έρευνας

Κοινό Κέντρο Ερευνών

Γενική Διεύθυνση Κοινωνίας της Πληροφορίας και Μέσων Ενημέρωσης

Γενική Διεύθυνση Θαλασίων Υποθέσεων και Αλιείας

Γενική Διεύθυνση Εσωτερικής Αγοράς και Υπηρεσιών

Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Πολιτικής

Γενική Διεύθυνση Φορολογίας και Τελωνειακής Ένωσης

Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Πολιτισμού

Γενική Διεύθυνση Υγείας και Καταναλωτών

Γενική Διεύθυνση Δικαιοσύνης, Ελευθερίας και Ασφάλειας

Γενική Διεύθυνση Εξωτερικών Σχέσεων

Γενική Διεύθυνση Εμπορίου

Γενική Διεύθυνση Ανάπτυξης

Γενική Διεύθυνση Διεύρυνσης

Ανάπτυξη και Συνεργασία — EuropeAid

Γενική Διεύθυνση Ανθρωπιστικής Βοήθειας (ECHO)

Eurostat

Γενική Διεύθυνση Ανθρώπινων Πόρων και Ασφάλειας

Γενική Διεύθυνση Πληροφορικής

Γενική Διεύθυνση Προϋπολογισμού

Υπηρεσία Εσωτερικού Λογιστικού Ελέγχου
Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης
Γενική Διεύθυνση Διερμηνείας
Γενική Διεύθυνση Μετάφρασης
Υπηρεσία Εκδόσεων
Υπηρεσία Υποδομών και Διοικητικής Υποστήριξης (Βρυξέλλες)
Υπηρεσία Υποδομών και Διοικητικής Υποστήριξης (Λουξεμβούργο)
Γραφείο Διαχείρισης και Εκκαθάρισης Ατομικών Δικαιωμάτων
Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Επιλογής Προσωπικού

Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (άρθρο 19 της συνθήκης ΕΕ)

Για μια έννομη τάξη που θα έχει διάρκεια είναι απαραίτητο οι κανόνες της να επιτηρούνται από ανεξάρτητη εξουσία. Επιπλέον, σε μια ένωση κρατών, εάν ο έλεγχος των κοινών κανόνων ανατεθεί στα εθνικά δικαστήρια, οι κανόνες αυτοί θα ερμηνεύονται και θα εφαρμόζονται από κράτος σε κράτος με διαφορετικό τρόπο. Υπό τις συνθήκες αυτές, η ενιαία εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης σε όλα τα κράτη μέλη θα ήταν προβληματική. Οι λόγοι αυτοί οδήγησαν ήδη κατά την ίδρυση της ΕΚΑΧ, το 1952, στη σύσταση ενός Δικαστηρίου το οποίο το 1957 έγινε το δικαιοδοτικό όργανο και των άλλων δύο κοινοτήτων (Ε[Ο]Κ και Ευρατόμ) και ήδη αποτελεί το δικαιοδοτικό όργανο της ΕΕ.

Δικαιοδοτικές αρμοδιότητες ασκούνται εν τω μεταξύ σε τρία επίπεδα:

- από το Δικαστήριο ως ανώτατο δικαστήριο της ευρωπαϊκής δικαιοδοσίας (άρθρο 253 ΣΛΕΕ).
- από το Γενικό Δικαστήριο (άρθρο 253 ΣΛΕΕ).
- από τα ειδικευμένα δικαστήρια, τα οποία υπάγονται στο Δικαστήριο και είναι αρμόδια να εκδικάζουν ορισμένες κατηγορίες προσφυγών οι οποίες ασκούνται σε συγκεκριμένους τομείς (άρθρο 257 ΣΛΕΕ).

Το Δικαστήριο

ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

27 δικαστές

και

8 γενικοί εισαγγελείς

που διορίζονται με κοινή συμφωνία από τις κυβερνήσεις των κρατών μελών για περίοδο έξι ετών που διορίζονται με κοινή συμφωνία από τις κυβερνήσεις των κρατών μελών για περίοδο έξι ετών

Είδη διαδικασιών

Διαδικασία λόγω παραβάσεως

Επιτροπή κατά κράτους μέλους (άρθρο 258 ΣΛΕΕ) ή κράτος μέλος κατά κράτους μέλους (άρθρο 259 ΣΛΕΕ)

Προσφυγή ακύρωσης και προσφυγή λόγω παραλείψεως

θεσμικού οργάνου της Ένωσης ή κράτους μέλους λόγω παράνομης πράξης ή παράλειψης (άρθρα 263 και 265 ΣΛΕΕ)

Αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως

δικαστηρίων των κρατών μελών σχετικά με το κύρος και την ερμηνεία διατάξεων της νομοθεσίας της Ένωσης (άρθρο 267 ΣΛΕΕ)

Ένδικα μέσα

κατά αποφάσεων του Γενικού Δικαστηρίου (άρθρο 256 ΣΛΕΕ)

Το Δικαστήριο αποτελείται σήμερα από 27 δικαστές και οκτώ γενικούς εισαγγελείς, οι οποίοι διορίζονται «με κοινή συμφωνία από τις κυβερνήσεις των κρατών μελών» για θητεία έξι ετών. Κάθε κράτος μέλος διορίζει από έναν δικαστή. Για να εξασφαλίζεται η συνέχεια της νομολογίας, ανανεώνεται το ήμισυ του συνολικού αριθμού των δικαστών κάθε τρία χρόνια στην αρχή του δικαστικού έτους, την 6η Οκτωβρίου, και επιτρέπεται ο επαναδιορισμός τους.

Το Δικαστήριο επικουρείται από οκτώ γενικούς εισαγγελείς, οι οποίοι διορίζονται όπως και οι δικαστές και απολαμβάνουν δικαστικής ανεξαρτησίας. Από τους οκτώ γενικούς εισαγγελείς, τέσσερις προέρχονται πάντοτε από τα «μεγάλα» κράτη μέλη (Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Ηνωμένο Βασίλειο), ενώ οι υπόλοιποι τέσσερις εκ περιτροπής από τα υπόλοιπα 23 κράτη μέλη. Ο θεσμός του γενικού εισαγγελέα είχε

ως πρότυπο τον «*commissaire du gouvernement*» του Conseil d'État και των γαλλικών διοικητικών δικαστηρίων. Δεν πρέπει να συγχέεται με την εισαγγελία ή παρόμοιους θεσμούς. Εισήχθη προκειμένου να αποτελέσει αντιστάθμισμα στην άλλοτε μονόπλευρη δικαιοδοσία και την κατά συνέπεια έλλειψη ενδίκων μέσων. Καθήκον των γενικών εισαγγελέων είναι, με τις λεγόμενες «*τελικές προτάσεις*» τους, να υποβάλουν στο Δικαστήριο ένα —μη δεσμευτικό— σχέδιο απόφασης, το οποίο στηρίζεται στην κατάρτιση μιας πλήρως ανεξάρτητης και αμερόληπτης νομικής γνωμάτευσης επί των νομικών ζητημάτων που εγείρει κάθε υπόθεση. Οι προτάσεις αποτελούν συστατικό στοιχείο της προφορικής διαδικασίας και δημοσιεύονται μαζί με την απόφαση στη *Συλλογή νομολογίας*. Οι γενικοί εισαγγελείς επηρεάζουν την απόφαση μόνο με την πειστικότητα των προτάσεών τους και δεν λαμβάνουν μέρος στις διασκέψεις και στις ψηφοφορίες για την έκδοσή τους.

Επιλογή των δικαστών και γενικών εισαγγελέων

Οι δικαστές και οι γενικοί εισαγγελείς επιλέγονται μεταξύ προσωπικοτήτων που παρέχουν πλήρη εγγύηση ανεξαρτησίας και συγκεντρώνουν στις χώρες τους τις αναγκαίες προϋποθέσεις για διορισμό στα ανώτατα δικαστικά αξιώματα ή είναι νομικοί αναγνωρισμένου κύρους (άρθρο 253 ΣΛΕΕ). Ως εκ τούτου, ως δικαστές και γενικοί εισαγγελείς του Δικαστηρίου μπορούν να διοριστούν δικαστές, υπάλληλοι, πολιτικοί, δικηγόροι ή καθηγητές πανεπιστημίου προερχόμενοι από το εκάστοτε κράτος μέλος. Η μεγάλη ποικιλία στο επαγγελματικό υπόβαθρο και στην εμπειρία των μελών του Δικαστηρίου αποτελεί πλεονέκτημα για το Δικαστήριο, καθώς συμβάλλει, από την οπτική γωνία τόσο της θεωρίας όσο και της πράξης, στην πληρέστερη δυνατή διευκρίνιση των νομικών και πραγματικών ζητημάτων. Σε όλα τα κράτη μέλη είναι αρμοδιότητα της εκτελεστικής εξουσίας να αποφασίζει ποιος θα προταθεί για διορισμό σε θέση δικαστή ή γενικού εισαγγελέα στο Δικαστήριο και με βάση ποια διαδικασία. Οι διαδικασίες επιλογής αυτών των προσώπων είναι ποικίλες και ελάχιστα, αν όχι καθόλου, διαφανείς.

Στην αποκατάσταση αυτής της πρακτικής έρχεται να συμβάλει εν μέρει η νεοσυσταθείσα επιτροπή αξιολόγησης δικαστών, καθήκον της οποίας είναι να γνωμοδοτεί σχετικά με την επάρκεια των υποψηφίων για την άσκηση των καθηκόντων του δικαστή και του γενικού εισαγγελέα του Δικαστηρίου και του Γενικού Δικαστηρίου, πριν από τη διενέργεια των διορισμών από τις κυβερνήσεις των κρατών μελών (άρθρο 255 ΣΛΕΕ). Η επιτροπή αποτελείται από επτά προσωπικότητες που επιλέγονται μεταξύ των πρώην μελών του Δικαστηρίου και του Γενικού Δικαστηρίου, των μελών των εθνικών δικαστηρίων και των νομομαθών αναγνωρισμένου κύρους, ένας εκ των οποίων προτείνεται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Κατανομή εργασιών

Το Δικαστήριο διαθέτει τους ακόλουθους σχηματισμούς:

- την ολομέλεια με 27 δικαστές. Η λήψη απόφασης από την ολομέλεια είναι υποχρεωτική πλέον μόνο σε διαδικασίες έκπτωσης ή πειθαρχικά παραπτώματα, ενώ σε κάθε άλλη περίπτωση απαιτείται παραπομπή της υπόθεσης στην ολομέλεια από το ίδιο το Δικαστήριο, κάτι που συμβαίνει μόνο σε εξαιρετικά σημαντικές περιπτώσεις και περιπτώσεις που αφορούν ζητήματα αρχής.
- το τμήμα μείζονος συνθέσεως με 13 δικαστές.
- πενταμελή και τριμελή τμήματα.

Καθήκοντα του Δικαστηρίου

Το Δικαστήριο ασκεί την ανώτατη και συγχρόνως αποκλειστική δικαστική εξουσία σε όλα τα ζητήματα του δικαίου της Ένωσης. Καθήκον του είναι γενικά να εξασφαλίζει «την τήρηση του δικαίου κατά την ερμηνεία και εφαρμογή της παρούσας συνθήκης».

Αυτή η γενική περιγραφή της αρμοδιότητας περιλαμβάνει τρεις βασικούς τομείς:

- τον έλεγχο της εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, τόσο από τα όργανα της Ένωσης κατά την εκτέλεση των διατάξεων των Συνθηκών όσο και από τα κράτη μέλη και τους ιδιώτες σε σχέση με την εκπλήρωση των υποχρεώσεων τους που απορρέουν από το δίκαιο αυτό,
- την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, και
- την περαιτέρω εξέλιξη του δικαίου της Ένωσης.

Το Δικαστήριο ασκεί αυτές τις αρμοδιότητες στο πλαίσιο τόσο της γνωμοδοτικής όσο και της δικαιοδοτικής λειτουργίας του. Η *γνωμοδοτική λειτουργία* έχει τη μορφή δεσμευτικών γνωμοδοτήσεων για τις συμφωνίες που η Ένωση επιθυμεί να συνάψει με τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς. Πολύ σημαντικότερη είναι όμως η λειτουργία του Δικαστηρίου ως *δικαιοδοτικού οργάνου*. Στο πλαίσιο αυτής της λειτουργίας το Δικαστήριο ασκεί αρμοδιότητες οι οποίες στις έννομες τάξεις των κρατών μελών κατανέμονται μεταξύ διάφορων δικαστηρίων. Έτσι το Δικαστήριο λειτουργεί ως *συνταγματικό δικαστήριο* όταν εκδικάζει διαφορές μεταξύ των οργάνων της Ένωσης και ελέγχει τη νομιμότητα της νομοθεσίας της Ένωσης, ως *διοικητικό δικαστήριο* όταν ελέγχει τις διοικητικές πράξεις που εκδίδει η Επιτροπή

1 Νοεμβρίου 1992

Η φωτογραφία μιας βαλίτσας πάνω σε έναν ευρωπαϊκό χάρτη συμβολίζει την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, που θεσπίστηκε με τη συνθήκη του Μάαστριχτ. Η βαλίτσα φέρει την επιγραφή: «Πολίτης της Ευρώπης. Η χώρα μου το '92».

ή, εμμέσως, οι αρχές των κρατών μελών (βάσει του δικαιού της Ένωσης), ως εργατοδικείο και δικαστήριο διαφορών κοινωνικής ασφάλισης όταν εκδικάζει ζητήματα που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία και την κοινωνική ασφάλιση των εργαζομένων καθώς και την ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών στην εργασία, ως φορολογικό δικαστήριο όταν εξετάζει ζητήματα που αφορούν το κύρος και την ερμηνεία των διατάξεων των οδηγιών επί φορολογικών και τελωνειακών θεμάτων, ως ποινικό δικαστήριο όταν ελέγχει τα πρόστιμα που επιβάλλει η Επιτροπή, αλλά και ως αστικό δικαστήριο όταν εκδικάζει αγωγές αποζημιώσεως και όταν ερμηνεύει τη συνθήκη των Βρυξελλών περί αναγνώρισεως και εκτελέσεως δικαστικών αποφάσεων επί αστικών και εμπορικών διαφορών και όταν επιλαμβάνεται διαφορών σχετικά με ευρωπαϊκούς τίτλους διανοητικής ιδιοκτησίας, για την εκδίκαση των οποίων το Δικαστήριο μπορεί να οριστεί αρμόδιο (άρθρο 262 ΣΛΕΕ).

Το Γενικό Δικαστήριο

Όπως όλα τα δικαστήρια έτσι και το Δικαστήριο έχει υπερβολικό φόρτο εργασίας. Ο αριθμός των υποθέσεων αυξάνεται συνεχώς με το πέρασμα του χρόνου και θα εξακολουθήσει να αυξάνεται αν αναλογιστεί κανείς το δυναμικό συγκρούσεων που έχει δημιουργηθεί από τις πολυάριθμες οδηγίες που έχουν ψηφιστεί για την πραγμάτωση της εσωτερικής αγοράς και έχουν μεταφερθεί στα εθνικά δίκαια. Άλλα αμφισβητούμενα θέματα που χρήζουν της απάντησης του Δικαστηρίου προδιαγράφονται ήδη σε σχέση με τη συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Για τον λόγο αυτό, δημιουργήθηκε ήδη το 1988 ένα ακόμη δικαστήριο.

ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

27 δικαστές

που διορίζονται με κοινή συμφωνία από τις κυβερνήσεις των κρατών μελών για περίοδο έξι ετών

Είδη διαδικασιών

Προσφυγή ακύρωσης και προσφυγή λόγω παραλείψεως
θεσμικού οργάνου της Ένωσης ή κράτους μέλους λόγω παράνομης πράξης ή παράλειψης (άρθρα 263 και 265 ΣΛΕΕ)

Αγωγές αποζημίωσης
λόγω συμβατικής ή εξωσυμβατικής ευθύνης (άρθρα 268 και 340 παράγραφος 1 και 2 ΣΛΕΕ)

Προσφυγές
κατά αποφάσεων των ειδικευμένων δικαστηρίων (άρθρο 256 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ)

Το Γενικό Δικαστήριο δεν είναι νέο όργανο της Ένωσης, αλλά μέρος του θεσμού του «Δικαστηρίου». Συγχρόνως, όμως, είναι ανεξάρτητο και οργανωτικά αυτόνομο σε σχέση με το Δικαστήριο. Διαθέτει δική του γραμματεία και διέπεται από δικό του κανονισμό διαδικασίας. Για λόγους διάκρισης προτάσσεται το γράμμα «Τ» (Tribunal) για τις υποθέσεις του Γενικού Δικαστηρίου (π.χ. T-1/99) και το γράμμα «C» (Cour) για τις υποθέσεις του Δικαστηρίου (π.χ. C-1/99).

Το Γενικό Δικαστήριο αποτελείται από 27 «μέλη», για τα προσόντα, τον διορισμό και την υπηρεσιακή κατάσταση των οποίων ισχύουν οι ίδιες προϋποθέσεις και κανόνες που ισχύουν και για τους δικαστές του Δικαστηρίου. Σύμφωνα με την αποστολή τους υπηρετούν κυρίως ως δικαστές· μπορούν όμως, επίσης, να ασκήσουν *ad hoc* καθήκοντα «γενικών εισαγγελέων» επί συγκεκριμένων υποθέσεων ενώπιον της ολομέλειας ή, σε υποθέσεις τμημάτων, όταν ανακύπτουν δυσχερή νομικά ή πραγματικά ζητήματα. Μέχρι σήμερα η δυνατότητα αυτή ελάχιστα αξιοποιήθηκε στην πράξη.

Το Γενικό Δικαστήριο συνεδριάζει σε πενταμελή ή τριμελή τμήματα και σε ορισμένες περιπτώσεις ως μονομελές. Επίσης μπορεί να συνεδριάσει ως τμήμα μείζονος συνθέσεως (13 δικαστές) ή σε ολομέλεια (27 δικαστές) όταν αυτό δικαιολογείται από τον νομικά πολύπλοκο χαρακτήρα ή τη σημασία της υπόθεσης. Περισσότερο από το 80 % των υποθέσεων που άγονται ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου εκδικάζονται από τριμελή τμήματα.

Αρχικά το Γενικό Δικαστήριο ήταν αρμόδιο για περιορισμένο κύκλο υποθέσεων. Σήμερα οι αρμοδιότητές του είναι οι εξής:

- σε πρώτο βαθμό, ήτοι υπό τον έλεγχο του Δικαστηρίου, το Γενικό Δικαστήριο είναι αρμόδιο για προσφυγές ακύρωσης ή λόγω παράλειψης που ασκούνται από φυσικά ή νομικά πρόσωπα κατά οργάνων της Ένωσης, αποφάσεις βάσει ρήτρας διαιτησίας που έχει περιληφθεί σε σύμβαση συναφθείσα από την ΕΕ ή για λογαριασμό της, καθώς και για αγωγές αποζημίωσης κατά της ΕΕ.
- ως εφετείο, το Γενικό Δικαστήριο ενεργεί ασκώντας την αρμοδιότητά του για έλεγχο των αποφάσεων των ειδικευμένων δικαστηρίων.
- τέλος, προβλέπεται ότι στο Γενικό Δικαστήριο δύναται να μεταβιβαστεί αρμοδιότητα για την έκδοση προδικαστικών αποφάσεων σε ορισμένους τομείς. Μέχρι σήμερα δεν έχει γίνει χρήση της δυνατότητας αυτής.

Τα ειδικευμένα δικαστήρια

Προκειμένου να μειωθεί ο φόρτος εργασίας του Δικαστηρίου και να βελτιωθεί η έννομη προστασία στην ΕΕ, το Συμβούλιο της ΕΕ συνέστησε το 2004 το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο υπάγεται στο Γενικό Δικαστήριο.

Στο δικαστήριο αυτό έχει ανατεθεί η αρμοδιότητα για την εκδίκαση, σε πρώτο βαθμό, επί των διαφορών της ευρωπαϊκής δημόσιας διοίκησης, οι οποίες υπάγονταν παλαιότερα στο Γενικό Δικαστήριο.

Αποτελείται από επτά μέλη τα οποία έχουν καθεστώς ανάλογο με εκείνο των μελών του Γενικού Δικαστηρίου και διορίζονται για περίοδο έξι ετών. Τα μέλη πρέπει να διαθέτουν τα προσόντα για την άσκηση του λειτουργήματος του δικαστή. Το ειδικευμένο δικαστήριο συνεδριάζει κατά κανόνα σε τριμελή σύνθεση, μπορεί όμως να έχει και πενταμελή ή μονομελή σύνθεση ή και να συνεδριάζει σε ολομέλεια. Οι αποφάσεις του ειδικευμένου δικαστηρίου υπόκεινται σε αναίρεση ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου για αποκλειστικά νομικούς λόγους. Κατά της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου χωρεί αίτηση αναίρεσης του πρώτου γενικού εισαγγελέα (όχι των διαδικών!) ενώπιον του Δικαστηρίου σε περίπτωση που υπάρχει κίνδυνος διατάραξης της ενότητας του δικαίου ή της νομολογίας.

Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (άρθρα 129 και 130 της συνθήκης ΑΕΕ)

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) έχει την έδρα της στη Φρανκφούρτη και βρίσκεται στο κέντρο της οικονομικής και νομισματικής ένωσης (ΟΝΕ). Είναι υπεύθυνη για τη σταθερότητα του ευρωπαϊκού νομίσματος «ευρώ» και ελέγχει την προσφορά χρήματος σε αυτό το νόμισμα (άρθρο 128 ΣΛΕΕ).

Για την εκτέλεση της αποστολής της η ΕΚΤ απολαύει ανεξαρτησίας, η οποία κατοχυρώνεται με πολυάριθμες διατάξεις. Κατά την άσκηση των εξουσιών και την εκτέλεση των καθηκόντων και υποχρεώσεών τους, ούτε η ΕΚΤ ούτε οι εθνικές κεντρικές τράπεζες δέχονται υποδείξεις από όργανα της ΕΕ, από κυβερνήσεις των κρατών μελών ή από άλλους οργανισμούς. Τα όργανα της ΕΕ και οι κυβερνήσεις των κρατών μελών απέχουν από κάθε προσπάθεια άσκησης επιρροής (άρθρο 130 ΣΛΕΕ).

Η ΕΚΤ διαθέτει διοικητικό συμβούλιο και εκτελεστική επιτροπή. Το διοικητικό συμβούλιο απαρτίζεται από τους διοικητές των εθνικών κεντρικών τραπεζών

των 16 σήμερα μελών της ευρωζώνης και τα μέλη της εκτελεστικής επιτροπής. Η εκτελεστική επιτροπή, η οποία αποτελείται από τον πρόεδρο, έναν αντιπρόεδρο και τέσσερα άλλα μέλη, είναι στην πράξη το όργανο που διοικεί την ΕΚΤ. Ο πρόεδρος, ο αντιπρόεδρος και τα λοιπά μέλη της εκτελεστικής επιτροπής της ΕΚΤ διορίζονται μεταξύ προσώπων αναγνωρισμένου κύρους και επαγγελματικής εμπειρίας σε νομισματικά ή τραπεζικά θέματα, με κοινή συμφωνία των κρατών μελών κατά σύσταση του Συμβουλίου και κατόπιν διαβούλευσης με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Η θητεία τους είναι οκταετής και, για λόγους διασφάλισης της ανεξαρτησίας τους, μη ανανεώσιμη (άρθρο 283 ΣΛΕΕ).

Το *ευρωπαϊκό σύστημα κεντρικών τραπεζών* (ΕΣΚΤ) αποτελείται από την ΕΚΤ και τις κεντρικές τράπεζες των κρατών μελών (άρθρο 129 ΣΛΕΕ). Το ΕΣΚΤ έχει ως αποστολή να χαράσσει και να εφαρμόζει τη νομισματική πολιτική της Ένωσης και το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπει την έκδοση τραπεζογραμματίων και την κοπή κερμάτων εντός της Ένωσης. Επίσης, το ΕΣΚΤ διαχειρίζεται τα επίσημα συναλλαγματικά διαθέσιμα των κρατών μελών και μεριμνά για την ομαλή λειτουργία των συστημάτων πληρωμών εντός της Ένωσης (άρθρο 127 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ).

Ελεγκτικό Συνέδριο (άρθρα 285 και 286 ΣΛΕΕ)

Το Ελεγκτικό Συνέδριο ιδρύθηκε στις 22 Ιουλίου 1975 και άρχισε να λειτουργεί τον Οκτώβριο του 1977 στο Λουξεμβούργο. Ήδη αναγνωρίζεται ως ανώτατο όργανο της ΕΕ (άρθρο 13 ΣΕΕ). Αποτελείται —κατ' αντιστοιχία του σημερινού αριθμού των κρατών μελών— από 27 μέλη που διορίζονται από το Συμβούλιο, το οποίο, μετά από διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, εγκρίνει με ειδική πλειοψηφία τον κατάλογο των μελών που καταρτίζεται σύμφωνα με τις προτάσεις που υποβάλλει κάθε κράτος μέλος (άρθρο 286 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ). Ο πρόεδρος του Ελεγκτικού Συνεδρίου εκλέγεται από τους κόλπους του Ελεγκτικού Συνεδρίου, για περίοδο τριών ετών. Η επανεκλογή του επιτρέπεται.

Αρμοδιότητα του Ελεγκτικού Συνεδρίου είναι να ελέγχει τη νομιμότητα και την κανονικότητα των εσόδων και εξόδων της ΕΕ και να εξακριβώνει τη χρηστή δημοσιονομική διαχείριση. Αντίθετα με τους ομόλογους θεσμούς ορισμένων κρατών μελών, το Ελεγκτικό Συνέδριο δεν διαθέτει δικαστικές αρμοδιότητες για να επιβάλλει την άσκηση των ελεγκτικών εξουσιών του ή για να επιβάλλει κυρώσεις για παραβάσεις οι οποίες ανακαλύπτονται κατά τους ελέγχους που διενεργεί. Μπορεί όμως να επιλέγει ελεύθερα τα αντικείμενα και τη μέθοδο των ελέγχων του. Στον έλεγχό του υπάγονται επίσης και ιδιώτες, π.χ. προκειμένου να εξεταστεί εάν οι

ενωσιακές επιδοτήσεις σε ιδιώτες χρησιμοποιήθηκαν σύμφωνα με τους κανόνες του δικαίου της Ένωσης.

Ουσιαστικά, το μόνο μέσο πίεσης του Ελεγκτικού Συνεδρίου είναι η δημοσιότητα. Κατά το κλείσιμο κάθε οικονομικής χρήσης τα αποτελέσματα του ελέγχου καταγράφονται σε ετήσια έκθεση, η οποία δημοσιεύεται στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* και τίθεται στη διάθεση του ευρωπαϊκού κοινού. Εκτός αυτού, το Ελεγκτικό Συνέδριο μπορεί να τοποθετηθεί ανά πάσα στιγμή επί συγκεκριμένων θεμάτων με ειδικές εκθέσεις, οι οποίες επίσης δημοσιεύονται στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*.

ΕΠΙΚΟΥΡΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (άρθρο 301 της συνθήκης ΑΕΕ)

Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή αποτελεί τη θεσμική εκπροσώπηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση των διάφορων ομάδων της οικονομικής και κοινωνικής ζωής, όπως είναι ιδίως οι εργοδότες και οι εργαζόμενοι, οι αγρότες, οι μεταφορείς, οι έμποροι, οι βιοτέχνες, οι ελεύθεροι επαγγελματίες και οι μικρομεσαίοι επιχειρηματίες. Οι καταναλωτές, οι ενώσεις για την προστασία του περιβάλλοντος και τα σωματεία εκπροσωπούνται επίσης στην ΕΟΚΕ.

Η επιτροπή αποτελείται από μέχρι 350 μέλη (συμβούλους), τα οποία προέρχονται από τις πλέον αντιπροσωπευτικές οργανώσεις των κρατών μελών και διορίζονται για πέντε έτη από το Συμβούλιο, το οποίο για τον σκοπό αυτό εγκρίνει τον κατάλογο των μελών, που καταρτίζεται σύμφωνα με τις προτάσεις που υποβάλλει κάθε κράτος μέλος.

Η κατανομή των μελών της ΕΟΚΕ μεταξύ των κρατών έχει ως εξής ⁽⁷⁾:

ΓΕΡΜΑΝΙΑ	24
ΓΑΛΛΙΑ	24
ΙΤΑΛΙΑ	24
ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	24
ΙΣΠΑΝΙΑ	21
ΠΟΛΩΝΙΑ	21
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	15
ΒΕΛΓΙΟ	12
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	12
ΤΣΕΧΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	12
ΕΛΛΑΔΑ	12
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	12
ΚΑΤΩ ΧΩΡΕΣ	12
ΑΥΣΤΡΙΑ	12
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	12
ΣΟΥΗΔΙΑ	12
ΔΑΝΙΑ	9
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	9
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	9
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	9
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	9
ΕΣΘΟΝΙΑ	7
ΛΕΤΟΝΙΑ	7
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	7
ΚΥΠΡΟΣ	6
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	6
ΜΑΛΤΑ	5

(7) Πηγή: Ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, Μάρτιος 2010: 344 μέλη.

Οι σύμβουλοι διαχωρίζονται σε τρεις ομάδες (εργοδότες, εργαζόμενοι, διάφορες δραστηριότητες). Η επεξεργασία των γνωμοδοτήσεων που θα εκδώσει η ολομέλεια γίνεται από «εξειδικευμένες ομάδες εργασίας», οι οποίες αποτελούνται από τους συμβούλους (και στις οποίες μπορούν να μετάσχουν ως εμπειρογνώμονες και οι αναπληρωτές αυτών). Εκτός αυτού, η ΕΟΚΕ συνεργάζεται στενά με τις κοινοβουλευτικές επιτροπές και τις ομάδες εργασίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Η ΕΟΚΕ, η οποία ιδρύθηκε με τη συνθήκη της Ρώμης, καλείται σε ορισμένες περιπτώσεις να γνωμοδοτήσει προς το Συμβούλιο, κατόπιν πρότασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Μπορεί επίσης να γνωμοδοτεί με δική της πρωτοβουλία. Οι γνωμοδοτήσεις αυτές αποτελούν σύνθεση απόψεων που πολλές φορές διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους, και είναι ιδιαίτερος χρήσιμες για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Συμβούλιο επειδή επιτρέπουν στα όργανα αυτά να πληροφορούνται ποιες τροποποιήσεις επιθυμούν οι κοινωνικές ομάδες τις οποίες επηρεάζει άμεσα μια πρόταση. Οι γνωμοδοτήσεις που εκδίδει η ΕΟΚΕ με δική της πρωτοβουλία έχουν σε πολλές περιπτώσεις σημαντικές πολιτικές συνέπειες, όπως π.χ. η γνωμοδότηση της 22ας Φεβρουαρίου 1989 για τα θεμελιώδη κοινωνικά δικαιώματα στην ΕΕ, η οποία απετέλεσε τη βάση για τον «κοινωνικό χάρτη» που πρότεινε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (και υιοθέτησαν έντεκα κράτη μέλη).

Επιτροπή των Περιφερειών (άρθρο 305 της συνθήκης ΛΕΕ)

Η Επιτροπή των Περιφερειών συστάθηκε από τη συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (συνθήκη του Μάαστριχτ) ως νέο συμβουλευτικό όργανο πέραν της ήδη υπάρχουσας Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής. Όπως και η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, η Επιτροπή των Περιφερειών δεν αποτελεί πραγματικό όργανο της ΕΕ, καθώς ασκεί μόνο *συμβουλευτικές αρμοδιότητες* και δεν εκτελεί κατά τρόπο νομικά δεσμευτικό καθήκοντα που έχουν ανατεθεί στην ΕΕ, όπως συμβαίνει με τα όργανα της ΕΕ (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συμβούλιο, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Δικαστήριο, Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Ελεγκτικό Συνέδριο).

Η Επιτροπή των Περιφερειών αποτελείται, όπως και η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, από μέχρι 350 μέλη⁽⁸⁾. Τα μέλη της Επιτροπής των Περιφερειών είναι αντιπρόσωποι των δημοτικών ή περιφερειακών αρχών των κρατών μελών, οι οποίοι κατέχουν κάποιο αιρετό αξίωμα ή λογοδοτούν πολιτικά απέναντι σε μια αιρετή συνέλευση. Οι έδρες κατανέμονται μεταξύ των κρατών

⁽⁸⁾ Πηγή: Ιστοσελίδα της Επιτροπής των Περιφερειών, Μάρτιος 2010: 344 μέλη.

μελών όπως και στην ΕΟΚΕ, ήτοι με τη μέθοδο της στάθμισης. Τα μέλη της Επιτροπής των Περιφερειών διορίζονται για πέντε έτη από το Συμβούλιο, το οποίο εγκρίνει τον κατάλογο των μελών που καταρτίζεται σύμφωνα με τις προτάσεις κάθε κράτους μέλους. Η Επιτροπή των Περιφερειών διορίζει μεταξύ των μελών της τον πρόεδρο και το προεδρείο της για περίοδο δύο ετών.

Η γνώμη της Επιτροπής των Περιφερειών πρέπει να ζητείται υποχρεωτικά από το Συμβούλιο ή την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε ορισμένες περιπτώσεις («υποχρεωτική γνωμοδότηση») σε τομείς όπως η παιδεία, ο πολιτισμός, η δημόσια υγεία, τα διευρωπαϊκά δίκτυα, οι υποδομές μεταφορών, τηλεπικοινωνιών και ενέργειας, η οικονομική και κοινωνική συνοχή, η πολιτική απασχόλησης και η κοινωνική νομοθεσία). Επίσης, το Συμβούλιο, χωρίς να έχει υποχρέωση, ζητεί τακτικά τη γνώμη της ΕτΠ επί διαφόρων σχεδίων νομοθετικών πράξεων («προαιρετική γνωμοδότηση»).

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ (ΑΡΘΡΟ 308 ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΛΕΕ)

Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, με έδρα το Λουξεμβούργο, αποτελεί χρηματοδοτικό ίδρυμα της ΕΕ που έχει ως αποστολή να συμβάλλει στην «ισόρροπη και απρόσκοπτη ανάπτυξη» της Ένωσης. Σκοπός της είναι να παρέχει δάνεια και εγγυήσεις ιδίως για την αξιοποίηση λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών, τον εκσυγχρονισμό ή τη μετατροπή επιχειρήσεων ή τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, καθώς και για σχέδια κοινού ενδιαφέροντος για περισσότερα κράτη μέλη.

Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων έχει τριμερή δομή: στην κορυφή της βρίσκεται το συμβούλιο των διοικητών, το οποίο αποτελείται από τους υπουργούς Οικονομικών των κρατών μελών. Το συμβούλιο των διοικητών καθορίζει τις γενικές κατευθύνσεις της πιστωτικής πολιτικής και εξουσιοδοτεί την τράπεζα να χρηματοδοτεί έργα εκτός Ένωσης. Ακολουθεί το διοικητικό συμβούλιο που αποτελείται από 28 τακτικά μέλη (έναν εκπρόσωπο από κάθε κράτος μέλος και έναν από την Επιτροπή) και 18 αναπληρωματικά μέλη. Τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου είναι κατά κανόνα ανώτεροι υπάλληλοι των εθνικών Υπουργείων Οικονομικών ή Οικονομίας. Το διοικητικό συμβούλιο εγκρίνει την παροχή πιστώσεων και τη σύναψη δανείων και εποπτεύει τη χρηστή διοίκηση της τράπεζας σύμφωνα με τις κατευθυντήριες οδηγίες του συμβουλίου των διοικητών. Τις τρέχουσες εργασίες της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων διαχειρίζεται η διευθύνουσα επιτροπή, που αποτελείται από εννέα μέλη, τα οποία διορίζονται για περίοδο έξι ετών.

Η έννομη τάξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το «σύνταγμα» της Ευρωπαϊκής Ένωσης που περιγράφεται στις προηγούμενες ενότητες, και ιδίως οι θεμελιώδεις αξίες του, μπορούν να αποκτήσουν περιεχόμενο και να πραγματωθούν μόνο στο πλαίσιο μιας έννομης τάξης της ΕΕ. Γι' αυτό και η Ένωση αποτελεί φαινόμενο του δικαίου από δύο απόψεις: είναι δημιούργημα του δικαίου και αποτελεί κοινότητα μέσω του δικαίου.

Η ΕΕ ΩΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΩΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Αυτό είναι το καθοριστικό νέο γνώρισμα που διαχωρίζει την Ευρωπαϊκή Ένωση από προηγούμενες προσπάθειες ενοποίησης της Ευρώπης. Τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν δεν ήταν ούτε η βία ούτε η υποταγή αλλά η δύναμη του δικαίου. Το δίκαιο καλείται να πετύχει ό,τι δεν μπόρεσαν να πετύχουν η βία και οι συγκρούσεις ανά τους αιώνες. Γιατί μόνο η ενότητα που βασίζεται σε ελεύθερη απόφαση έχει προοπτική ύπαρξης: μια ενότητα που έχει ως υπόβαθρο θεμελιώδεις αξίες, όπως η ελευθερία και η ισότητα, και διαφυλάσσεται και πραγματώνεται μέσω του δικαίου. Στο σκεπτικό αυτό βασίζονται οι ιδρυτικές συνθήκες μέσα από τις οποίες γεννήθηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν είναι όμως μόνο δημιούργημα του δικαίου, αλλά συγχρόνως επιδιώκει τους σκοπούς της αποκλειστικά με τα μέσα του δικαίου. Αποτελεί κοινότητα η οποία στηρίζεται στο δίκαιο, κοινότητα μέσω του δικαίου. Δεν είναι η δύναμη της εξουσίας που ρυθμίζει την οικονομική και κοινωνική συμβίωση των λαών των κρατών μελών αλλά το δίκαιο της Ένωσης. Αυτό αποτελεί τη βάση του θεσμικού συστήματος. Καθορίζει τις διαδικασίες για τη λήψη αποφάσεων εκ μέρους των οργάνων της Ένωσης και ρυθμίζει τις μεταξύ τους σχέσεις. Με τους κανονισμούς, τις οδηγίες και τις αποφάσεις, το δίκαιο της Ένωσης παρέχει στα όργανα της δυνατότητες δράσης για την έκδοση νομοθετικών πράξεων με δεσμευτική ισχύ για τα κράτη μέλη και τους πολίτες τους. Έτσι, μετατρέπει το άτομο σε θεματοφύλακα της Ένωσης. Η έννομη τάξη της επηρεάζει άμεσα την καθημερινή του ζωή ολοένα περισσότερο. Του παραχωρεί δικαιώματα και του επιβάλλει

υποχρεώσεις, ούτως ώστε ως πολίτης μιας χώρας και ως πολίτης της Ένωσης να υπόκειται σε έννομες τάξεις διαφόρων βαθμίδων, με τον τρόπο που ισχύει για τα συντάγματα των ομοσπονδιακών κρατών. Όπως κάθε άλλη έννομη τάξη, έτσι και η έννομη τάξη της Ένωσης παρέχει ένα κλειστό σύστημα έννομης προστασίας για τις διαφορές περί το δίκαιο της Ένωσης και την επιβολή του. Το δίκαιο της Ένωσης καθορίζει επίσης τη σχέση μεταξύ της Ένωσης και των κρατών μελών. Τα κράτη μέλη οφείλουν να λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τις Συνθήκες ή τις πράξεις των οργάνων της Ένωσης. Σε αυτά εναπόκειται να διευκολύνουν τη δράση της και να απέχουν από κάθε ενέργεια που θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο την πραγματοποίηση των σκοπών της Συνθήκης. Τα κράτη μέλη ευθύνονται έναντι των πολιτών της Ένωσης για οποιαδήποτε ζημία προκληθεί λόγω της παραβίασης του δικαίου της.

ΟΙ ΠΗΓΕΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Ο όρος «πηγή δικαίου» έχει διττή έννοια: καταρχάς, περιγράφει τον λόγο της γένεσης του δικαίου, δηλαδή τα κίνητρα για τη θέσπισή του. Υπό την έννοια αυτή, πηγή του δικαίου της Ένωσης είναι η επιθυμία να περιφρουρηθεί η ειρήνη και να οικοδομηθεί μια καλύτερη Ευρώπη μέσω στενότερων οικονομικών δεσμών, δύο επιδιώξεις στις οποίες οφείλει την ύπαρξή της η Ένωση. Αντίθετα, υπό νομικούς όρους, με την έννοια «πηγή δικαίου» νοείται η προέλευση και η θεμελίωση του δικαίου.

ΠΗΓΕΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

1. ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ

Συνθήκες — Γενικές αρχές του δικαίου

2. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΤΗΣ ΕΕ

3. ΠΑΡΑΓΩΓΟ ΔΙΚΑΙΟ

Πράξεις νομοθετικού χαρακτήρα

Κανονισμοί — Οδηγίες — Αποφάσεις

Πράξεις μη νομοθετικού χαρακτήρα

Πράξεις κατ' εξουσιοδότηση — Εκτελεστικές πράξεις

Λοιπές πράξεις

Συστάσεις και γνώμες — Διοργανικές συμφωνίες — Ψηφίσματα, δηλώσεις, προγράμματα δράσης

4. ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

5. ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΜΕΛΩΝ

Αποφάσεις ΕΜΑ — Διεθνείς συμφωνίες

ΟΙ ΙΔΡΥΤΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΕΕ ΩΣ ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Ως πρωταρχική πηγή δικαίου πρέπει να αναφερθούν οι ιδρυτικές συνθήκες της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων των παραρτημάτων, των προσθηκών και των πρωτοκόλλων τους, καθώς και οι μετέπειτα συμπληρώσεις και τροποποιήσεις τους. Οι ιδρυτικές συνθήκες καθώς και οι τροποποιήσεις και οι συμπληρώσεις τους, ιδίως υπό τη μορφή των συνθηκών του Μάαστριχτ, του Άμστερνταμ, της Νίκαιας και της Λισαβόνας, καθώς και των διαφόρων συνθηκών προσχώρησης, περιλαμβάνουν τις θεμελιώδεις διατάξεις όσον αφορά τους στόχους, την οργάνωση και τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και ορισμένα τμήματα του οικονομικού δικαίου. Κατ' αυτό τον τρόπο χαράσσουν το συνταγματικό πλαίσιο της Ένωσης εντός του οποίου οφείλουν να ενεργούν προς το συμφέρον της τα όργανα της Ένωσης, τα οποία για τον σκοπό αυτό είναι εξοπλισμένα με νομοθετικές και διοικητικές αρμοδιότητες. Ως δικαίο το οποίο παράγεται άμεσα από τα κράτη μέλη, οι διατάξεις αυτές αναφέρονται στον νομικό λόγο ως *πρωτογενές δικαίο της Ένωσης*.

ΟΙ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΗΣ ΕΕ ΩΣ ΠΑΡΑΓΩΓΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Το δικαιο που παράγεται από τα όργανα της ΕΕ κατά την άσκηση των εξουσιών που τους έχουν μεταβιβαστεί ονομάζεται *παράγωγο δικαιο της Ένωσης* και αποτελεί τη *δεύτερη σημαντική πηγή δικαίου της ΕΕ*.

Αποτελείται από νομοθετικές πράξεις, πράξεις κατ' εξουσιοδότηση, εκτελεστικές πράξεις και άλλου είδους πράξεις. Ως «νομοθετικές πράξεις» νοούνται εν προκειμένω οι πράξεις οι οποίες εκδίδονται κατά τη συνήθη ή την έκτακτη νομοθετική διαδικασία (άρθρο 289 ΣΛΕΕ). «Πράξεις κατ' εξουσιοδότηση» είναι οι πράξεις μη νομοθετικού χαρακτήρα, οι οποίες ωστόσο έχουν καθολική και δεσμευτική ισχύ και με τις οποίες τροποποιούνται ή συμπληρώνονται ορισμένες μη ουσιαστικές διατάξεις μιας νομοθετικής πράξης. Αυτό γίνεται από την Επιτροπή, η οποία θα πρέπει να είναι ρητά εξουσιοδοτημένη προς τούτο με νομοθετική πράξη όπου θα αναφέρονται οι στόχοι, το περιεχόμενο, το πεδίο εφαρμογής και η διάρκεια της εξουσιοδότησης. Το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δύνανται να ανακαλέσουν την εξουσιοδότηση ανά πάσα στιγμή. Εξάλλου, για να τεθεί σε ισχύ η εξουσιοδότηση πρέπει να παρέλθει άπραγη η οριζόμενη στην εκάστοτε νομοθετική πράξη προθεσμία εντός της οποίας το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο έχουν δικαίωμα να εκφράσουν αντιρρήσεις (άρθρο 290 ΣΛΕΕ). Οι «εκτελεστικές πράξεις» αποτελούν εξαίρεση στην αρχή σύμφωνα με την οποία όλα τα μέτρα για την εκτέλεση των δεσμευτικών νομοθετικών πράξεων της ΕΕ λαμβάνονται από τα κράτη μέλη με βάση τις εθνικές διατάξεις. Στην περίπτωση που για την υλοποίηση μιας νομικά δεσμευτικής πράξης της ΕΕ απαιτείται ο καθορισμός ενιαίων προϋποθέσεων, αυτός γίνεται με εκτελεστική πράξη την οποία κατά κανόνα εκδίδει η Επιτροπή ή, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, το Συμβούλιο. Εντούτοις, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο θεσπίζουν εκ των προτέρων γενικούς κανόνες και αρχές σχετικά με τους τρόπους ελέγχου από τα κράτη μέλη της άσκησης των εκτελεστικών αρμοδιοτήτων της Επιτροπής (άρθρο 291 ΣΛΕΕ). Τέλος, υπάρχει μια σειρά «λοιπών πράξεων» οι οποίες επιτρέπουν στα όργανα της ΕΕ να εκφράζουν μη δεσμευτικές γνώμες και προθέσεις ή ρυθμίζουν την εσωτερική λειτουργία της ΕΕ ή των οργάνων της, όπως στην περίπτωση των από κοινού συμφωνούμενων κανόνων, των διοργανικών συμφωνιών ή των εσωτερικών κανονισμών των οργάνων.

Οι εν λόγω πράξεις μπορεί να έχουν διάφορες μορφές. Οι βασικότερες εξ αυτών απαριθμούνται και ορίζονται σε σχετικό κατάλογο (άρθρο 288 ΣΛΕΕ). Ως *νομικά δεσμευτικές νομικές πράξεις* περιλαμβάνουν γενικούς και αφηρημένους κανόνες όπως επίσης και συγκεκριμένα και εξατομικευμένα μέτρα. Πέραν αυτού,

ο κατάλογος προβλέπει επίσης μη νομικά δεσμευτικές δηλώσεις των οργάνων της Ένωσης. Ωστόσο, ο κατάλογος δεν περιέχει εξαντλητική απαρίθμηση. Υπάρχει μια σειρά άλλων μορφών πράξεων οι οποίες δεν μπορούν να ταξινομηθούν μεταξύ των προβλεπόμενων στον κατάλογο πράξεων. Πρόκειται, για παράδειγμα, για ψηφίσματα, δηλώσεις, προγράμματα δράσης και λευκές ή πράσινες βίβλους. Οι διαφορές μεταξύ των διαφόρων μορφών πράξεων όσον αφορά τη διαδικασία έκδοσης, το έννομο αποτέλεσμα και τον κύκλο των αποδεκτών τους είναι σημαντικές και θα εξεταστούν παρακάτω σε χωριστό κεφάλαιο αφιερωμένο στα «μέσα παρέμβασης».

Η δημιουργία του παράγωγου κοινοτικού δικαίου είναι συνεχής. Χάρη σε αυτό αποκτά περιεχόμενο το πρωτογενές δίκαιο της Ένωσης που χαράσσεται από τις ιδρυτικές συνθήκες, και υλοποιείται και ολοκληρώνεται σταδιακά η ευρωπαϊκή έννομη τάξη.

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΤΗΣ ΕΕ

Η τρίτη πηγή δικαίου συναρτάται με τον ρόλο της ΕΕ σε διεθνές επίπεδο. Ως παγκόσμιος πόλος έλξης, η Ευρώπη δεν μπορεί να ασχολείται αποκλειστικά και μόνο με τις δικές της εσωτερικές υποθέσεις, αλλά οφείλει να καταβάλλει προσπάθειες για να προάγει τις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές της σχέσεις με άλλες χώρες ανά τον κόσμο. Για τον σκοπό αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση συνάπτει με κράτη μη μέλη της ΕΕ (τις λεγόμενες «τρίτες χώρες») και άλλους διεθνείς οργανισμούς διεθνείς συμφωνίες, οι οποίες αφορούν συμβάσεις διευρυμένης συνεργασίας στους τομείς της εμπορικής πολιτικής, της βιομηχανίας, της τεχνολογίας και της κοινωνικής πολιτικής έως και εμπορικές συμφωνίες για μεμονωμένα προϊόντα.

Τρεις μορφές συμφωνιών της ΕΕ με τρίτες χώρες χρήζουν ιδιαίτερης μνείας.

Συμφωνίες σύνδεσης

Η σύνδεση υπερβαίνει κατά πολύ την απλή εμπορική συμφωνία και περιλαμβάνει στενή οικονομική συνεργασία με τη συνδεδεμένη χώρα, καθώς και ευρεία χρηματοδοτική υποστήριξη της από την ΕΕ (άρθρο 217 ΣΛΕΕ). Διακρίνονται τρεις μορφές συμφωνιών σύνδεσης.

Συμφωνίες για τη διατήρηση των ιδιαίτερων δεσμών ορισμένων κρατών μελών με τρίτες χώρες

Αφορμή για τη δημιουργία του θεσμού της συμφωνίας σύνδεσης αποτέλεσαν κυρίως οι υπερπόντιες χώρες και εδάφη που διατηρούσαν ιδιαίτερα στενές οικονομικές

σχέσεις με το Βέλγιο, τη Δανία, τη Γαλλία, την Ιταλία, τις Κάτω Χώρες και το Ηνωμένο Βασίλειο λόγω του προηγούμενου αποικιοκρατικού καθεστώτος. Δεδομένου ότι η εφαρμογή κοινού εξωτερικού δασμολογίου της ΕΕ θα παρεμπόδιζε σε μεγάλο βαθμό τις εμπορικές συναλλαγές με τις χώρες αυτές, κρίθηκε αναγκαία η θέσπιση ειδικών ρυθμίσεων. Σκοπός της σύνδεσης των χωρών και εδαφών αυτών είναι η προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής τους ανάπτυξης και η ανάπτυξη στενών οικονομικών σχέσεων με ολόκληρη την Ένωση (άρθρο 198 ΣΛΕΕ). Έτσι, υφίσταται μια σειρά προνομιακών καθεστώτων που επιτρέπουν την εισαγωγή αγαθών από τις χώρες και τα εδάφη αυτά με μειωμένους ή χωρίς καθόλου τελωνειακούς δασμούς. Η οικονομική και τεχνική βοήθεια της ΕΕ παρέχεται μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάπτυξης. Η σημαντικότερη συμφωνία είναι στην πράξη η συμφωνία εταιρικής σχέση ΕΕ-ΑΚΕ που συνδέει την ΕΕ με 70 χώρες της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού Ωκεανού. Η εν λόγω συμφωνία μεταφέρθηκε πρόσφατα σε μια σειρά οικονομικών εταιρικών συμφωνιών με τις οποίες παρέχεται στις χώρες ΑΚΕ σταδιακά ελεύθερη πρόσβαση στην ευρωπαϊκή εσωτερική αγορά.

Συμφωνίες για την προετοιμασία ενδεχόμενης ένταξης και για τη δημιουργία τελωνειακής ένωσης

Εκτός αυτού, η σύνδεση μπορεί να έχει επίσης ως στόχο την προετοιμασία ενδεχόμενης ένταξης μιας χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Είναι κατά κάποιον τρόπο ένα προκαταρκτικό στάδιο της ένταξης κατά το οποίο επιδιώκεται η προσέγγιση εκ μέρους της υποψήφιας προς ένταξη χώρας των οικονομικών όρων της ΕΕ.

Συμφωνία για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (ΕΟΧ)

Η Συμφωνία ΕΟΧ παρέχει στις εναπομείνουσες χώρες της ΕΖΕΣ (Ισλανδία, Λιχτενστάιν, Νορβηγία) πρόσβαση στην εσωτερική αγορά της ΕΕ και αποτελεί ασφαλή βάση για πιθανή μελλοντική προσχώρηση των χωρών αυτών στην ΕΕ καθώς προβλέπει την αποδοχή σχεδόν των δύο τρίτων του δικαίου της Ένωσης. Σκοπός της Συμφωνίας ΕΟΧ είναι να πραγματοποιηθεί στη βάση μιας σειράς κανόνων του πρωτογενούς και του παράγωγου δικαίου της Ένωσης («κοινοτικού κεκτημένου») η ελεύθερη κυκλοφορία αγαθών, προσώπων, υπηρεσιών και κεφαλαίων, να καθιερωθεί ένα ενιαίο καθεστώς ανταγωνισμού και επιδοτήσεων και να ενισχυθεί η συνεργασία στον τομέα των οριζόντιων και συνοδευτικών πολιτικών (π.χ. περιβάλλον, έρευνα και ανάπτυξη, εκπαίδευση).

Συμφωνίες συνεργασίας

Οι συμφωνίες συνεργασίας δεν έχουν τόσο ευρεία έκταση όσο οι συμφωνίες σύνδεσης, αλλά αποβλέπουν αποκλειστικά στην εντατική οικονομική συνεργασία. Συμφωνίες αυτού του είδους η Ένωση έχει συνάψει μεταξύ άλλων με τις χώρες του Μαγκρέμπ (Αλγερία, Μαρόκο και Τυνησία), τις χώρες του Μασρέκ (Αίγυπτο, Ιορδανία, Λίβανο και Συρία) και με το Ισραήλ.

Εμπορικές συμφωνίες

Τέλος, η Ένωση έχει συνάψει πολυάριθμες εμπορικές συμφωνίες με μεμονωμένες τρίτες χώρες, με ομάδες τρίτων χωρών ή στο πλαίσιο διεθνών εμπορικών οργανισμών με αντικείμενο τους δασμούς και το εμπόριο. Οι σημαντικότερες διεθνείς εμπορικές συμφωνίες είναι η «*Συμφωνία για την ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου*» (ΠΟΕ) και οι πολυμερείς εμπορικές συμφωνίες που έχουν συναφθεί στο πλαίσιο αυτής, με σημαντικότερες τη «*Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου*» (GATT 1994), τον «*Κώδικα επιδοτήσεων και αντιντάμπινγκ*», τη «*Γενική συμφωνία για τις συναλλαγές στον τομέα των υπηρεσιών*» (GATS), τη «*Συμφωνία για τις εμπορικές πτυχές των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας*» (TRIPS) καθώς και τη «*Συμφωνία για τους κανόνες και διαδικασίες που εφαρμόζονται κατά την επίλυση των διαφορών*».

ΑΓΡΑΦΕΣ ΠΗΓΕΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

Οι πηγές δικαίου της Ένωσης που περιγράφηκαν έως τώρα έχουν το κοινό χαρακτηριστικό ότι αποτελούν γραπτό δίκαιο. Όμως, όπως όλες οι έννομες τάξεις έτσι και η έννομη τάξη της ΕΕ δεν μπορεί να αποτελείται αποκλειστικά από γραπτούς κανόνες, διότι κάθε έννομη τάξη εμφανίζει κενά τα οποία συμπληρώνονται από άγραφους κανόνες δικαίου.

Γενικές αρχές

Τη βασικότερη άγραφη πηγή του δικαίου της Ένωσης αποτελούν οι γενικές αρχές. Πρόκειται για κανόνες οι οποίοι εκφράζουν τις στοιχειώδεις αντιλήψεις περί δικαίου και δικαιοσύνης που δεσμεύουν κάθε έννομη τάξη. Επειδή το γραπτό δίκαιο της Ένωσης ρυθμίζει κατ' ουσία μόνο οικονομικά και κοινωνικά θέματα και, ως εκ τούτου, δεν μπορεί να ανταποκριθεί πλήρως στην απαίτηση αυτή, οι γενικές αρχές αποτελούν μια από τις σημαντικότερες πηγές του δικαίου της Ένωσης συ-

μπληρώνοντας τα υφιστάμενα κενά μέσω ερμηνείας με γνώμονα την αρχή της δικαιοσύνης.

Οι γενικές αρχές του δικαίου υλοποιούνται διά της εφαρμογής του δικαίου, ιδίως μέσω της νομολογίας του Δικαστηρίου στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς του «να εξασφαλίζει την τήρηση του δικαίου κατά την ερμηνεία και εφαρμογή της συνθήκης». Σημεία αναφοράς για την παραγωγή των γενικών αρχών του δικαίου είναι προπαντός οι γενικές αρχές του δικαίου οι οποίες είναι κοινές στις έννομες τάξεις των κρατών μελών. Αυτές παρέχουν την πρώτη ύλη για να διαμορφωθεί στο επίπεδο της Ένωσης ο κανόνας δικαίου που είναι αναγκαίος για την επίλυση ενός προβλήματος.

Εκτός από τις συνταγματικές αρχές της αυτονομίας, της άμεσης εφαρμογής και της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης, στις γενικές αρχές του δικαίου περιλαμβάνονται επίσης η εγγύηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, η αρχή της αναλογικότητας, η προστασία της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, το δικαίωμα ακρόασης και η θεμελιώδης αρχή της ευθύνης των κρατών μελών σε περίπτωση παράβασης του δικαίου της Ένωσης.

Εθιμικό δίκαιο

Το άγραφο δίκαιο της ΕΕ περιλαμβάνει επίσης τους εθιμικούς κανόνες. Ως τέτοιοι νοούνται οι κανόνες οι οποίοι παράγονται από μακρόχρονες πρακτικές και πεποιθήσεις δικαίου και συμπληρώνουν ή τροποποιούν το πρωτογενές ή το παράγωγο δίκαιο. Η ύπαρξή τους στο πεδίο του δικαίου της Ένωσης αναγνωρίζεται κατ' αρχήν, ωστόσο στην πράξη η διάπλάσή τους υπόκειται σε στενούς περιορισμούς. Ένα πρώτο εμπόδιο αποτελεί η ύπαρξη ειδικής διαδικασίας για την τροποποίηση των Συνθηκών (άρθρο 54 ΣΕΕ). Κατ' αυτό τον τρόπο δεν αποκλείεται μεν απολύτως η παραγωγή εθιμικών κανόνων, αλλά καθίσταται δυσχερέστερη η ικανοποίηση των απαιτήσεων για την απόδειξη ύπαρξης «εθίμου», δηλαδή μιας μακρόχρονης πρακτικής και της αντίστοιχης πεποίθησης δικαίου. Η παραγωγή εθιμικών κανόνων δυσχεραίνεται επίσης από το γεγονός ότι η ισχύς κάθε πράξεως οργάνου της ΕΕ πηγάζει αποκλειστικά από τις Συνθήκες και όχι από την πρακτική και την αντίστοιχη βούληση παραγωγής έννομων συνεπειών. Αυτό σημαίνει ότι σε καμιά περίπτωση δεν μπορούν να παραχθούν εθιμικοί κανόνες σε επίπεδο Συνθηκών από τα όργανα της Ένωσης παρά μόνο, σε κάθε περίπτωση, από τα κράτη μέλη και υπό τις αυστηρές προϋποθέσεις που προαναφέρθηκαν. Ωστόσο, η μακρόχρονη πρακτική και η πεποίθηση δικαίου των οργάνων της Ένωσης μπορούν να συναχθούν στο πλαίσιο της ερμηνείας των διατάξεων που αυτά εκδίδουν,

οι οποίες ενδέχεται κατά περίπτωση να μεταβάλλουν το νομικό και πραγματικό πεδίο εφαρμογής της οικείας νομικής πράξης. Πρέπει όμως και εδώ να λαμβάνονται υπόψη οι προϋποθέσεις και τα όρια που θέτει το πρωτογενές δίκαιο της ΕΕ.

Συμφωνίες και συμβάσεις μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ

Ως τελευταία πηγή δικαίου της ΕΕ αναφέρονται οι συμφωνίες μεταξύ των κρατών μελών. Αυτές συνάπτονται αφενός όταν πρόκειται για ρύθμιση θεμάτων που έχουν μεν στενή σχέση με τη δραστηριότητα της ΕΕ, δεν έχουν όμως μεταβιβαστεί σχετικές αρμοδιότητες στα όργανα της ΕΕ. Αφετέρου υπάρχουν γνήσιες συμφωνίες διεθνούς δικαίου μεταξύ των κρατών μελών, των οποίων σκοπός είναι ειδικότερα να ξεπεραστεί ο εδαφικός περιορισμός των εθνικών ρυθμίσεων και να δημιουργηθεί ενιαίο δίκαιο σε επίπεδο ΕΕ. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό στον τομέα του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου. Παραδείγματα τέτοιων συμφωνιών είναι: η σύμβαση για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (1968), η οποία ωστόσο όσον αφορά τις σχέσεις μεταξύ των κρατών μελών, με εξαίρεση της Δανίας, έχει αντικατασταθεί από κανονισμό του Συμβουλίου του 2001, μεταφερόμενη έτσι στο παράγωγο δίκαιο της Ένωσης, η σύμβαση για την αμοιβαία αναγνώριση εταιρειών και νομικών προσώπων (1968), η σύμβαση για τη διπλή φορολογία σε περίπτωση διόρθωσης κερδών μεταξύ συνδεδεμένων επιχειρήσεων (1990) και η σύμβαση για το εφαρμοστέο δίκαιο επί συμβατικών ενοχών (1980).

ΤΑ ΜΕΣΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΤΗΣ ΕΕ

Το σύστημα των κοινοτικών νομοθετικών πράξεων χρειάστηκε να «εφευρεθεί» κατά την ίδρυση των ΕΕ. Τότε είχε τεθεί κυρίως το ερώτημα τι είδους έπρεπε να είναι οι κοινοτικές πράξεις και ποιες έννομες συνέπειες θα έπρεπε να έχουν. Έπρεπε επίσης να ληφθεί υπόψη ότι τα όργανα θα έπρεπε αφενός να είναι σε θέση να εξισορροπήσουν τις διαφορετικές και άνισες οικονομικές, κοινωνικές, ακόμη και οικολογικές συνθήκες που επικρατούσαν στα κράτη μέλη με τρόπο αποτελεσματικό, δηλαδή χωρίς να εξαρτώνται από την καλή θέληση των κρατών μελών, προκειμένου να δημιουργηθούν για όλους τους πολίτες της Ένωσης οι βέλτιστες δυνατές συνθήκες ζωής. Αφετέρου, όμως, δεν θα έπρεπε να παρεμβαίνουν στις έννομες τάξεις των κρατών μελών πέραν του αναγκαίου βαθμού. Επομένως, ολόκληρο το δικαιοπρακτικό και νομοθετικό σύστημα της ΕΕ διέπεται από τη θεμελιώδη αρχή ότι οι εθνικές διατάξεις αντικαθίστανται από διατάξεις της ΕΕ εκεί όπου απαιτείται αυστηρά κοινή ρύθμιση για όλα τα κράτη μέλη, ενώ αντίθετα, όπου

δεν υφίσταται αυτή η ανάγκη, γίνονται δεόντως σεβαστές οι ισχύουσες έννομες τάξεις των κρατών μελών.

Στο πλαίσιο αυτό αναπτύχθηκαν μέσα παρέμβασης τα οποία επιτρέπουν στα όργανα της ΕΕ να παρεμβαίνουν στις εθνικές έννομες τάξεις με διαφορετική κάθε φορά ένταση. Η εντονότερη μορφή παρέμβασης είναι η εκτόπιση των εθνικών διατάξεων από κανόνες δικαίου της Ένωσης. Ακολουθούν οι κανόνες της Ένωσης με τους οποίους όργανά της παρεμβαίνουν έμμεσα μόνο στις έννομες τάξεις των κρατών μελών. Περαιτέρω, προβλέπεται η δυνατότητα ρύθμισης συγκεκριμένων ατομικών περιπτώσεων με την έκδοση πράξεων των οποίων ο αποδέκτης κατονομάζεται ή μπορεί να οριστεί. Τέλος, προβλέπονται επίσης νομικές πράξεις οι οποίες δεν περιέχουν δεσμευτικές διατάξεις έναντι των κρατών μελών ή των πολιτών της Ένωσης.

Εξετάζοντας τις νομικές πράξεις των οργάνων της ΕΕ με κριτήριο τον αποδέκτη τους και τα έννομα αποτελέσματα που επιφέρουν στα κράτη μέλη, το σύστημα των μέσων παρεμβάσεως της ΕΕ συνοψίζεται ως εξής.

	ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ
ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ	Όλα τα κράτη μέλη, φυσικά και νομικά πρόσωπα	Άμεση ισχύς και δέσμευση σε όλα τα σημεία
ΟΔΗΓΙΑ	Όλα τα κράτη μέλη ή ορισμένα από αυτά	Δεσμευτική όσον αφορά το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, άμεση ισχύς μόνο υπό ειδικές προϋποθέσεις
ΑΠΟΦΑΣΗ	Αόριστος αριθμός ατόμων. Όλα τα κράτη μέλη ή ορισμένα από αυτά, ορισμένα φυσικά ή νομικά πρόσωπα	Άμεση ισχύς και δεσμευτική σε όλα τα σημεία
ΣΥΣΤΑΣΗ	Όλα τα κράτη μέλη ή ορισμένα από αυτά, άλλα όργανα της ΕΕ, μεμονωμένα άτομα	Μη δεσμευτική
ΓΝΩΜΗ	Όλα τα κράτη μέλη ή ορισμένα από αυτά, άλλα όργανα της ΕΕ, αόριστος αριθμός αποδεκτών	Μη δεσμευτική

ΟΙ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ ΩΣ «ΝΟΜΟΙ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ»

Οι νομοθετικές πράξεις με τις οποίες τα όργανα της Ένωσης μπορούν να παρέμβουν δραστηκότερα στις εθνικές έννομες τάξεις είναι οι κανονισμοί. Χαρακτηρίζονται από δύο γνωρίσματα εξαιρετικά ασυνήθιστα στο διεθνές δίκαιο:

- τον κοινωτικό χαρακτήρα τους, δηλαδή την ιδιαιτερότητά τους να θεσπίζουν τους ίδιους κανόνες δικαίου στο σύνολο της Ένωσης, ανεξάρτητα από εθνικά σύνορα, και να ισχύουν πλήρως και ενιαία σε όλα τα κράτη μέλη. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο απαγορεύεται στα κράτη μέλη να εφαρμόζουν ελλιπώς ή επιλεκτικά τις διατάξεις ενός κανονισμού προκειμένου να αποκλείσουν κατ' αυτό τον τρόπο ρυθμίσεις στις οποίες έχουν ήδη αντιταχθεί κατά τη διάρκεια της διαδικασίας λήψης αποφάσεων ή οι οποίες είναι αντίθετες προς ορισμένα εθνικά συμφέροντα. Ομοίως, το κράτος μέλος δεν μπορεί να αποφύγει τη δέσμευση από τις διατάξεις των κανονισμών παραπέμποντας σε ρυθμίσεις και πρακτικές του εθνικού δικαίου.
- την άμεση ισχύ τους· αυτό σημαίνει ότι οι κανονισμοί θεσπίζουν τους ίδιους κανόνες δικαίου και παρέχουν άμεσα δικαιώματα ή επιβάλλουν υποχρεώσεις στους πολίτες της Ένωσης χωρίς να απαιτείται η έκδοση ιδιαίτερης πράξης εφαρμογής από το κράτος μέλος. Τα κράτη μέλη, τα όργανά τους, τα δικαστήρια και οι αρχές, καθώς και όλα τα πρόσωπα που εμπíπτουν στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής του κανονισμού, δεσμεύονται άμεσα από το δίκαιο της Ένωσης και οφείλουν να το τηρούν όπως τηρούν το εθνικό δίκαιο.

Οι ομοιότητες αυτών των νομικών πράξεων με τους νόμους του εθνικού δικαίου είναι αναμφισβήτητες. Όταν για την έκδοσή τους συναποφασίζει το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (κατά τη λεγόμενη διαδικασία συναπόφασης —βλέπε αναλυτικά στο επόμενο κεφάλαιο), μπορούν να χαρακτηριστούν ως νομοθετικές πράξεις. Στις περιπτώσεις που εκδίδονται αποκλειστικά από το Συμβούλιο ή την Επιτροπή, λείπει το στοιχείο της κοινοβουλευτικής συνυπευθυνότητας, οπότε, τυπικά τουλάχιστον, δεν πληρούν όλα τα κριτήρια για να χαρακτηριστούν ως νόμοι.

ΟΔΗΓΙΕΣ

Η οδηγία αποτελεί μαζί με τον κανονισμό το σπουδαιότερο νομικό μέσο παρέμβασης της ΕΕ. Προσπαθεί να συνδυάσει την προσπάθεια επίτευξης του αναγκαίου ενιαίου χαρακτήρα του δικαίου της Ένωσης αφενός και τη διαφύλαξη της ποικιλομορφίας των εθνικών ιδιαιτεροτήτων αφετέρου. Ως εκ τούτου, κύριος στόχος

δεν είναι —όπως ισχύει για τον κανονισμό— η θέσπιση ενιαίων κανόνων δικαίου αλλά η προσέγγιση των νομοθεσιών. Μέσω της προσέγγισης των νομοθεσιών επιδιώκεται η κατάργηση των αντιθέσεων μεταξύ των εθνικών διατάξεων και η σταδιακή άρση των διαφορών έτσι ώστε να ισχύουν κατ' ουσίαν όσο το δυνατόν οι ίδιοι όροι για τα κράτη μέλη. Η οδηγία αποτελεί επομένως ένα από τα βασικά μέσα υλοποίησης της εσωτερικής αγοράς.

Η οδηγία δεν δεσμεύει τα κράτη μέλη παρά μόνο όσον αφορά το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, αφήνοντας όμως σε αυτά την επιλογή της μορφής και των μέσων υλοποίησης των στόχων της Ένωσης στο πλαίσιο της εσωτερικής έννομης τάξης τους. Αυτή η σύμπραξη των κρατών μελών αντανακλά την πρόθεση να καταστούν ηπιότερες οι παρεμβάσεις στα εσωτερικά δικαιοδικά και διοικητικά συστήματα. Έτσι, τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα, κατά την υλοποίηση των στόχων της νομοθεσίας της Ένωσης, να συνυπολογίζουν τις εθνικές ιδιαιτερότητες. Προς τούτο, οι διατάξεις μιας οδηγίας δεν αντικαθιστούν αυτόματα τις διατάξεις του εθνικού δικαίου, αλλά υποχρεώνονται τα κράτη μέλη να προσαρμόζουν το εθνικό τους δίκαιο στις διατάξεις αυτές. Αυτό, κατά κανόνα, προϋποθέτει μια νομοθετική διαδικασία σε δύο στάδια.

Στο πρώτο στάδιο καθορίζεται κατά τρόπο δεσμευτικό σε επίπεδο ΕΕ το αποτέλεσμα το οποίο επιδιώκει η οδηγία όσον αφορά τον συγκεκριμένο αποδέκτη, ο οποίος μπορεί να είναι όλα ή ορισμένα από τα κράτη μέλη, και ορίζεται η προθεσμία εντός της οποίας το αποτέλεσμα αυτό πρέπει να επιτευχθεί. Τα όργανα της Ένωσης μπορούν να προκαθορίσουν το αποτέλεσμα αυτό με ρυθμίσεις τόσο λεπτομερείς ώστε τα κράτη μέλη να μην έχουν πλέον περιθώριο να προβούν σε ουσιαστικές προσαρμογές. Η δυνατότητα αυτή αξιοποιείται προπαντός στον τομέα των τεχνικών προδιαγραφών και της προστασίας του περιβάλλοντος.

Στο δεύτερο στάδιο, σε εθνικό επίπεδο, το αποτέλεσμα που καθορίζεται σε επίπεδο ΕΕ πραγματοποιείται ουσιαστικά στο δίκαιο των κρατών μελών. Παρά το γεγονός ότι τα κράτη μέλη είναι κατ' αρχήν ελεύθερα να επιλέξουν τη μορφή και τα μέσα μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο, το κατά πόσο οι εν λόγω ρυθμίσεις έχουν πραγματι μεταφερθεί σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης ελέγχεται με κριτήρια που καθορίζονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Εν προκειμένω, ισχύει η γενική αρχή ότι η προκύπτουσα από τη μεταφορά έννομη κατάσταση πρέπει να επιτρέπει να διακρίνονται με επαρκώς σαφή και ακριβή τρόπο τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις που απορρέουν από τις διατάξεις μιας οδηγίας ώστε ο πολίτης της Ένωσης να έχει τη δυνατότητα να τα επικαλεστεί ή να τα προσβάλει ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Προς τούτο, απαιτείται κατά κανόνα η έκδοση δεσμευτικών

νομικών πράξεων ή η κατάργηση ή η τροποποίηση ισχυόντων κανόνων δικαίου και διοικητικών διατάξεων. Η απλή διοικητική πρακτική δεν επαρκεί, καθώς από τη φύση της μπορεί να μεταβληθεί ελεύθερα από τη διοίκηση και δεν υποβάλλεται στη δέουσα δημοσιότητα.

Κατά κανόνα, η οδηγία δεν δημιουργεί άμεσα δικαιώματα και υποχρεώσεις για τους πολίτες της Ένωσης απευθύνεται ρητά μόνο στα κράτη μέλη. Αντίθετα, για τους πολίτες της Ένωσης συνεπάγεται δικαιώματα και υποχρεώσεις μόνο διά των πράξεων μεταφοράς της στο εσωτερικό δίκαιο της Ένωσης. Αυτό δεν έχει συνέπειες για τους πολίτες της ΕΕ στον βαθμό που τα κράτη μέλη εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις που υπέχουν από τις νομικές πράξεις της Ένωσης. *Μειονεκτήματα* για τον πολίτη της Ένωσης μπορεί να υπάρξουν στην περίπτωση που δεν έχουν εκδοθεί οι απαραίτητες πράξεις μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο ή έχουν εκδοθεί κατά τρόπο ελλιπή, ενώ η πραγματοποίηση του στόχου που ορίζεται στην οδηγία ήταν προς το συμφέρον του. Για να περιορίσει τέτοια ενδεχόμενα μειονεκτήματα, το Δικαστήριο δέχθηκε με πάγια νομολογία του ότι ο πολίτης της Ένωσης μπορεί, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να επικαλεστεί άμεσα τις διατάξεις μιας οδηγίας για να διεκδικήσει τα δικαιώματα που του αναγνωρίζονται από αυτήν και, ενδεχομένως, να επιτύχει την επιβολή τους προσφεύγοντας στα εθνικά δικαστήρια. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, οι προϋποθέσεις αυτού του άμεσου αποτελέσματος είναι οι ακόλουθες:

- οι διατάξεις της οδηγίας πρέπει να καθορίζουν τα δικαιώματα των πολιτών ή των επιχειρήσεων της ΕΕ με επαρκώς σαφή και ακριβή τρόπο.
- η επίκληση του δικαιώματος δεν πρέπει να εξαρτάται από όρο ή προϋπόθεση.
- ο εθνικός νομοθέτης δεν πρέπει να διαθέτει κανένα περιθώριο εκτίμησης ως προς τη διαμόρφωση του περιεχομένου της νομοθεσίας και
- πρέπει να έχει ήδη παρέλθει η προθεσμία για τη μεταφορά της οδηγίας στο εθνικό δίκαιο.

Η νομολογία αυτή του Δικαστηρίου σχετικά με το άμεσο αποτέλεσμα των οδηγιών στηρίζεται κατά βάση στη σκέψη ότι το κράτος μέλος αντιδρά κατά τρόπο αντιφατικό και καταχρηστικό όταν εφαρμόζει το εθνικό του δίκαιο, ενώ θα έπρεπε να το έχει προσαρμόσει σύμφωνα με τις προδιαγραφές της οδηγίας. Η αποδοχή του άμεσου αποτελέσματος μιας οδηγίας έρχεται να αποτρέψει την ανεπίτρεπτη ενάσκηση δικαιώματος ενός κράτους μέλους, με την έννοια ότι εμποδίζει το συγκεκριμένο κράτος μέλος να αντλεί οποιοδήποτε όφελος από τη μη τήρηση του

2-3 Δεκεμβρίου 1985, Λουξεμβούργο

Στο περιθώριο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, ευρωπαίοι φε-
ντεραλιστές διαδηλώνουν υπέρ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και
της κατάργησης των συνόρων, που θα γίνει πραγματικότητα
για ορισμένα κράτη μετά από μία δεκαετία.

δικαίου της Ένωσης. Υπό την έννοια αυτή, το άμεσο αποτέλεσμα των οδηγιών αποκτά *χαρακτήρα κύρωσης*. Με το δεδομένο αυτό είναι άλλωστε λογικό να δέχεται το Δικαστήριο μέχρι σήμερα το άμεσο αποτέλεσμα των οδηγιών μόνο στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών και κράτους μέλους, και αυτό μόνο όταν το άμεσο αποτέλεσμα αποβαίνει προς όφελος του πολίτη και όχι εις βάρος του, δηλαδή μόνο στις περιπτώσεις που η ρύθμιση της Ένωσης είναι ευνοϊκότερη για τον πολίτη απ' ό,τι το μη προσαρμοσμένο εθνικό δίκαιο (το λεγόμενο «*κάθετο*» άμεσο αποτέλεσμα). Το γεγονός ότι το άμεσο αποτέλεσμα που αναπτύσσει μια οδηγία υπέρ ενός ατόμου μπορεί να συνδέεται αναγκαστικά με δυσμενείς συνέπειες εις βάρος άλλου (όπως συχνά συμβαίνει στα πεδία του δικαίου των δημοσίων συμβάσεων και του δικαίου περιβάλλοντος) δεν αποτελεί αποτρεπτικό παράγοντα για την ανάπτυξη κάθετου άμεσου αποτελέσματος. Οι δυσμενείς συνέπειες θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως αρνητική αντανάκλαση δικαιικών κανόνων, η οποία απορρέει αναγκαστικά από την υποχρέωση των κρατών μελών να εναρμονίζουν την έννομη τάξη τους με τους σκοπούς μιας οδηγίας μετά την παρέλευση της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας στο εθνικό δίκαιο, ενώ πέραν των συνεπειών αυτών δεν προκύπτουν άλλες επιβαρυντικές συνέπειες λόγω της αναγνώρισης του κάθετου άμεσου αποτελέσματος των οδηγιών.

Αντιθέτως, το Δικαστήριο δεν δέχθηκε την ύπαρξη άμεσου αποτελέσματος των οδηγιών στις σχέσεις των ιδιωτών μεταξύ τους (το λεγόμενο «*οριζόντιο άμεσο αποτέλεσμα*»). Ο χαρακτήρας κύρωσης του άμεσου αποτελέσματος οδήγησε το Δικαστήριο στη διαπίστωση ότι το αποτέλεσμα αυτό δεν ισχύει στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών, επειδή αυτοί δεν μπορούν να καταστούν υπεύθυνοι για τις παραλείψεις των κρατών μελών. Επιπλέον, λειτουργούν υπέρ των ιδιωτών οι γενικές αρχές της ασφάλειας δικαίου και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης. Οι πολίτες της Ένωσης πρέπει να μπορούν να είναι βέβαιοι ότι τα έννομα αποτελέσματα μιας οδηγίας μπορούν να τους αντιταχθούν μόνο εντός των ορίων των εθνικών μέτρων μεταφοράς. Ωστόσο, στην πρόσφατη νομολογία του το Δικαστήριο θεωρεί ότι το άμεσο αποτέλεσμα των οδηγιών στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών πρέπει να αποκλείεται μόνο υπό όρους και συγκεκριμένα μόνο σε περιπτώσεις όπου το ένα συμβαλλόμενο μέρος επιχειρεί να ασκήσει δικαίωμα που του παρέχεται από οδηγία ενάντια σε δικαίωμα που παρέχεται στο άλλο συμβαλλόμενο μέρος από το εθνικό δίκαιο.

Η νομολογία αυτή ανοίγει το δρόμο για την οριζόντια εφαρμογή των άμεσα ισχυουσών διατάξεων οδηγιών σε καταστάσεις όπου πρόκειται, για παράδειγμα, για την τήρηση του αντικειμενικού εθνικού δικαίου (π.χ. κάποιος επιχειρεί να αναγκάσει τον ανταγωνιστή του να τηρήσει το εθνικό δίκαιο παρότι αυτό προσκρούει

σε οδηγία) ή για την επιβολή υποχρεώσεων του εθνικού δικαίου οι οποίες αντιτάσσονται στην εφαρμογή μιας οδηγίας (π.χ. άρνηση της εκπλήρωσης μιας σύμβασης με επίκληση εθνικών απαγορεύσεων οι οποίες είναι αντίθετες προς τις διατάξεις οδηγίας).

Το άμεσο αποτέλεσμα μιας οδηγίας δεν προϋποθέτει απαραίτητα ότι μια διάταξη της απονέμει δικαιώματα στο άτομο. Οι διατάξεις μιας οδηγίας μπορούν να αναπτύσσουν αποτέλεσμα εξ αντικειμένου. Για την αποδοχή αυτού του αποτελέσματος ισχύουν οι ίδιες προϋποθέσεις όπως και για το άμεσο αποτέλεσμα, με τη μόνη διαφορά ότι στη θέση του σαφούς και επακριβώς προσδιορισμένου δικαιώματος του πολίτη ή της επιχείρησης της Ένωσης υπάρχει μια σαφής και επακριβώς προσδιορισμένη υποχρέωση του κράτους μέλους. Στην περίπτωση αυτή, όλα τα όργανα, ήτοι ο νομοθέτης, η διοίκηση και τα δικαστήρια των κρατών μελών, δεσμεύονται από την οδηγία και οφείλουν να την τηρούν και να την εφαρμόζουν «αυτεπαγγέλτως» λόγω της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης. Ειδικότερα, από την υποχρέωση αυτή απορρέει η υποχρέωση ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης σύμφωνα με την οδηγία (η λεγόμενη «σύμφωνη με το δίκαιο της Ένωσης ερμηνεία») ή της κατά προτεραιότητα εφαρμογής της διάταξης της οδηγίας έναντι των αντίθετων διατάξεων του εθνικού δικαίου. Επίσης, οι οδηγίες αναπτύσσουν ορισμένους περιορισμούς έναντι των κρατών μελών πριν από την παρέλευση της προθεσμίας μεταφοράς. Ενόψει του δεσμευτικού χαρακτήρα των στόχων μιας οδηγίας και της εφαρμογής της αρχής της πίστης προς την Ένωση (άρθρο 4 ΣΕΕ), τα κράτη μέλη οφείλουν ήδη πριν από την παρέλευση της προθεσμίας μεταφοράς μιας οδηγίας στο εθνικό δίκαιο να μην προβαίνουν σε ενέργειες οι οποίες θα μπορούσαν να θέσουν σε σοβαρό κίνδυνο την επίτευξη των στόχων που επιδιώκει η οδηγία αυτή.

Τέλος, στις αποφάσεις που εξέδωσε το 1991 στις υποθέσεις *Francovich* και *Bonifaci* το Δικαστήριο δέχτηκε ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να επανορθώνουν ζημιές που προκαλούνται από την παράλειψη της μεταφοράς ή την πλημμελή μεταφορά μιας οδηγίας. Στις υποθέσεις αυτές επρόκειτο για την ενδεχόμενη ευθύνη του ιταλικού κράτους λόγω της μη εμπρόθεσμης μεταφοράς της οδηγίας 80/987/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 20ής Οκτωβρίου 1980, σχετικά με την προστασία των μισθωτών εργαζομένων σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη. Η οδηγία αφορά τη διασφάλιση των μισθολογικών απαιτήσεων των εργαζομένων κατά τη διάρκεια ορισμένης χρονικής περιόδου πριν από την έναρξη της αδυναμίας πληρωμής του εργοδότη ή, ενδεχομένως, την απόλυσή τους για τον λόγο αυτό. Προς τον σκοπό αυτό, θα έπρεπε να συσταθούν οργανισμοί εγγύησης με πόρους προερχόμενους από τους εργοδότες ή/και το κράτος, κατά των οποίων δεν θα

μπορούσαν να στραφούν άλλοι δανειστές του εργοδότη. Το Δικαστήριο βρέθηκε εν προκειμένω προ του εξής προβλήματος: η συγκεκριμένη οδηγία είχε βεβαίως σκοπό να αναγνωρίσει στους εργαζομένους δικαίωμα να συνεχίσουν να λαμβάνουν τον μισθό τους από το εγγυητικό κεφάλαιο που έπρεπε να συσταθεί. Ωστόσο, αυτό το δικαίωμα δεν ίσχυε άμεσα, δηλαδή δεν ήταν δυνατή η επίκλησή του ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, επειδή λόγω της μη μεταφοράς της εν λόγω οδηγίας δεν είχε συσταθεί ο οργανισμός εγγύησης και, επομένως, δεν ήταν δυνατόν να προσδιοριστεί ποιος ήταν ο υπόχρεος της καταβολής των ποσών δεδομένης της αφερεγγυότητας του εργοδότη. Στη συγκεκριμένη υπόθεση το Δικαστήριο αποφάσισε ότι το ιταλικό κράτος, μη μεταφέροντας την οδηγία, στερήσε από τους εργαζομένους το δικαίωμα που τους παρείχε η εν λόγω οδηγία και, επομένως, όφειλε να επανορθώσει τη ζημία που υπέστησαν εξ αυτού του λόγου. Η υποχρέωση αποζημίωσης, αν και δεν προβλέπεται ρητά στο δίκαιο της Ένωσης, αποτελεί, σύμφωνα με το Δικαστήριο, αναπόσπαστο συστατικό στοιχείο της έννομης τάξης της ΕΕ, λόγω του ότι, εάν οι πολίτες της ΕΕ δεν είχαν τη δυνατότητα να διεδικήσουν αποζημίωση σε περίπτωση βλάβης των δικαιωμάτων τους από ενέργεια των κρατών μελών αντίθετη προς το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αυτό θα παρακάλυε την αποτελεσματικότητα της έννομης τάξης της και θα μείωνε την προστασία των δικαιωμάτων που παράγει.

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Μια τρίτη κατηγορία πράξεων στο πλαίσιο του νομοθετικού συστήματος της ΕΕ αποτελούν οι αποφάσεις. Η αποτελεσματική εφαρμογή και εκτέλεση των Συνθηκών και των κανονισμών προϋποθέτει ότι τα όργανα της ΕΕ μπορούν στις περιπτώσεις που είναι τα ίδια αρμόδια για την εκτέλεση των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης να επιδρούν άμεσα στις σχέσεις μεμονωμένων πολιτών της Ένωσης, επιχειρήσεων ή κρατών μελών. Πρόκειται για κάτι αντίστοιχο με αυτό που συμβαίνει στις εθνικές έννομες τάξεις, όπου επίσης καθορίζονται από τις διοικητικές αρχές κατά τρόπο δεσμευτικό, και ειδικότερα με την έκδοση διοικητικής πράξης, οι συνέπειες που έχει κατά περίπτωση στους πολίτες η εφαρμογή π.χ. ενός νόμου.

Τη λειτουργία αυτή επιτελούν στην έννομη τάξη της ΕΕ οι αποφάσεις, οι οποίες αποτελούν τη συνήθη πράξη με την οποία τα όργανα της Ένωσης ρυθμίζουν μεμονωμένες περιπτώσεις κατά τρόπο δεσμευτικό. Με την έκδοση μιας απόφασης τα όργανα της Ένωσης μπορούν να ζητήσουν από ένα κράτος μέλος ή από έναν πολίτη της Ένωσης να προβεί σε πράξεις ή παραλείψει, να του απονείμουν δικαιώματα ή να του επιβάλουν υποχρεώσεις.

Τα ειδικά χαρακτηριστικά της απόφασης είναι τα ακόλουθα:

- η απόφαση έχει ατομική ισχύ, και κατά τούτο διαφέρει από τον κανονισμό. Οι αποδέκτες μιας απόφασης πρέπει να ορίζονται ατομικά και δεσμεύονται επίσης μόνο ατομικά. Προς τον σκοπό αυτό, αρκεί να μπορούν να προσδιοριστούν κατά τη χρονική στιγμή έκδοσης της απόφασης τα πρόσωπα τα οποία αυτή αφορά και να μην είναι δυνατή η μεταγενέστερη διεύρυνση του κύκλου αποδεκτών. Κρίσιμο είναι εν προκειμένω ιδίως το περιεχόμενο της απόφασης, το οποίο πρέπει να είναι κατάλληλο να επηρεάσει εξατομικευμένα και άμεσα τη νομική κατάσταση των υποκειμένων του δικαίου. Υπό την έννοια αυτή, η απόφαση μπορεί να αφορά ατομικά και τρίτους, στο μέτρο που αυτοί θίγονται λόγω ιδιαίτερων προσωπικών χαρακτηριστικών ή ειδικών συνθηκών που τους διαφοροποιούν από όλα τα άλλα πρόσωπα και, ως εκ τούτου, μπορούν να εξατομικευτούν κατά τον ίδιο τρόπο όπως ο ίδιος ο αποδέκτης.
- η απόφαση είναι δεσμευτική ως προς όλα τα στοιχεία της και κατά τούτο διαφέρει από την οδηγία, η οποία είναι δεσμευτική μόνο ως προς τον επιδιωκόμενο σκοπό.
- η απόφαση δεσμεύει τους αποδέκτες της άμεσα. Απόφαση απευθυνόμενη σε κράτος μέλος μπορεί, εξάλλου, να παραγάγει άμεσα έννομα αποτελέσματα και για τους πολίτες της Ένωσης υπό τις ίδιες προϋποθέσεις όπως μια οδηγία.

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΓΝΩΜΕΣ

Την τελευταία κατηγορία νομικών πράξεων που προβλέπεται ρητά στις συνθήκες της ΕΕ συνιστούν οι συστάσεις και οι γνώμες. Μέσω αυτών παρέχεται στα όργανα της Ένωσης η δυνατότητα να εκφράσουν απόψεις προς τα κράτη μέλη ή, σε ορισμένες περιπτώσεις, και προς τους πολίτες της ΕΕ, κατά τρόπο μη δεσμευτικό, δηλαδή χωρίς να δημιουργούν νομικές υποχρεώσεις για τους αποδέκτες.

Με τις συστάσεις συνιστάται στον αποδέκτη μια ορισμένη συμπεριφορά χωρίς να επιβάλλεται αντίστοιχη νομική υποχρέωση. Στις περιπτώσεις π.χ. που η θέσπιση ή η τροποποίηση νομοθετικής, κανονιστικής ή διοικητικής διάταξης ενδέχεται να προκαλέσει στρέβλωση των όρων του ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μπορεί να συστήσει στο ενδιαφερόμενο κράτος τα κατάλληλα μέτρα για την αποφυγή της στρέβλωσης αυτής (άρθρο 117 παράγραφος 1 δεύτερο εδάφιο ΣΛΕΕ).

Αντίθετα, γνώμες υποβάλλονται από τα όργανα της Ένωσης όταν πρόκειται να εκτιμηθεί η τρέχουσα κατάσταση ή ορισμένα συμβάντα στην Ένωση ή στα κράτη μέλη. Εν μέρει χρησιμοποιούνται και στην κατάρτιση μελλοντικών δεσμευτικών νομοθετικών πράξεων ή αποτελούν προϋπόθεση σε διαδικασίες ενώπιον του Δικαστηρίου (άρθρα 258 και 259 ΣΛΕΕ).

Η σημασία των συστάσεων και των γνωμών είναι κυρίως πολιτική και ηθική. Προβλέποντας αυτούς τους τύπους πράξεων, οι συντάκτες των Συνθηκών είχαν την προσδοκία ότι οι ενδιαφερόμενοι, λόγω του μεγάλου κύρους των οργάνων της Ένωσης, της ευρείας εποπτείας των πραγμάτων, η οποία υπερβαίνει τα εθνικά πλαίσια, θα ακολουθούσαν οικειοθελώς μια σύσταση ή θα συνήγαγαν τα αναγκαία συμπεράσματα από την εκτίμηση ορισμένης κατάστασης. Πάντως, οι συστάσεις και οι γνώμες μπορούν επίσης να αναπτύξουν έμμεσα έννομα αποτελέσματα, και δη στην περίπτωση που δημιουργούν τις προϋποθέσεις για μεταγενέστερες δεσμευτικές νομικές πράξεις ή όταν το όργανο που τις εκδίδει αυτοδεσμεύεται, με αποτέλεσμα να δημιουργεί υπό ορισμένες προϋποθέσεις συνθήκες δικαιολογημένης εμπιστοσύνης.

ΨΗΦΙΣΜΑΤΑ, ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΡΑΣΗΣ

Εκτός από τις πράξεις που αναφέρονται στις συνθήκες της ΕΕ, τα όργανα της Ένωσης έχουν στη διάθεσή τους και ποικίλες άλλες δυνατότητες παρέμβασης για να δώσουν σχήμα και μορφή στην Ένωση. Στην πρακτική της Ένωσης τη μεγαλύτερη σημασία έχουν εν προκειμένω τα ψηφίσματα, οι δηλώσεις και τα προγράμματα δράσης.

Τα ψηφίσματα εκδίδονται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Τα ψηφίσματα εκφράζουν κοινές απόψεις και προθέσεις σε σχέση με τη συνολική πορεία της ολοκλήρωσης καθώς και για συγκεκριμένα καθήκοντα εντός και εκτός της Ένωσης. Για παράδειγμα, τα ψηφίσματα που αφορούν την εσωτερική λειτουργία της Ένωσης έχουν ως αντικείμενο θεμελιώδη ζητήματα που αφορούν την πολιτική ένωση, την περιφερειακή πολιτική, την ενέργεια και την οικονομική και νομισματική ένωση, ιδίως δε την εγκαθίδρυση του ευρωπαϊκού νομισματικού συστήματος. Τα ψηφίσματα αυτά έχουν προπαντός πολιτική σημασία, επειδή χαράσσουν κατευθυντήριες γραμμές για τις μελλοντικές εργασίες του Συμβουλίου. Ως εκφράσεις κοινής πολιτικής βούλησης, τα ψηφίσματα διευκολύνουν σημαντικά την επίτευξη συναίνεσης στο Συμβούλιο. Εξάλλου, τα ψηφίσματα εγγώνονται ένα ελάχιστο επίπεδο σύμπτωσης απόψεων μεταξύ των φορέων λήψης αποφάσεων των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στη λειτουργία αυτή πρέπει να ανταποκρίνεται και η νομική τους αξιολόγηση.

που σημαίνει ότι ο θεσμός του ψηφίσματος θα πρέπει να παραμείνει ευέλικτος και να μην επιβαρυνθεί υπέρμετρα με νομικές προϋποθέσεις και δεσμεύσεις.

Δηλώσεις: Υπάρχουν δύο τύποι δηλώσεων: εκείνες που αφορούν τη μελλοντική εξέλιξη της Ένωσης, όπως π.χ. η δήλωση για την ΕΕ, για τη δημοκρατία ή για τα θεμελιώδη δικαιώματα, που ουσιαστικά προσομοιάζουν με ψηφίσματα. Δηλώσεις αυτού του τύπου εκδίδονται προπαντός όταν επιδιώκεται η επικοινωνία με το ευρύ κοινό ή με ορισμένο κύκλο αποδεκτών. Επίσης, εκδίδονται δηλώσεις οι οποίες περιλαμβάνουν τις απόψεις όλων ή ορισμένων κρατών μελών και αφορούν την ερμηνεία των αποφάσεων του Συμβουλίου. Αυτού του τύπου οι ερμηνευτικές δηλώσεις αποτελούν πάγια πρακτική στο Συμβούλιο και αναγκαίο μέσο για την επίτευξη συμβιβασμών. Η νομική σημασία αυτών των δηλώσεων πρέπει να αξιολογηθεί βάσει των γενικών ερμηνευτικών αρχών, σύμφωνα με τις οποίες η ερμηνεία μιας διάταξης καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από τη βούληση του συντάκτη της. Ωστόσο, η γενική αυτή αρχή ισχύει μόνο εφόσον η ερμηνευτική δήλωση έχει λάβει την απαιτούμενη δημοσιότητα, καθώς η δημιουργία περιορισμών, π.χ. σε πράξεις του παράγωγου δικαίου με τις οποίες χορηγούνται άμεσα δικαιώματα στο άτομο, δεν μπορεί να βασιζέται σε μη δημοσιευμένες παρεπόμενες συμφωνίες.

Τα προγράμματα δράσης καταρτίζονται από το Συμβούλιο και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή με ίδια πρωτοβουλία ή μετά από πρόταση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και συγκεκριμενοποιούν τα νομοθετικά προγράμματα και τους γενικούς στόχους που προβλέπονται στις συνθήκες της ΕΕ. Όταν τα προγράμματα αυτά προβλέπονται ρητά στις Συνθήκες, οι σχετικές διατάξεις δεσμεύουν τα όργανα της Ένωσης. Στην πρακτική της Ένωσης εκδίδονται υπό τη μορφή των λεγόμενων «λευκών βιβλίων». Αντίθετα, άλλα προγράμματα γίνονται αντιληπτά στην πράξη ως απλές κατευθυντήριες γραμμές που δεν έχουν νομικά δεσμευτικό χαρακτήρα, αλλά περιορίζονται στο να εκφράσουν την πρόθεση των οργάνων της Ένωσης να δρουν σύμφωνα με το περιεχόμενό τους. Στην πρακτική της Ένωσης τα προγράμματα αυτά είναι γνωστά ως «πράσινες βίβλοι».

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΠΟΙΗΣΕΙΣ

Οι πράξεις νομοθετικού χαρακτήρα υπό τη μορφή κανονισμών, οι οδηγίες που απευθύνονται σε όλα τα κράτη μέλη και οι αποφάσεις που δεν απευθύνονται σε συγκεκριμένο αποδέκτη δημοσιεύονται στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, σειρά L [νομοθεσία (L = Législation)]. Τίθενται σε ισχύ είτε κατά την ημερομηνία που προβλέπουν οι ίδιες ή, άλλως, την εικοστή ημέρα από τη δημοσίευσή τους.

Οι πράξεις μη νομοθετικού χαρακτήρα υπογράφονται από τον πρόεδρο του οργάνου που τις εκδίδει. Δημοσιεύονται στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, σειρά C [ανακοινώσεις (C = Communication)].

Οι υπόλοιπες οδηγίες καθώς και οι αποφάσεις που δεν απευθύνονται σε συγκεκριμένο αποδέκτη κοινοποιούνται σε αυτόν για τον οποίον προορίζονται και η ισχύς τους άρχεται από την κοινοποίηση.

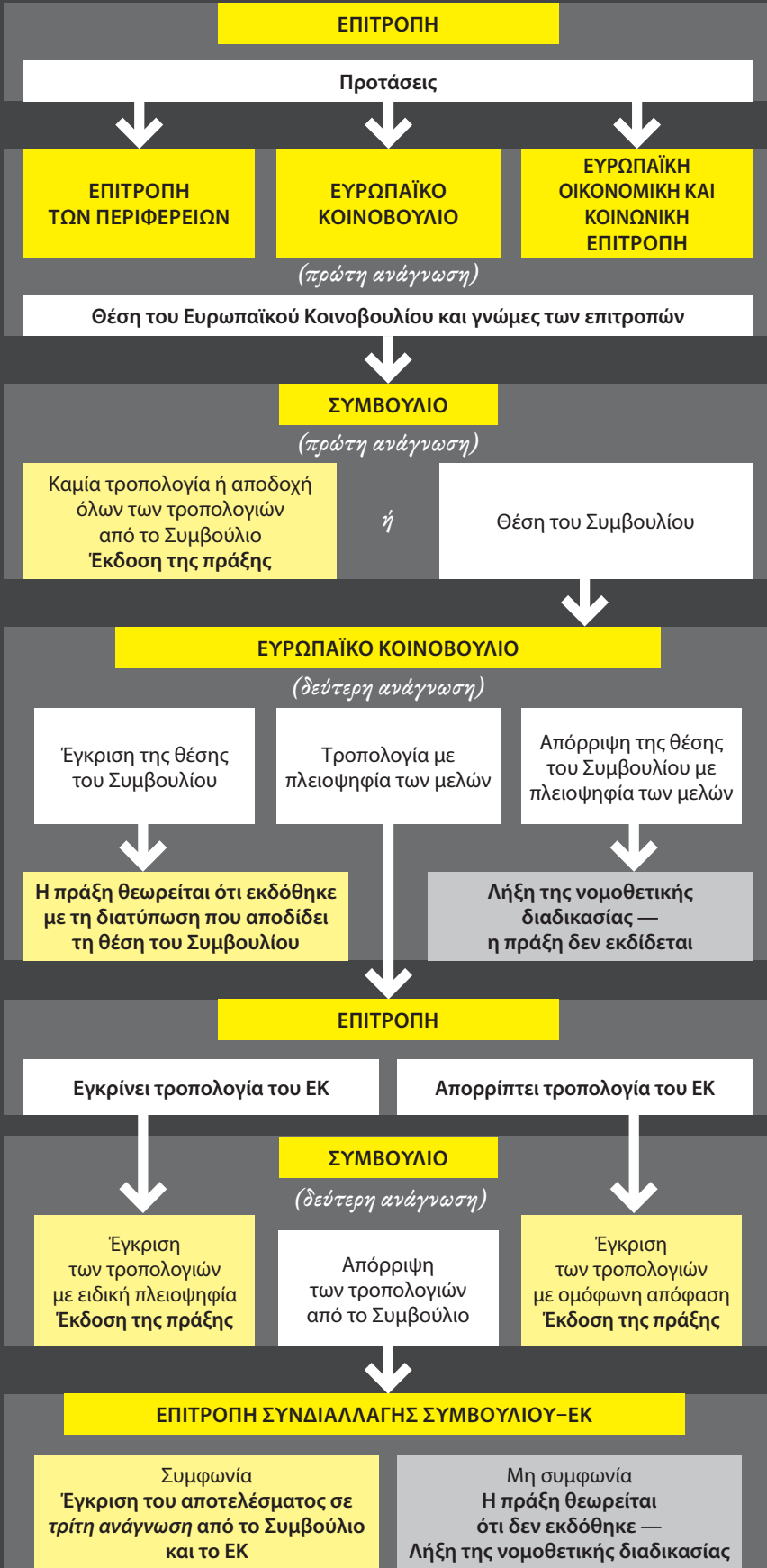
Οι μη δεσμευτικές νομικές πράξεις δεν υπόκεινται σε υποχρεωτική δημοσίευση ή κοινοποίηση. Ωστόσο, κατά κανόνα δημοσιεύονται στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, σειρά C (ανακοινώσεις).

Η ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΕ

Σε αντίθεση με τα εθνικά συστήματα, όπου η πολιτειακή βούληση διαμορφώνεται στο κοινοβούλιο, η διαμόρφωση της βούλησης στην Ένωση για μεγάλο διάστημα επηρεάστηκε καθοριστικά από τους εκπροσώπους των κυβερνήσεων των κρατών μελών που αποτελούν το Συμβούλιο της ΕΕ. Ο λόγος ήταν απλός: η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν προέρχεται από έναν «ευρωπαϊκό λαό», αλλά οφείλει την ύπαρξη και τη δομή της στα κράτη μέλη. Τα κράτη μέλη δέχτηκαν να παραχωρήσουν ορισμένα από τα κυριαρχικά τους δικαιώματα στην Ένωση όχι τυχαία, αλλά με δεδομένο τον ισχυρό ρόλο τους στη διαδικασία λήψης των αποφάσεών της. Παρά ταύτα, κατά τη διάρκεια της εξέλιξης και της εμβάθυνσης της έννομης τάξης της ΕΕ, αυτή η κατανομή αρμοδιοτήτων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, η οποία αρχικά εξυπηρετούσε μονομερώς τα συμφέροντα των κρατών μελών, παραχώρησε τη θέση της σε ένα πολύ πιο ισόρροπο σύστημα χάρη στη συνεχή αναβάθμιση της θέσης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Έτσι, στην προβλεπόμενη αρχικά διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο προστέθηκε η συνεργασία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με το Συμβούλιο και, τέλος, η συναπόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου κατά τη νομοθετική διαδικασία της ΕΕ.

Η συνθήκη της Λισαβόνας ενίσχυσε ακόμη περισσότερο τον δημοκρατικό χαρακτήρα της νομοθετικής διαδικασίας της ΕΕ, ανάγοντας τη *συναπόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου* σε «*συνήδη νομοθετική διαδικασία*», ήτοι σε «τακτικό κανόνα». Η διαδικασία συναπόφασης έγκειται στην από κοινού έγκριση ενός κανονισμού, μιας οδηγίας ή μιας απόφασης από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο μετά από πρόταση της Επιτροπής. Μόνο σε λίγες, ρητά ρυθμιζόμενες περιπτώσεις, η έγκριση ενός κανονισμού, μιας οδηγίας ή μιας απόφασης γίνεται με «*έκτακτη νομοθετική διαδικασία*» από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με

ΣΥΝΗΘΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ (ΑΡΘΡΟ 294 ΣΛΕΕ)

τη συμμετοχή του Συμβουλίου ή από το Συμβούλιο με τη συμμετοχή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Οι ως άνω νομοθετικές διαδικασίες συμπληρώνονται από τη λεγόμενη «*διαδικασία σύμφωνης γνώμης*», κατά την οποία το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο λαμβάνει την τελική απόφαση για τη θέση μιας πράξης σε ισχύ, όπως επίσης και από την «*απλοποιημένη διαδικασία*», η οποία εφαρμόζεται για τη θέσπιση μη δεσμευτικών νομικών πράξεων και πράξεων που εκδίδονται από ένα μόνο όργανο της Ένωσης.

Διεξαγωγή της διαδικασίας

Στάδιο δημιουργίας της πρότασης

Η διαδικασία κινείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία εκπονεί πρόταση για το μέτρο που εισηγείται (δικαίωμα πρωτοβουλίας). Αυτό γίνεται με ευθύνη της υπηρεσίας της Επιτροπής που είναι αρμόδια για τον τομέα της οικονομίας τον οποίο αφορά η ρύθμιση, ενώ συμπράττουν συχνά με γνωμοδοτικό ρόλο και εθνικοί εμπειρογνώμονες. Η διαβούλευση με τους εθνικούς εμπειρογνώμονες διεξάγεται ορισμένες φορές σε επιτροπές που συστήνονται ειδικά για τον σκοπό αυτό ή με τη μορφή ad hoc διαδικασίας, η οποία διεξάγεται από τις υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ωστόσο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν είναι υποχρεωμένη να ακολουθήσει τη γνώμη των εθνικών εμπειρογνομόνων κατά την επεξεργασία της πρότασής της. Το σχέδιο που εκπονείται από την Επιτροπή και το οποίο ορίζει λεπτομερώς το περιεχόμενο και τη μορφή των μέτρων που πρέπει να ληφθούν συζητείται από τα μέλη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και, τελικά, εγκρίνεται με απλή πλειοψηφία. Στη συνέχεια, διαβιβάζεται συγχρόνως στο Συμβούλιο και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ενδεχομένως και στην Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, ως «*πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής*», συνοδευόμενο από λεπτομερή αιτιολογική έκθεση.

Πρώτη ανάγνωση στο ΕΚ και στο Συμβούλιο

Ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου διαβιβάζει την πρόταση στην αρμόδια επιτροπή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου προς επεξεργασία. Στο τέλος, τα πορίσματα των εργασιών της κοινοβουλευτικής επιτροπής εξετάζονται από την ολομέλεια του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, η οποία αποφαινεται την έγκριση ή την απόρριψη του σχεδίου ή, ενδεχομένως, την πρόταση τροπολογιών. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο διαβιβάζει τη θέση του στο Συμβούλιο.

Το Συμβούλιο προβαίνει επίσης σε πρώτη ανάγνωση κατά την οποία:

- το Συμβούλιο εγκρίνει τη θέση του ΕΚ, εκδίδεται η σχετική πράξη με τη διατύπωση που αποδίδει τη θέση του ΕΚ και η διαδικασία ολοκληρώνεται· ή
- το Συμβούλιο δεν εγκρίνει τη θέση του ΕΚ, καθορίζει τη θέση του σε πρώτη ανάγνωση και τη διαβιβάζει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Το Συμβούλιο ενημερώνει αναλυτικά το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για τους λόγους που το οδήγησαν να καθορίσει τη θέση του σε πρώτη ανάγνωση. Η Επιτροπή ενημερώνει αναλυτικά το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για τη θέση της.

Δεύτερη ανάγνωση στο ΕΚ και στο Συμβούλιο

Κατά τη δεύτερη ανάγνωση, η οποία πραγματοποιείται εντός τριών μηνών από τη διαβίβαση της θέσης του Συμβουλίου, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο διαθέτει τρεις δυνατότητες:

- 1) να εγκρίνει τη θέση του Συμβουλίου ή να μη διατυπώσει θέση. Στην περίπτωση αυτή, η σχετική πράξη θεωρείται ότι εκδόθηκε με τη διατύπωση που αποδίδει τη θέση του Συμβουλίου.
- 2) να απορρίψει με πλειοψηφία των μελών του τη θέση του Συμβουλίου. Στην περίπτωση αυτή, η σχετική πράξη θεωρείται ότι δεν εκδόθηκε και η διαδικασία περατώνεται.
- 3) να προτείνει με πλειοψηφία των μελών του τροπολογίες επί της θέσης του Συμβουλίου. Στην περίπτωση αυτή, το τροποποιημένο κείμενο διαβιβάζεται στο Συμβούλιο και στην Επιτροπή, η οποία γνωμοδοτεί για τις τροπολογίες αυτές.

Το Συμβούλιο συζητά τις τροπολογίες και για διάστημα τριών μηνών από την παραλαβή των τροπολογιών του Κοινοβουλίου έχει τις ακόλουθες επιλογές:

- 1) το Συμβούλιο δύναται να εγκρίνει όλες τις τροπολογίες του ΕΚ. Στην περίπτωση αυτή, η σχετική πράξη θεωρείται ότι εκδόθηκε. Εν προκειμένω αρκεί ειδική πλειοψηφία εφόσον η Επιτροπή συμφωνεί ομοίως με τις τροπολογίες, ενώ σε αντίθετη περίπτωση το Συμβούλιο μπορεί να αποφασίσει μόνο ομόφωνα τις τροπολογίες του ΕΚ.

- 2) ενδέχεται το Συμβούλιο να μην εγκρίνει όλες τις τροπολογίες του ΕΚ ή να μην επιτευχθεί η προς τούτο απαιτούμενη πλειοψηφία. Στην περίπτωση αυτή, ακολουθεί η διαδικασία συνδιαλλαγής.

Διαδικασία συνδιαλλαγής

Η διαδικασία συνδιαλλαγής κινείται από τον πρόεδρο του Συμβουλίου σε συμφωνία με τον πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Για τον σκοπό αυτό, συστήνεται επιτροπή συνδιαλλαγής η οποία αποτελείται επί του παρόντος από 27 ισότιμους εκπροσώπους του Συμβουλίου και ισάριθμους του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Η επιτροπή συνδιαλλαγής έχει ως αποστολή την επίτευξη συμφωνίας επί κοινού σχεδίου με ειδική πλειοψηφία, εντός έξι εβδομάδων από τη σύγκλησή της, βάσει των θέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σε δεύτερη ανάγνωση.

Η Επιτροπή συμμετέχει στις εργασίες της επιτροπής συνδιαλλαγής και αναλαμβάνει όλες τις αναγκαίες πρωτοβουλίες με σκοπό την προσέγγιση των θέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου.

Εάν εντός έξι εβδομάδων από τη σύγκλησή της η επιτροπή συνδιαλλαγής δεν εγκρίνει κοινό σχέδιο, θεωρείται ότι η προτεινόμενη πράξη δεν εκδόθηκε.

Τρίτη ανάγνωση στο ΕΚ και στο Συμβούλιο

Εάν εντός της προθεσμίας των έξι εβδομάδων η επιτροπή συνδιαλλαγής εγκρίνει κοινό σχέδιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο διαθέτουν έκαστο προθεσμία έξι εβδομάδων από την έγκριση αυτή για να εκδώσουν την οικεία πράξη σύμφωνα με το εν λόγω σχέδιο. Για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο απαιτείται πλειοψηφία των ψηφισάντων, ενώ η έγκριση από το Συμβούλιο προϋποθέτει ειδική πλειοψηφία. Σε αντίθετη περίπτωση, θεωρείται ότι η προτεινόμενη πράξη δεν εκδόθηκε και διακόπτεται η νομοθετική διαδικασία.

Δημοσίευση

Οι εκδοθείσες νομοθετικές πράξεις συντάσσονται στην τελική τους μορφή στις 23 επί του παρόντος επίσημες γλώσσες, ήτοι αγγλικά, βουλγαρικά, γαλλικά, γερμανικά, δανικά, ελληνικά, εσθονικά, ιρλανδικά, ισπανικά, ιταλικά, λετονικά, λιθουανικά, μαλτέζικα, ολλανδικά, ουγγρικά, πολωνικά, πορτογαλικά, ρουμανικά, σλοβακικά, σλοβενικά, σουηδικά, τσεχικά και φινλανδικά, υπογράφεται από τους προέδρους του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και στη συνέχεια

δημοσιεύεται στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* ή, σε περίπτωση που η πράξη έχει συγκεκριμένο αποδέκτη, κοινοποιείται σε «αυτόν για τον οποίο προορίζεται».

Η διαδικασία συναπόφασης αποτελεί για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο πρόκληση και συγχρόνως ευκαιρία. Παρότι η αποτελεσματικότητά της προϋποθέτει την επίτευξη συμφωνίας στην επιτροπή συνδιαλλαγής, ωστόσο αλλάζει ριζικά τις σχέσεις μεταξύ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, καθώς η νομοθεσία αντιμετωπίζει τα δύο όργανα ως ισότιμα. Εναπόκειται στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο να επιδεικνύουν πολιτική διαλλακτικότητα και να καταλήγουν σε ένα όσο το δυνατόν κοινό σχέδιο στο πλαίσιο της επιτροπής συνδιαλλαγής.

Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΥΜΦΩΝΗΣ ΓΝΩΜΗΣ

Μια άλλη ισχυρή μορφή συμμετοχής του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στα νομοθετικά δρώμενα της ΕΕ είναι η διαδικασία σύμφωνης γνώμης. Βάσει αυτής, μια νομοθετική πράξη μπορεί να εκδοθεί μόνον εάν έχει λάβει τη σύμφωνη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Ωστόσο, η διαδικασία αυτή δεν παρέχει στο Κοινοβούλιο άμεσα διαπλαστικά περιθώρια —το Κοινοβούλιο δεν μπορεί, για παράδειγμα, στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής να προτείνει ή να επιβάλει τροπολογίες, αλλά περιορίζεται στο να αποδεχθεί ή να απορρίψει την υποβαλλόμενη πράξη.

Η διαδικασία σύμφωνης γνώμης προβλέπεται, π.χ. για την προσχώρηση κρατών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τη σύναψη συμφωνιών σύνδεσης, τη σύναψη συμφωνιών με σημαντικές οικονομικές συνέπειες για την ΕΕ και συμφωνιών με τρίτες χώρες σε τομείς πολιτικής για τους οποίους ισχύει η συνήθης νομοθετική διαδικασία (άρθρο 218 παράγραφος 6 ΣΛΕΕ).

Η ΑΠΛΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Κατά την απλοποιημένη διαδικασία οι νομικές πράξεις εκδίδονται από ένα *όργανο της Ένωσης χωρίς πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής*.

Αυτή η διαδικασία εφαρμόζεται καταρχάς για τα μέτρα που εκδίδονται από την *Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο πλαίσιο των δικών της αρμοδιοτήτων* (π.χ. έγκριση κρατικών ενισχύσεων).

Η απλοποιημένη διαδικασία ακολουθείται επίσης για τις νομικές πράξεις μη δεσμευτικού χαρακτήρα, ιδίως τις συστάσεις και τις γνώμες του Συμβουλίου και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Κάνοντας χρήση αυτής της δυνατότητας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν περιορίζεται μόνον στις περιπτώσεις που προβλέπονται από τις Συνθήκες, αλλά μπορεί να εκδίδει συστάσεις και γνώμες κάθε φορά που το θεωρεί αναγκαίο.

Στην απλοποιημένη διαδικασία οι νομικές πράξεις αποφασίζονται με απλή πλειοψηφία.

ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΝΝΟΜΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΕ

Μια Ένωση που προβάλλεται ως κοινότητα δικαίου θα πρέπει να προσφέρει στους πολίτες της ένα ολοκληρωμένο και αποτελεσματικό σύστημα έννομης προστασίας. Το σύστημα έννομης προστασίας της ΕΕ ανταποκρίνεται στην απαίτηση αυτή. Αναγνωρίζει το δικαίωμα του ατόμου για αποτελεσματική δικαστική προστασία των δικαιωμάτων που απορρέουν από την έννομη τάξη της ΕΕ. Η προστασία αυτή αποτελεί μια από τις γενικές αρχές του δικαίου που συνάγονται από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (άρθρα 6 και 13) και τελεί υπό την εγγύηση της δικαιοδοσίας της ΕΕ (ασκούμενης διά του Δικαστηρίου, του Γενικού Δικαστηρίου και των ειδικευμένων δικαστηρίων). Στο πλαίσιο αυτό, προβλέπεται μια σειρά διαδικασιών οι οποίες συνοψίζονται παρακάτω.

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΛΟΓΩ ΠΑΡΑΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ (ΑΡΘΡΟ 258 ΣΛΕΕ)

Σκοπός αυτής της διαδικασίας είναι να διαπιστωθεί εάν ένα κράτος μέλος έχει παραβεί υποχρέωση που υπέχει από το δίκαιο της Ένωσης και ανήκει στην αποκλειστική αρμοδιότητα του Δικαστηρίου. Όμως, προτού επιληφθεί το Δικαστήριο, πρέπει, λόγω της σοβαρότητας της αιτιάσεως, να τηρηθεί προδικασία κατά την οποία παρέχεται η δυνατότητα στο ενδιαφερόμενο κράτος μέλος να διατυπώσει τις παρατηρήσεις του. Εάν η εν λόγω διαδικασία δεν οδηγήσει σε διευκρίνιση των επίμαχων ζητημάτων, μπορεί να ασκηθεί προσφυγή ενώπιον του Δικαστηρίου είτε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (άρθρο 258 ΣΛΕΕ) είτε από κράτος μέλος (άρθρο 259 ΣΛΕΕ). Στην πράξη, την πρωτοβουλία αυτή λαμβάνει συνήθως η Επιτροπή. Το Δικαστήριο επιλαμβάνεται της διαφοράς και διαπιστώνει εάν υπάρχει παράβαση των Συνθηκών ή όχι. Εάν διαπιστωθεί παράβαση, το ενδιαφερόμενο

κράτος μέλος οφείλει αμελλητί να θέσει τέλος στην παράβαση. Εάν ένα κράτος μέλος δεν συμμορφωθεί προς την απόφαση, η Επιτροπή δύναται να προσφύγει εκ νέου κατά του εν λόγω κράτους μέλους, το οποίο έχει αγνοήσει ήδη μια απόφαση του Δικαστηρίου, προκειμένου να εκδοθεί δεύτερη απόφαση καταβολής κατ' αποκοπήν ποσού ή επιβολής χρηματικής ποινής (άρθρο 260 ΣΛΕΕ). Ως εκ τούτου, η διαρκής μη συμμόρφωση μπορεί να έχει σημαντικές οικονομικές συνέπειες για το παραβιάζον κράτος μέλος.

ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΑΚΥΡΩΣΗΣ (ΑΡΘΡΟ 263 ΣΛΕΕ)

Η προσφυγή ακύρωσης παρέχει τη δυνατότητα αντικειμενικού δικαστικού ελέγχου των πράξεων των οργάνων της Ένωσης (*αφηρημένος έλεγχος*) και επιτρέπει στο άτομο την πρόσβαση στη δικαιοδοσία της ΕΕ (*εγγύηση ατομικής έννομης προστασίας*), έστω και με ορισμένους περιορισμούς.

Με προσφυγή προσβάλλονται όλες οι πράξεις των οργάνων της Ένωσης οι οποίες παράγουν δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα που θίγουν τα συμφέροντα του προσφεύγοντος παρεμβαίνοντας στη νομική του κατάσταση. Προσφεύγοντες μπορεί να είναι τα κράτη μέλη, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και η Επιτροπή καθώς και το Ελεγκτικό Συνέδριο και η Επιτροπή των Περιφερειών στον βαθμό που επικαλούνται παραβίαση των δικαιωμάτων που τους έχουν παραχωρηθεί.

Αντιθέτως, οι πολίτες της Ένωσης και οι επιχειρήσεις μπορούν να ασκήσουν προσφυγή ακύρωσης μόνο κατά των αποφάσεων οι οποίες απευθύνονται στους ίδιους, καθώς και κατά αποφάσεων οι οποίες, αν και απευθύνονται σε άλλα πρόσωπα, τους αφορούν άμεσα και ατομικά. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, ένα πρόσωπο θίγεται άμεσα και ατομικά μόνον εάν εξατομικεύεται με τέτοιο τρόπο ώστε να διακρίνεται από τον ευρύτερο κύκλο των λοιπών οικονομικών φορέων. Με το κριτήριο της «αμεσότητας» διασφαλίζεται ότι μια υπόθεση άγεται ενώπιον του Δικαστηρίου ή του Γενικού Δικαστηρίου μόνον εφόσον διαπιστώνεται με βεβαιότητα τόσο το είδος της προσβολής της νομικής κατάστασης του προσφεύγοντος όσο και η πραγμάτωσή της. Το κριτήριο της «εξατομικεύσης» τίθεται για να αποκλείσει το ενδεχόμενο της λεγόμενης «*actio popularis*».

Εάν η προσφυγή είναι βάσιμη, το Δικαστήριο ή το Γενικό Δικαστήριο ακυρώνει αναδρομικά την προσβαλλόμενη πράξη. Σε ορισμένες περιπτώσεις, το Δικαστήριο ή το Γενικό Δικαστήριο μπορεί να περιορίσει την ακυρότητα μόνο στη χρονική περίοδο από τη δημοσίευση της απόφασης. Προκειμένου να προστατευθούν

τα δικαιώματα και τα συμφέροντα των προσφευγόντων, αυτοί εξαιρούνται από τον περιορισμό των αποτελεσμάτων μιας ακυρωτικής απόφασης.

ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΚΑΤΑ ΠΑΡΑΛΕΙΨΗΣ (ΑΡΘΡΟ 265 ΣΛΕΕ)

Η προσφυγή αυτή συμπληρώνει την έννομη προστασία έναντι του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, του Συμβουλίου, της Επιτροπής και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, υπό την έννοια ότι μπορεί να προσβληθεί ενώπιον του Δικαστηρίου και η παράνομη παράλειψη νομικής πράξης της Ένωσης. Λόγω της σοβαρότητας των αιτιάσεων, η προσφυγή αυτή είναι παραδεκτή μόνον αν το εν λόγω θεσμικό όργανο κληθεί προηγουμένως να ενεργήσει. Αντικείμενο της προσφυγής που ασκείται από κάποιον οργανισμό είναι το αίτημα να διαπιστωθεί ότι το εκάστοτε όργανο, κατά παράβαση των Συνθηκών, παρέλειψε να εκδώσει νομική πράξη. Εξάλλου, όταν προσφεύγων είναι φυσικό ή νομικό πρόσωπο της Ένωσης, το αντικείμενο της προσφυγής κατά παράλειψης περιορίζεται αναγκαστικά στο αίτημα να διαπιστωθεί ότι ένα όργανο της Ένωσης παρέλειψε, κατά παράβαση των Συνθηκών, να εκδώσει προς τον προσφεύγοντα νομική πράξη, δηλαδή απόφαση με αποδέκτη τον προσφεύγοντα. Με την τελική απόφαση διαπιστώνεται μόνο ο παράνομος χαρακτήρας συγκεκριμένης απόφασης, ενώ το Δικαστήριο ή το Γενικό Δικαστήριο δεν έχει δικαιοδοσία να διατάξει το όργανο να εκδώσει τη ζητούμενη πράξη. Ο ηττηθείς διάδικος οφείλει απλώς να λάβει τα μέτρα που συνεπάγεται η εκτέλεση της απόφασης του Δικαστηρίου ή του Γενικού Δικαστηρίου (άρθρο 266 ΣΛΕΕ).

ΑΓΩΓΗ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗΣ (ΑΡΘΡΟ 268 ΚΑΙ ΑΡΘΡΟ 340 ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ 2 ΣΛΕΕ)

Το ένδικο αυτό βοήθημα παρέχει στους πολίτες της Ένωσης και στις επιχειρήσεις, αλλά και στα κράτη μέλη που υπέστησαν ζημία με υπαιτιότητα υπαλλήλων της ΕΕ, τη δυνατότητα να διεκδικήσουν αποζημίωση ενώπιον του Δικαστηρίου. Οι Συνθήκες περιλαμβάνουν ατελή μόνο ρύθμιση των προϋποθέσεων ευθύνης της ΕΕ, οι οποίες διέπονται, κατά τα λοιπά, από τις γενικές αρχές του δικαίου που είναι κοινές στις έννομες τάξεις των κρατών μελών. Οι προϋποθέσεις για τη στοιχειοθέτηση ευθύνης της ΕΕ προς αποζημίωση προκύπτουν από τη νομολογία του Δικαστηρίου και είναι οι εξής: 1) Παράνομη συμπεριφορά οργάνου ή υπαλλήλου της ΕΕ κατά την άσκηση των καθηκόντων του. Παράνομη συμπεριφορά υπάρχει όταν παραβιάζεται κατά τρόπο διακεκριμένο κανόνας του δικαίου της Ένωσης ο οποίος παρέχει στο άτομο, στην επιχείρηση ή στο κράτος μέλος δικαιώματα ή ο οποίος εκδόθηκε για την προστασία των δικαιωμάτων αυτών. Χαρακτήρα

προστατευτικών κανόνων έχουν ιδίως τα θεμελιώδη δικαιώματα και οι θεμελιώδεις υποχρεώσεις της εσωτερικής αγοράς και οι γενικές αρχές της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της αναλογικότητας. Διακεκριμένη είναι η παραβίαση όταν το όργανο που ενεργεί υπερβαίνει σαφώς και σε σημαντικό βαθμό την εξουσία του. Το Δικαστήριο προσδίδει σημασία ιδίως στον περιορισμένο αριθμό των προσώπων που θίγονται από το παράνομο μέτρο και στη βαρύτητα της ζημίας που αυτά υπέστησαν, η οποία πρέπει να υπερβαίνει τους συνήθεις οικονομικούς κινδύνους του εκάστοτε τομέα οικονομικής δραστηριότητας. 2) ύπαρξη ζημίας. 3) διαπίστωση αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της προκληθείσας ζημίας και της ενέργειας της Ένωσης. 4) δεν απαιτείται να συντρέχει το στοιχείο της υπαιτιότητας στο πρόσωπο των ενεργούντων οργάνων της Ένωσης.

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ (ΑΡΘΡΟ 270 ΣΛΕΕ)

Στην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου υπάγονται επίσης οι διαφορές που ανακύπτουν στο πλαίσιο της υπηρεσιακής σχέσης μεταξύ ΕΕ και των μονίμων υπαλλήλων ή των κληρονόμων τους. Πρόσφατα, η αρμοδιότητα για τις σχετικές προσφυγές ανατέθηκε στο Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΔΙΚΑΙΟΥ ΕΥΡΕΣΙΤΕΧΝΙΑΣ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ (ΑΡΘΡΑ 257 ΚΑΙ 262 ΣΛΕΕ)

Με τη συνθήκη της Νίκαιας τέθηκαν οι νομικές βάσεις για την ίδρυση δικαστηρίου αρμόδιου να αποφαιίνεται επί διαφορών που ανακύπτουν δυνάμει του δικαιού ευρεσιτεχνίας της Ένωσης. Το δικαστήριο αυτό, που δεν έχει ακόμη ιδρυθεί, υπάγεται στο Δικαστήριο και θα είναι αρμόδιο για τις διαφορές που θα προκύψουν από τη μελλοντική εφαρμογή του συστήματος αδειών ευρεσιτεχνίας της Ένωσης και ιδίως την παραβίαση ή το κύρος αυτών. Η θέσπιση του συστήματος αδειών ευρεσιτεχνίας της Ένωσης αναμένεται ότι θα μειώσει το κόστος και θα απλοποιήσει τη διαδικασία της προστασίας εφευρέσεων στην ΕΕ, καθώς θα περιορίζεται σε ενιαία διαδικασία κατοχύρωσης. Σκοπός του συστήματος είναι η άρση των ανταγωνιστικών μειονεκτημάτων για τους ευρωπαίους φορείς καινοτομίας και η παροχή κινήτρων για επενδύσεις στον τομέα έρευνας και ανάπτυξης.

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΝΔΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ (ΑΡΘΡΟ 256 ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ 2 ΣΛΕΕ)

Η σχέση μεταξύ Δικαστηρίου και Γενικού Δικαστηρίου ρυθμίζεται κατά τρόπο ώστε όλες οι αποφάσεις του Γενικού Δικαστηρίου να μπορούν να προσβληθούν ενώπιον του Δικαστηρίου με ένδικο μέσο για νομικούς λόγους. Το συγκεκριμένο

ένδικο μέσο (αναίρεση) μπορεί να στηριχτεί στους λόγους της αναρμοδιότητας του Γενικού Δικαστηρίου, του σφάλματος κατά τη διαδικασία που ενδέχεται να επηρεάσει το συμφέρον του αναιρεσείοντος καθώς και της παραβίασης του δικαιού της ΕΕ εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου. Εάν η αίτηση γίνει δεκτή ως παραδεκτή και βάσιμη, το Δικαστήριο αναιρεί την απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου. Εφόσον η υπόθεση έχει ωριμάσει, το Δικαστήριο μπορεί να προβεί στην εκδίκασή της και να εκδώσει απόφαση, ενώ διαφορετικά αναπέμπει την υπόθεση στο Γενικό Δικαστήριο, το οποίο επί των νομικών ζητημάτων δεσμεύεται από την κρίση του Δικαστηρίου.

Παρόμοιες ρυθμίσεις υπάρχουν ήδη όσον αφορά τη σχέση μεταξύ των ειδικευμένων δικαστηρίων και του Γενικού Δικαστηρίου, όπου το Γενικό Δικαστήριο ελέγχει τις αποφάσεις των ειδικευμένων δικαστηρίων τρόπον τινά ως εφετείο. Η (επί της εφέσεως) απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου δεν αποκλείεται, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να αποτελέσει στη συνέχεια αντικείμενο ελέγχου από το Δικαστήριο.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ (ΑΡΘΡΑ 278 ΚΑΙ 279 ΣΛΕΕ)

Οι προσφυγές που ασκούνται ενώπιον του Δικαστηρίου και του Γενικού Δικαστηρίου, καθώς και οι αιτήσεις αναιρέσεων κατά αποφάσεων του Γενικού Δικαστηρίου ενώπιον του Δικαστηρίου, δεν έχουν ανασταλτικό αποτέλεσμα. Υπάρχει όμως η δυνατότητα υποβολής ενώπιον του Δικαστηρίου ή του Γενικού Δικαστηρίου *αίτησης αναστολής εκτέλεσης της προσβαλλόμενης πράξης* (άρθρο 278 ΣΛΕΕ) ή *διαταγής προσωρινών μέτρων* (άρθρο 279 ΣΛΕΕ).

Το βάσιμο της αιτήσεως προσωρινών μέτρων κρίνεται, κατά τη νομολογιακή πρακτική, με βάση τα ακόλουθα τρία κριτήρια: 1) οι *πιθανότητες ευδοκίμησης της προσφυγής* στην κύρια δίκη («*fumus boni juris*»): αυτές εκτιμώνται με συνοπτική προέξταση των πραγματικών περιστατικών που επικαλείται ο αιτών. 2) *επείγων χαρακτήρας του μέτρου*: πρέπει να εξεταστεί κατά πόσο η έκδοση του αιτούμενου προσωρινού μέτρου είναι αναγκαία για την αποτροπή βαριάς και ανεπανόρθωτης βλάβης. Κριτήρια για να εκτιμηθεί η συνδρομή αυτής της προϋπόθεσης είναι η φύση και η βαρύτητα της προσβολής του δικαιώματος καθώς και οι συγκεκριμένες και οριστικές ζημιογόνες συνέπειές της επί της παρουσίας και των άλλων εννόμων αγαθών του αιτούντος. Κατά γενική αρχή, η οικονομική ζημία τότε μόνον χαρακτηρίζεται ως βαριά και ανεπανόρθωτη βλάβη, όταν δεν μπορεί να επανορθωθεί πλήρως, ακόμη και στην περίπτωση που ο αιτών νικήσει στην κύρια δίκη. 3) *στάθμιση συμφερόντων*: διενεργείται στάθμιση μεταξύ αφενός της

πιθανής βλάβης του αιτούντος, εάν αποριφθεί η αίτησή του, και αφετέρου του συμφέροντος της Ένωσης για άμεση εκτέλεση της προσβαλλόμενης πράξης, καθώς και της ενδεχόμενης βλάβης στα συμφέροντα τρίτων στην περίπτωση που διαταχθεί το αιτούμενο προσωρινό μέτρο.

**ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ ΠΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ
(ΑΡΘΡΟ 267 ΣΛΕΕ)**

Η διαδικασία έκδοσης προδικαστικής απόφασης επιτρέπει στα εθνικά δικαστήρια να απευθύνονται στο Δικαστήριο. Το εθνικό δικαστήριο μπορεί, όταν πρέπει να εφαρμόσει διατάξεις του δικαίου της Ένωσης στο πλαίσιο εκκρεμούσας ενώπιόν του δίκης, να αναστείλει τη διαδικασία αυτή και να απευθύνει στο Δικαστήριο ερώτημα σχετικά με το κύρος μιας πράξης ή/και την ερμηνεία πράξης ή συνθήκης της ΕΕ. Στο νομικό ερώτημα που διατυπώνει ο εθνικός δικαστής, το Δικαστήριο απαντά με τη μορφή δικαστικής απόφασης και όχι με τη μορφή γνωμοδότησης, γεγονός που καταδεικνύει τον δεσμευτικό χαρακτήρα της απόφασης του Δικαστηρίου. Εντούτοις, η διαδικασία έκδοσης προδικαστικής απόφασης, σε αντίθεση με τις άλλες διαδικασίες που παρουσιάστηκαν, δεν αποτελεί κατ' αντιμωλία διαδικασία για την επίλυση μιας διαφοράς, αλλά συνιστά τμήμα μόνο της συνολικής διαδικασίας που ξεκινά και τελειώνει σε εθνικό δικαστήριο.

Σκοπός αυτής της διαδικασίας είναι, πρωτίστως, να διασφαλιστεί η ενιαία ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης και, κατά συνέπεια, ο ενιαίος χαρακτήρας της έννομης τάξης της ΕΕ. Πέραν αυτής της λειτουργίας, η εν λόγω διαδικασία είναι σημαντική και για την έννομη προστασία των ατόμων. Τα εθνικά δικαστήρια μπορούν να ξεετάζουν τη συμβατότητα των εθνικών διατάξεων με το δικαίο της Ένωσης και, σε περίπτωση σύγκρουσης, να εφαρμόζουν το δικαίο της Ένωσης του οποίου οι διατάξεις υπερισχύουν και έχουν άμεση εφαρμογή μόνον εφόσον προκύπτει με επαρκή σαφήνεια το περιεχόμενο και το κύρος των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης. Η απαιτούμενη σαφήνεια προκύπτει κατά κανόνα μόνο από προδικαστική απόφαση του Δικαστηρίου, έτσι ώστε με τον τρόπο αυτό να παρέχεται στον πολίτη της Ένωσης η δυνατότητα να αμυνθεί κατά πράξεως της χώρας του, η οποία είναι αντίθετη προς το δικαίο της Ένωσης, επιτυγχάνοντας την εφαρμογή του δικαίου αυτού ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Επιτελώντας αυτή τη διττή λειτουργία, η διαδικασία έκδοσης προδικαστικής απόφασης αποτελεί εν μέρει αντιστάθμισμα στην περιορισμένη πρόσβαση των ιδιωτών στο Δικαστήριο και αποκτά έτσι κεντρική σημασία για την έννομη προστασία του ατόμου. Η επιτυχία της διαδικασίας αυτής εξαρτάται όμως τελικά από τη «διάθεση» των εθνικών δικαστών για την υποβολή προδικαστικών ερωτημάτων.

Αντικείμενο της αίτησης έκδοσης προδικαστικής απόφασης: το Δικαστήριο αφενός αποφαινεται επί της ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης και αφετέρου ελέγχει το κύρος των νομικών πράξεων των οργάνων της Ένωσης. Διατάξεις του εθνικού δικαίου δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο προδικαστικής απόφασης. Στο πλαίσιο της προδικαστικής διαδικασίας, το Δικαστήριο δεν έχει αρμοδιότητα ούτε να ερμηνεύει διατάξεις του εθνικού δικαίου ούτε να αποφαινεται για τη συμβατότητά τους με το δίκαιο της Ένωσης. Κατά την υποβολή προδικαστικών ζητημάτων στο Δικαστήριο η πτυχή αυτή συχνά αγνοείται, με αποτέλεσμα να υποβάλλονται ερωτήματα με αντικείμενο τη συμφωνία διάταξης του εθνικού δικαίου προς το δίκαιο της Ένωσης ή σχετικά με τον βαθμό εφαρμογής μιας συγκεκριμένης διάταξης του δικαίου της Ένωσης σε επίδικη υπόθεση, η οποία εκκρεμεί ενώπιον εθνικού δικαστηρίου. Όταν επιλαμβάνεται ερωτημάτων με τέτοιο αντικείμενο, τα οποία καθαυτά είναι απαράδεκτα, το Δικαστήριο δεν περιορίζεται να τα αναπέμψει στο δικαστήριο που τα υπέβαλε· αντιθέτως, τα ερμηνεύει και τα επαναδιατυπώνει, θεωρώντας ότι το αιτούν δικαστήριο αναζητεί κατά βάση ή κατ' ουσία κριτήρια ερμηνείας της κρίσιμης διάταξης του δικαίου της Ένωσης ώστε τελικά να μπορέσει το ίδιο να αποφανθεί για τη συμφωνία της διάταξης του εθνικού δικαίου με το δίκαιο της Ένωσης, η οποία συμφωνία επηρεάζει σημαντικά την έκβαση της δίκης. Προς τον σκοπό αυτό, το Δικαστήριο απομονώνει από το σύνολο των στοιχείων του φακέλου που του απέστειλε το εθνικό δικαστήριο, και ιδίως από τις αιτιολογικές σκέψεις της απόφασης παραπομπής, τα ζητήματα του δικαίου της Ένωσης τα οποία πρέπει να ερμηνευθούν ενόψει του αντικειμένου της διαφοράς.

Δικαίωμα παραπομπής: κάθε «δικαστήριο κράτους μέλους» δύναται να απευθύνει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο. Η έννοια του «δικαστηρίου» ερμηνεύεται υπό το φως του δικαίου της Ένωσης και αναφέρεται όχι στην ονομασία αλλά στη λειτουργία και στη νομική θέση ενός οργάνου στο πλαίσιο εθνικών συστημάτων έννομης προστασίας. Υπό την έννοια αυτή, δικαστήριο είναι κάθε ανεξάρτητο, δηλαδή μη υποκείμενο σε οδηγίες, όργανο το οποίο έχει αρμοδιότητα να επιλύει διαφορές, εκδίδοντας αποφάσεις με ισχύ δεδικασμένου και ακολουθώντας διαδικασίες οργανωμένες βάσει των αρχών του κράτους δικαίου. Επομένως, τα συνταγματικά δικαστήρια των κρατών μελών, καθώς και τα όργανα επίλυσης διαφορών που βρίσκονται εκτός του κρατικού δικαιοδοτικού συστήματος, μπορούν κατ' αρχήν και αυτά να υποβάλλουν προδικαστικά ερωτήματα, όχι όμως και τα ιδιωτικά διαιτητικά δικαστήρια. Η απόφαση ενός εθνικού δικαστή να κάνει χρήση της δυνατότητας υποβολής προδικαστικού ερωτήματος προϋποθέτει ότι τα ζητήματα του δικαίου της Ένωσης έχουν σημασία για την απόφαση επί της κύριας διαφοράς, κάτι το οποίο αποφασίζουν μόνοι τους οι εθνικοί δικαστές. Οι διάδικοι

μπορούν μόνο να υποβάλουν σχετικό αίτημα. Το Δικαστήριο εξετάζει κατά πόσο τα παραπεμπόμενα ζητήματα έχουν ουσιώδη επιρροή στην έκβαση της δίκης μόνο για να βεβαιωθεί ότι αφενός είναι παραδεκτά, δηλαδή ότι πράγματι αφορούν την ερμηνεία Συνθήκης ή το κύρος πράξεως οργάνου της Ένωσης, και αφετέρου ότι πράγματι υπάρχει εκκρεμής δίκη, δηλαδή ότι τα ερωτήματα δεν είναι υποθετικά ή κατασκευασμένα με σκοπό να αποσπαστεί η γνωμάτευση του Δικαστηρίου. Η απόρριψη της εξέτασης των προδικαστικών ερωτημάτων από το Δικαστήριο αποτελεί βέβαια εξαίρεση, αφού το Δικαστήριο, λόγω της ιδιαίτερης σημασίας της δικαστικής συνεργασίας που προβλέπει η Συνθήκη, επιδεικνύει κάποια ελαστικότητα στην εφαρμογή αυτών των δύο κριτηρίων. Ωστόσο, η πρόσφατη νομολογία δείχνει ότι το Δικαστήριο εξετάζει αυστηρότερα τις προϋποθέσεις του παραδεκτού της προδικαστικής παραπομπής, δεδομένου ότι εφαρμόζει κατά γράμμα την προαναφερθείσα απαίτηση να περιλαμβάνει η απόφαση της παραπομπής επαρκώς σαφή και λυσιτελή έκθεση των νομικών και πραγματικών ζητημάτων της κύριας δίκης· εάν αυτό δεν συμβαίνει, το Δικαστήριο δηλώνει ότι βρίσκεται σε αδυναμία να παράσχει κατάλληλη ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης και απορρίπτει ως απαράδεκτη την αίτηση για την έκδοση προδικαστικής απόφασης.

Υποχρέωση παραπομπής: σε υποβολή προδικαστικού ερωτήματος υποχρεούται κάθε δικαστήριο του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκεινται πλέον σε ένδικα μέσα του εθνικού δικαίου. Η έννοια του ένδικου μέσου περιλαμβάνει όλα τα ένδικα βοηθήματα με τα οποία μια δικαστική απόφαση υπόκειται σε έλεγχο από ανώτερο δικαστήριο τόσο για ουσιαστικούς όσο και για νομικούς λόγους (π.χ. έφεση) ή μόνο για νομικούς λόγους (π.χ. αναίρεση). Δεν περιλαμβάνει, αντίθετα, τα τακτικά ένδικα βοηθήματα με περιορισμένα και ειδικά αποτελέσματα (π.χ. αναθεώρηση, συνταγματική προσφυγή). Δικαστήριο το οποίο υποχρεούται σε παραπομπή μπορεί να την παραλείψει μόνο όταν το ζήτημα που ανέκυψε δεν επηρεάζει την έκβαση της δίκης, όταν υπάρχει ήδη σχετική απόφαση του Δικαστηρίου ή όταν δεν είναι δυνατόν να υπάρχει εύλογη αμφιβολία σχετικά με την ερμηνεία μιας διάταξης του δικαίου της Ένωσης. Αντιθέτως, υπάρχει πλήρης υποχρέωση υποβολής προδικαστικού ερωτήματος, όταν το εθνικό δικαστήριο επιθυμεί να λάβει ως δεδομένο ότι μια νομική πράξη της Ένωσης είναι ανίσχυρη. Το Δικαστήριο έχει καταστήσει σαφές ότι έχει την αποκλειστική αρμοδιότητα να κηρύσσει ανίσχυρη μια παράνομη πράξη της Ένωσης. Επομένως, τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να εφαρμόζουν τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης και να συμμορφώνονται προς αυτές εφόσον δεν έχουν κηρυχθεί ανίσχυρες με απόφαση του Δικαστηρίου. Ιδιαίτερη ρύθμιση ισχύει για δικαστήρια που αποφαίνονται στο πλαίσιο της παροχής προσωρινής έννομης προστασίας. Σύμφωνα με την πρόσφατη νομολογία του Δικαστηρίου, τα δικαστήρια αυτά μπορούν, υπό ορισμένες

προϋποθέσεις, να αναστείλουν την εκτέλεση διοικητικής πράξεως που εκδόθηκε από τις αρχές κράτους μέλους και στηρίζεται σε κανονισμό της Ένωσης· ομοίως, μπορούν να διατάξουν μέτρα για την προσωρινή ρύθμιση επίδικων έννομων καταστάσεων και σχέσεων, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη υφιστάμενη διάταξη του δικαίου της Ένωσης.

Η μη συμμόρφωση προς την υποχρέωση παραπομπής αποτελεί συγχρόνως παράβαση των συνθηκών της Ένωσης, η οποία προσάπτεται στο οικείο κράτος μέλος και μπορεί να επισύρει κυρώσεις στο πλαίσιο της διαδικασίας λόγω παραβάσεως των Συνθηκών. Ωστόσο, τα πρακτικά αποτελέσματα μιας τέτοιας διαδικασίας είναι περιορισμένα, αφού η κυβέρνηση του ενδιαφερόμενου κράτους μέλους δεν μπορεί, λόγω της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης και της διάκρισης των εξουσιών, να απευθύνει διαταγές προς τα εθνικά δικαστήρια και, επομένως, θα βρεθεί σε αδυναμία να συμμορφωθεί προς ενδεχόμενη καταδίκη από το Δικαστήριο. Από τότε που γίνεται δεκτή η ευθύνη των κρατών μελών για παραβάσεις του δικαίου της Ένωσης (βλέπε σχετικά το επόμενο κεφάλαιο), έχουν αυξηθεί οι πιθανότητες του ατόμου να απαιτήσει και να πετύχει την επανόρθωση ζημίας που τυχόν υπέστη λόγω της παραβίασης της υποχρέωσης υποβολής αιτήματος για την έκδοση προδικαστικής απόφασης.

Αποτέλεσμα της προδικαστικής απόφασης: η απάντηση επί του προδικαστικού ερωτήματος, η οποία έχει τη μορφή δικαστικής απόφασης, δεσμεύει το αιτούν δικαστήριο και όλα τα άλλα δικαστήρια τα οποία έχουν επιληφθεί της σχετικής διαφοράς. Πέραν αυτού, οι προδικαστικές αποφάσεις του Δικαστηρίου αποτελούν στην πράξη προηγούμενο και για άλλες παρόμοιες υποθέσεις.

Η ΕΥΘΥΝΗ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΓΙΑ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Η ευθύνη των κρατών μελών για ζημίες τις οποίες υπέστησαν ιδιώτες λόγω παράβασης του δικαίου της Ένωσης καταλογιζόμενης σε αυτά έγινε καταρχήν δεκτή με την απόφαση του Δικαστηρίου της 5ης Μαρτίου 1996, η οποία εκδόθηκε για τις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-46/93, *Brasserie du pêcheur*, και C-48/93, *Factortame*. Η απόφαση αυτή περί ευθύνης είναι απόφαση αρχής, η οποία αποτελεί συνέχεια προηγούμενων αποφάσεων του Δικαστηρίου σχετικά με την υπεροχή του δικαίου της Ένωσης, το άμεσο αποτέλεσμα των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης και την αναγνώριση θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ένωσης. Χαρακτηρίζεται από το ίδιο το Δικαστήριο ως «αναγκαίο επακόλουθμα του αμέσου αποτελέσματος που αναγνωρίζεται στις κοινοτικές διατάξεις στην παράβαση των οποίων οφείλεται η προξενηθείσα

ζημία» και ενισχύει σημαντικά τις δυνατότητες των ιδιωτών να απαιτούν από τα κρατικά όργανα όλων των εξουσιών (εκτελεστικής, νομοθετικής, αλλά και δικαστικής) την τήρηση και εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης. Η απόφαση αποτελεί επέκταση της νομολογίας που ξεκίνησε με τις αποφάσεις *Francovich* και *Bonifaci*. Ενώ με βάση τις αποφάσεις αυτές η ευθύνη των κρατών μελών περιοριζόταν σε περιπτώσεις στις οποίες οι ιδιώτες έχουν υποστεί ζημία λόγω της μη έγκαιρης μεταφοράς μιας οδηγίας που τους παρέχει δικαιώματα χωρίς να αναπτύσσει άμεσο αποτέλεσμα, η πρόσφατη απόφαση δέχεται την ύπαρξη μιας γενικής ευθύνης η οποία καλύπτει όλες τις παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης που καταλογίζονται στο κράτος.

ΕΥΘΥΝΗ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΛΟΓΩ ΠΡΑΞΕΩΝ Ή ΠΑΡΑΛΕΙΨΕΩΝ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ

Η ευθύνη αυτή υπόκειται στη συνδρομή τριών προϋποθέσεων, οι οποίες κατά βάση συμπίπτουν με τις προϋποθέσεις ευθύνης της Ένωσης σε ανάλογη περίπτωση:

- 1) Ο παραβιαζόμενος κανόνας του δικαίου της Ένωσης πρέπει να αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στα άτομα.
- 2) Η παράβαση πρέπει να είναι διακεκριμένη, δηλαδή το κράτος μέλος να έχει υπερβεί προδήλως και σε σημαντικό βαθμό τα όρια που επιβάλλονται στη διακριτική του ευχέρεια. Η σχετική κρίση ανήκει στα εθνικά δικαστήρια, τα οποία είναι μόνα αρμόδια να εξακριβώνουν τα πραγματικά περιστατικά και να προβαίνουν στη νομική υπαγωγή των εκάστοτε παραβάσεων του δικαίου της Ένωσης. Ωστόσο, η απόφαση του Δικαστηρίου παρέχει στα εθνικά δικαστήρια ορισμένες κατευθυντήριες γραμμές. Όπως αναφέρει,

«(...) μεταξύ των στοιχείων που ίσως χρειαστεί να συνεκτιμηθεί το αρμόδιο δικαστήριο πρέπει να επισημανθούν ο βαθμός σαφήνειας και ακρίβειας του παραβιαζόμενου κανόνα δικαίου, το εύρος των περιθωρίων εκτιμήσεως που αφήνει ο παραβιαζόμενος κανόνας στις εθνικές ή στις κοινοτικές αρχές, ο ηθελημένος ή ακούσιος χαρακτήρας της διαπραχθείσης παραβάσεως ή της προκληθείσης ζημίας, το συγγνωστόν ή ασύγγνωστον ενδεχομένης νομικής πλάνης, το γεγονός ότι η συμπεριφορά ενός κοινοτικού οργάνου μπορεί να συνετέλεσε στην παράλειψη, τη θέσπιση ή τη διατήρηση αντιθέτων προς το κοινοτικό δίκαιο εθνικών μέτρων ή πρακτικής. Εν πάση περιπτώσει, μια παραβίαση του κοινοτικού δικαίου είναι προδήλως σοβαρή όταν συνεχίζεται παρά την έκδοση δικαστικής αποφάσεως, που διαπιστώνει

την προσαπτόμενη παράβαση, ή προδικαστικής απόφασεως ή πάγιας σχετικής νομολογίας του Δικαστηρίου, από όπου προκύπτει ότι η επίμαχη συμπεριφορά στοιχειοθετεί παράβαση.»

- 3) Ύπαρξη άμεσης αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της παραβίασης της υποχρέωσης του κράτους μέλους και της βλάβης την οποία υπέστησαν οι ζημιωθέντες. Δεν απαιτείται υπαιτιότητα (δόλος ή αμέλεια) πέραν της αρκούντως διακεκριμένης παραβάσεως του δικαίου της Ένωσης.

ΕΥΘΥΝΗ ΛΟΓΩ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

Το Δικαστήριο έχει καταστήσει σαφές ότι οι γενικές αρχές που διέπουν την ευθύνη λόγω παραβίασης του δικαίου της Ένωσης ισχύουν επίσης για την τρίτη εξουσία, δηλαδή τα δικαστήρια. Οι αποφάσεις τους δεν ελέγχονται πλέον μόνον μετά από άσκηση ενδίκων μέσων αλλά —εφόσον αυτές έχουν εκδοθεί χωρίς να ληφθεί υπόψη το δίκαιο της Ένωσης ή κατά παράβαση των κανόνων του δικαίου— και από τα δικαστήρια των κρατών μελών που είναι αρμόδια να εκδικάζουν αγωγές αποζημίωσης. Στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν η επίμαχη απόφαση παραβιάζει το δίκαιο της Ένωσης, πρέπει να επανεξεταστούν και τα ουσιαστικά ζητήματα που αφορούν το δίκαιο αυτό, χωρίς το επιληφθέν δικαστήριο να δεσμεύεται από την απόφαση του καθ' ύλην αρμοδίου δικαστηρίου. Τα αρμόδια εθνικά δικαστήρια θα όφειλαν να απευθυνθούν για οποιοδήποτε ζήτημα ερμηνείας ή κύρους των επίμαχων κανόνων της Ένωσης, ή ακόμη και της συμφωνίας των εθνικών ρυθμίσεων με τις Συνθήκες, και πάλι στο Δικαστήριο, το οποίο μπορεί να επιληφθεί στο πλαίσιο της διαδικασίας εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως (άρθρο 267 ΣΛΕΕ).

Ωστόσο, η ευθύνη για άδικες αποφάσεις δικαστηρίων παραμένει η εξαίρεση. Λόγω των αυστηρών προϋποθέσεών της, μια τέτοια ευθύνη ουσιαστικά γεννάται μόνο στην περίπτωση που το δικαστήριο παραβίασε με πρόθεση το ισχύον δίκαιο της Ένωσης ή, όπως συνέβη στην υπόθεση *Köbler*, το δικαστήριο του τελευταίου βαθμού, καταστρατηγώντας το δίκαιο της Ένωσης, επικύρωσε τελεσίδικα μια δυσμενή για τον πολίτη απόφαση χωρίς να έχει ζητήσει προηγουμένως από το Δικαστήριο την αποσαφήνιση του νομικού καθεστώτος της ΕΕ, το οποίο ήταν καθοριστικής σημασίας για την κρίση του. Στην τελευταία περίπτωση, η προστασία των δικαιωμάτων του πολίτη της Ένωσης, ο οποίος επικαλείται δικαιώματα απορρέοντα από το δίκαιο της ΕΕ, επιτάσσει την αναγνώριση αποζημίωσης για τη ζημία που ο πολίτης της Ένωσης υπέστη λόγω της συμπεριφοράς του δικαστηρίου που δίκασε σε τελευταίο βαθμό.

1 Μαρτίου 2004

Μια γυναίκα σχεδιάζει με κιμωλία τον χάρτη της Ευρώπης όπως θα διαμορφωθεί την 1η Ιανουαρίου 2007.

Ένταξη του δικαίου της Ένωσης στο συνολικό σύστημα δικαίου

Μετά από όσα μάθαμε για τη διάρθρωση της ΕΕ και την έννομη τάξη της, δεν είναι και τόσο απλό να καθοριστεί η θέση του δικαίου της Ένωσης μέσα στο συνολικό σύστημα δικαίου και η οριοθέτησή του σε σχέση με άλλες έννομες τάξεις. Δύο προσεγγίσεις θα πρέπει να αποκλειστούν εξ αρχής: το δικαιο της Ένωσης δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί ούτε ως απλή δέσμη διακρατικών συμφωνιών ούτε ως τμήμα ή παρακολούθημα εθνικών έννομων τάξεων.

Η ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΕΝΝΟΜΗΣ ΤΑΞΗΣ ΤΗΣ ΕΕ

Με την ίδρυση της Ένωσης, τα κράτη μέλη περιόρισαν τη νομοθετική κυριαρχία τους και δημιούργησαν ένα αυτοτελές σύστημα κανόνων δικαίου υποχρεωτικό για τα ίδια και τους πολίτες τους, το οποίο οφείλουν να εφαρμόζουν τα δικαστήριά τους.

Στις διαπιστώσεις αυτές προέβη το Δικαστήριο το 1964 στη γνωστή απόφαση *Costa κατά ENEL*, στην οποία έχει γίνει ήδη αναφορά σε προηγούμενη ενότητα. Στη συγκεκριμένη υπόθεση, ο Flaminio Costa προσέβαλε την κρατικοποίηση της παραγωγής και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας στην Ιταλία και τη συνδεδεμένη με αυτήν μεταβίβαση των εγκαταστάσεων των εταιρειών ηλεκτρισμού στην επιχείρηση ENEL.

Η αυτονομία της έννομης τάξης της ΕΕ είναι θεμελιώδους σημασίας για την ύπαρξη της Ένωσης, καθώς είναι αυτή που εμποδίζει την υπονόμευση του δικαίου της Ένωσης από το εθνικό δικαιο και εξασφαλίζει την ενιαία εφαρμογή του σε όλα τα κράτη μέλη. Λόγω της αυτονομίας της έννομης τάξης της ΕΕ, οι έννοιες του δικαίου της Ένωσης καθορίζονται σε συνάρτηση με τις ανάγκες της έννομης τάξης και τους στόχους της Ένωσης. Ένας τέτοιος ξεχωριστός προσδιορισμός των εννοιών είναι αναγκαίος διότι, αν τα ίδια τα κράτη μέλη καθόριζαν το περιεχόμενο και το πεδίο εφαρμογής των ελευθεριών που εγγυάται το δικαιο της Ένωσης, κάτι τέτοιο

θα διακύβευε τα δικαιώματα που αυτό εγγυάται. Ενδεικτικά μπορεί να αναφερθεί η έννοια του «εργαζομένου», η οποία καθορίζει την έκταση εφαρμογής του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας. Η έννοια του εργαζομένου, με το περιεχόμενο που της δίνει το δικαίο της Ένωσης, μπορεί να είναι σαφώς διαφορετική από εκείνη που γνωρίζουν και χρησιμοποιούν οι εθνικές έννομες τάξεις. Εξάλλου, οι νομοθετικές πράξεις της Ένωσης κρίνονται αποκλειστικά βάσει του ίδιου του δικαίου της Ένωσης και όχι βάσει της εθνικής νομοθεσίας ή του εθνικού συντάγματος.

Πώς όμως, δεδομένης της αυτονομίας της έννομης τάξης της ΕΕ, θα μπορούσε να περιγραφεί η σχέση μεταξύ του δικαίου της Ένωσης και του εθνικού δικαίου;

Μολονότι το δικαίο της ΕΕ αποτελεί αυτοτελή έννομη τάξη έναντι των έννομων τάξεων των κρατών μελών, δεν πρέπει να φανταστούμε ότι η έννομη τάξη της ΕΕ και οι έννομες τάξεις των κρατών μελών αλληλεπικαλύπτονται σαν στοιβάδες πετρωμάτων. Μια τόσο αυστηρή οριοθέτηση δεν συμβιβάζεται με το γεγονός ότι οι έννομες αυτές τάξεις αφορούν τους ίδιους ανθρώπους που είναι συγχρόνως πολίτες κράτους μέλους και πολίτες της Ένωσης. Επίσης, δεν λαμβάνει υπόψη ότι το δικαίο της Ένωσης αποκτά σάρκα και οστά μόνο εφόσον ενταχθεί στις έννομες τάξεις των κρατών μελών. Στην πραγματικότητα, η έννομη τάξη της ΕΕ και οι εθνικές έννομες τάξεις είναι αλληλένδετες μεταξύ τους και βρίσκονται σε αμοιβαία εξάρτηση.

Η ΣΥΝΥΠΑΡΞΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Η πτυχή αυτή της σχέσης μεταξύ του δικαίου της Ένωσης και του εθνικού δικαίου περιλαμβάνει τα σημεία στα οποία τα δύο δίκαια αλληλοσυμπληρώνονται. Το άρθρο 4 παράγραφος 3 της συνθήκης ΕΕ την περιγράφει πολύ παραστατικά:

«Σύμφωνα με την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας, η Ένωση και τα κράτη μέλη εκπληρώνουν τα εκ των Συνθηκών καθήκοντα βάσει αμοιβαίου σεβασμού και αμοιβαίας συνεργασίας. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν κάθε γενικό ή ειδικό μέτρο ικανό να διασφαλίσει την εκτέλεση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τις Συνθήκες ή προκύπτουν από πράξεις των θεσμικών οργάνων της Ένωσης. Τα κράτη μέλη διευκολύνουν την Ένωση στην εκπλήρωση της αποστολής της και απέχουν από τη λήψη οποιουδήποτε μέτρου ικανού να θέσει σε κίνδυνο την πραγματοποίηση των στόχων της Ένωσης.»

Κατά τη διατύπωση της γενικής αυτής αρχής της καλόπιστης συνεργασίας, οι συντάκτες της Συνθήκης είχαν στον νου τους ότι η έννομη τάξη της Ένωσης δεν είναι σε θέση να πραγματοποιήσει από μόνη τους σκοπούς που επιδιώκονται με τη δημιουργία της Ένωσης. Σε αντίθεση με τις εθνικές έννομες τάξεις, η έννομη τάξη της Ένωσης δεν αποτελεί κλειστό σύστημα, αλλά έχει ανάγκη από τη στήριξη των εθνικών έννομων τάξεων προκειμένου να εφαρμοστεί. Όλα τα κρατικά όργανα — νομοθετική εξουσία, κυβέρνηση (συμπεριλαμβανόμενης και της διοίκησης), δικαστήρια — πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι η έννομη τάξη της Ένωσης δεν είναι «εξωτερική» ή «ξένη», αλλά ότι τα κράτη μέλη και τα όργανα της Ένωσης αποτελούν ένα αδιάσπαστο και αλληλέγγυο σύνολο για την πραγματοποίηση των κοινών σκοπών. Ως εκ τούτου, η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν είναι απλά μια κοινότητα συμφερόντων, αλλά προπαντός κοινότητα αλληλεγγύης. Κατά συνέπεια, οι συνθήκες της Ένωσης και οι διατάξεις δικαίου που έχουν εκδοθεί από τα όργανά της σε εκτέλεση των Συνθηκών πρέπει όχι μόνο να τηρούνται, αλλά και να υλοποιούνται από τις αρχές των κρατών μελών ώστε να αποκοούν ζωή. Οι πολυάριθμες πτυχές αυτής της συνύπαρξης του δικαίου της Ένωσης και του εθνικού δικαίου μπορούν να γίνουν αντιληπτές μόνο μέσα από μερικά σημαντικά παραδείγματα.

Έκφραση της στενής σχέσης και της αλληλοσυμπλήρωσης μεταξύ της έννομης τάξης της Ένωσης και των εθνικών εννόμων τάξεων αποτελεί πρωτίστως το *σύστημα της οδηγίας*, το οποίο συναντήσαμε ήδη στην ενότητα που αφορούσε τις νομικές πράξεις. Ενώ η οδηγία αυτή καθαυτή καθορίζει μόνον το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα κατά τρόπο δεσμευτικό για τα κράτη μέλη, η επιλογή του τύπου και των μέσων πραγματοποίησης αυτού του αποτελέσματος επαφίεται στην αρμοδιότητα των ημεδαπών κρατικών αρχών, δηλαδή του εθνικού δικαίου. Στον τομέα των *δικαιοδοσιών* διαμορφώνεται στενή σχέση μέσω της διαδικασίας έκδοσης προδικαστικής απόφασης σύμφωνα με το άρθρο 267 ΣΛΕΕ. Κατά τη διαδικασία αυτή, τα εθνικά δικαστήρια μπορούν, και καμιά φορά οφείλουν, να υποβάλλουν στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με το κύρος και την ερμηνεία των πράξεων του δικαίου της Ένωσης, τα οποία ενδέχεται να επηρεάσουν καθοριστικά την έκβαση μιας δίκης που εκκρεμεί ενώπιόν τους. Η διαδικασία έκδοσης προδικαστικής απόφασης καταδεικνύει αφενός ότι τα δικαστήρια των κρατών μελών οφείλουν και αυτά να συμμορφώνονται προς το δίκαιο της Ένωσης και να το εφαρμόζουν και αφετέρου ότι η ερμηνεία και η εκτίμηση του κύρους του δικαίου της Ένωσης εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα του Δικαστηρίου. Τέλος, η αλληλεξάρτηση της έννομης τάξης της Ένωσης και των εθνικών έννομων τάξεων καταδεικνύεται και κατά την πλήρωση των *κενών της έννομης τάξης της ΕΕ*. Αυτό συμβαίνει για παράδειγμα όταν το δίκαιο της Ένωσης παραπέμπει για

την πλήρωση των κενών του σε ισχύουσες διατάξεις των έννομων τάξεων των κρατών μελών. Συνεπώς, η τύχη ενός κανόνα δικαίου της ΕΕ εξαρτάται μετά από ένα ορισμένο σημείο από τους εθνικούς κανόνες. Αυτό ισχύει γενικά όσον αφορά την εκτέλεση των διατάξεων του δικαίου της ΕΕ, καθώς το δίκαιο αυτό δεν περιλαμβάνει δικούς του κανόνες εκτέλεσης. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, οι εθνικές αρχές εκτελούν τους κανόνες του δικαίου της ΕΕ σύμφωνα με τις διατάξεις του εθνικού δικαίου. Είναι αυτονόητο ότι αυτή η γενική αρχή εφαρμόζεται μόνον στο μέτρο που δεν τίθενται σε κίνδυνο τα αποτελέσματα της ρύθμισης της ΕΕ και, ταυτόχρονα, λαμβάνονται υπόψη οι απαιτήσεις ενιαίας εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, αφού σε κάθε περίπτωση πρέπει να αποφεύγεται το ενδεχόμενο να αντιμετωπίζονται οι οικονομικοί φορείς με κριτήρια διαφορετικά και, κατά συνέπεια, άδικα.

ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Η σχέση μεταξύ του δικαίου της Ένωσης και του εθνικού δικαίου χαρακτηρίζεται όμως και από το γεγονός ότι η έννομη τάξη της Ένωσης και η εκάστοτε εθνική έννομη τάξη διάκεινται ορισμένες φορές «εχθρικά» η μια απέναντι στην άλλη. Στην περίπτωση αυτή, γίνεται λόγος για σύγκρουση ανάμεσα στο δίκαιο της Ένωσης και το εθνικό δίκαιο. Μια τέτοια κατάσταση εμφανίζεται κάθε φορά που μια διάταξη του δικαίου της Ένωσης που κατοχυρώνει άμεσα δικαιώματα και υποχρεώσεις για τους πολίτες της Ένωσης βρίσκεται σε αντίθεση προς το περιεχόμενο κανόνων του εθνικού δικαίου. Πίσω από αυτήν τη φαινομενικά απλή προβληματική κρύβονται δύο θεμελιώδη ζητήματα σχετικά με τη δομή της ΕΕ, τα οποία πρέπει να αποτελέσουν το μέτρο για την αξιολόγηση της ύπαρξης της έννομης τάξης της ΕΕ: το ζήτημα της άμεσης εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης και το ζήτημα της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης έναντι αντίθετων εθνικών διατάξεων.

Η ΑΜΕΣΗ ΙΣΧΥΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Η άμεση εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης έχει την έννοια ότι το δίκαιο της ΕΕ παρέχει δικαιώματα και επιβάλλει υποχρεώσεις άμεσα όχι μόνο στα όργανα και τα κράτη μέλη αλλά και στους πολίτες της Ένωσης.

Ένα από τα σημαντικότερα επιτεύγματα του Δικαστηρίου είναι ότι επέβαλε την άμεση εφαρμογή των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης παρά την αρχική αντίδραση ορισμένων κρατών μελών και έτσι εξασφάλισε την ύπαρξη της έννομης

τάξης της ΕΕ. Αφεταιρία αυτής της εξέλιξης στάθηκε η αναφερθείσα και σε προηγούμενο σημείο υπόθεση της ολλανδικής επιχείρησης μεταφορών Van Gend & Loos, η οποία προσέβαλε ενώπιον ολλανδικού δικαστηρίου την αύξηση των ολλανδικών δασμών για την εισαγωγή ενός χημικού προϊόντος από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας. Η έκβαση της δίκης θα κρινόταν ουσιαστικά από την απάντηση στο ερώτημα αν και ο ιδιώτης, προσφεύγοντας κατά της αύξησης των δασμών, μπορούσε να επικαλεστεί το τότε ισχύον άρθρο 12 της συνθήκης ΕΟΚ, το οποίο απαγόρευε ρητά στα κράτη μέλη τη θέσπιση νέων και την αύξηση υφιστάμενων δασμών στην κοινή αγορά. Το Δικαστήριο, παρά την αντίθετη άποψη πολλών κυβερνήσεων και του γενικού εισαγγελέα του, αποφάνθηκε ότι, λόγω της φύσεως και των σκοπών της Ένωσης, οι διατάξεις του δικαίου της Ένωσης έχουν καταρχήν άμεση εφαρμογή. Στο σκεπτικό της απόφασης το Δικαστήριο αναφέρει

«(...) η Κοινότητα αποτελεί μια νέα έννομη τάξη [...], μια έννομη τάξη της οποίας υποκείμενα δικαίου δεν είναι μόνον τα κράτη μέλη, αλλά και οι ιδιώτες. Το κοινοτικό δίκαιο, το οποίο είναι ανεξάρτητο από τη νομοθεσία των κρατών μελών, πρέπει ως εκ τούτου να παρέχει δικαιώματα στους ιδιώτες, το ίδιο όπως τους επιβάλλει και υποχρεώσεις. Τέτοια δικαιώματα δεν γεννώνται μόνον όταν το ορίζει ρητώς η Συνθήκη, αλλά και στο πλαίσιο σαφών υποχρεώσεων, τις οποίες επιβάλλει η Συνθήκη στους ιδιώτες όπως επίσης στα κράτη μέλη και στα όργανα της Κοινότητας.»

Βέβαια, η διαπίστωση αυτή δεν επαρκεί, καθώς αφήνει αναπάντητο το ερώτημα ποιες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης έχουν άμεση εφαρμογή. Το Δικαστήριο εξέτασε το ερώτημα αυτό αρχικά σε σχέση με τις διατάξεις του πρωτογενούς δικαίου της Ένωσης και δέχτηκε ότι μπορούν να έχουν άμεση εφαρμογή στον ιδιώτη οι κανόνες δικαίου των ιδρυτικών συνθηκών, οι οποίοι 1) διατυπώνονται ανεπιφύλακτα, 2) είναι καθαυτοί πλήρεις και νομικώς άρτιοι και, επομένως, 3) προκειμένου να εκτελεστούν ή να παράξουν αποτελέσματα, δεν χρειάζονται περαιτέρω ενέργειες των κρατών μελών ή των οργάνων της Ένωσης.

Το Δικαστήριο δέχτηκε ότι το άρθρο 12 της συνθήκης ΕΟΚ πληρούσε αυτές τις προϋποθέσεις και ότι, επομένως, η επιχείρηση Van Gend & Loos μπορούσε να επικαλεστεί δικαιώματα από τη διάταξη αυτή, τα οποία το ολλανδικό δικαστήριο όφειλε να διαφυλάξει. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι δασμοί ήταν άκυροι, διότι ήταν αντίθετοι με τις διατάξεις της συνθήκης ΕΟΚ. Στη συνέχεια αυτής της νομολογίας, το Δικαστήριο δέχτηκε ότι μπορούν να έχουν άμεση

εφαρμογή και άλλες διατάξεις των Συνθηκών, πολύ σημαντικότερες για τον πολίτη από ό,τι αυτή του άρθρου 12 της συνθήκης ΕΟΚ. Εν προκειμένω, αξίζει να γίνει ιδιαίτερη μνεία σε αποφάσεις που αφορούν την άμεση εφαρμογή των διατάξεων για την ελεύθερη κυκλοφορία (άρθρο 45 ΣΛΕΕ), την ελευθερία εγκατάστασης (άρθρο 49 ΣΛΕΕ) και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών (άρθρο 56 ΣΛΕΕ).

Όσον αφορά τις εγγυήσεις της *ελεύθερης κυκλοφορίας*, το Δικαστήριο έκανε δεκτή τη δυνατότητα άμεσης εφαρμογής στην απόφασή του στην υπόθεση *van Duyn*. Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης αυτής έχουν ως εξής: τον Μάιο του 1973, οι αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου αρνήθηκαν την άδεια εισόδου στην Ολλανδή *van Duyn* επειδή ήθελε να εργαστεί ως γραμματέας στην «Church of Scientology», σχολή την οποία το βρετανικό Υπουργείο Εσωτερικών θεωρούσε «κοινωνικά επικίνδυνη». Η *van Duyn* προσέφυγε ενώπιον του High Court επικαλούμενη τις διατάξεις της Ένωσης περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων. Ζήτησε από το High Court να αναγνωρίσει ότι έχει δικαίωμα να διαμένει στο Ηνωμένο Βασίλειο για να ασκεί μισθωτή δραστηριότητα και ότι δικαιούται να λάβει άδεια εισόδου στο Ηνωμένο Βασίλειο. Απαντώντας στο σχετικό ερώτημα που του υπέβαλε το High Court, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι το άρθρο 48 της συνθήκης ΕΟΚ (άρθρο 45 ΣΛΕΕ) έχει άμεση εφαρμογή και, επομένως, παρέχει σε ιδιώτες δικαίωμα το οποίο μπορούν να επικαλεστούν ενώπιον των δικαστηρίων οποιουδήποτε κράτους μέλους.

Το ζήτημα της άμεσης εφαρμογής του δικαιώματος *ελεύθερης εγκατάστασης* τέθηκε στο Δικαστήριο από το βελγικό Conseil d'État. Το δικαστήριο του Βελγίου καλείτο να αποφανθεί επί προσφυγής του ολλανδού δικηγόρου J. Reyners, στην οποία αυτός επικαλούνταν τα δικαιώματά του βάσει του άρθρου 52 της συνθήκης ΕΟΚ (άρθρο 49 ΣΛΕΕ). Ο J. Reyners αναγκάστηκε να προσφύγει στη δικαιοσύνη επειδή του είχαν αρνηθεί τον διορισμό του ως δικηγόρου στο Βέλγιο, με αιτιολογία ότι ήταν αλλοδαπός, παρόλο που είχε υποβληθεί επιτυχώς στις απαιτούμενες εξετάσεις στο Βέλγιο. Στην απόφασή του της 21ης Ιουλίου 1974, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι δεν μπορεί να διατηρηθεί πλέον η άνιση μεταχείριση ανάμεσα σε ημεδαπούς και αλλοδαπούς ως προς την εγκατάσταση, επειδή το άρθρο 52 της συνθήκης ΕΟΚ έχει άμεση εφαρμογή μετά την εκπνοή της μεταβατικής περιόδου και παρέχει στους πολίτες της Ένωσης το δικαίωμα να αναλαμβάνουν και να ασκούν επαγγελματική δραστηριότητα σε άλλο κράτος μέλος όπως και οι ημεδαποί. Βάσει αυτής της απόφασης, ο J. Reyners έγινε δεκτός ως δικηγόρος στο Βέλγιο.

Η υπόθεση *Van Binsbergen* έδωσε στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο την ευκαιρία να αναγνωρίσει ρητά την άμεση ισχύ της *ελεύθερης παροχής υπηρεσιών*. Στην

υπόθεση αυτή τέθηκε, μεταξύ άλλων, το ερώτημα εάν ολλανδική διάταξη δικαίου, σύμφωνα με την οποία ενώπιον εφετείου μπορούν να παρίστανται ως πληρεξούσιοι μόνον πρόσωπα εγκατεστημένα στις Κάτω Χώρες, συμβιβάζεται με τις ενωσιακές διατάξεις περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών. Το Δικαστήριο απάντησε αρνητικά στο ερώτημα, με την αιτιολογία ότι όλοι οι περιορισμοί στους οποίους υποβάλλεται ένας πολίτης της ΕΕ λόγω ιθαγένειας ή διαμονής προσκρούουν στο άρθρο 59 της συνθήκης ΕΟΚ (άρθρο 56 ΣΛΕΕ) και, ως εκ τούτου, είναι άκυροι.

Τέλος, μεγάλης πρακτικής σημασίας είναι η αναγνώριση της άμεσης ισχύος των διατάξεων για την *ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων* (άρθρο 41 ΣΛΕΕ), της γενικής αρχής της *ισότητας της αμοιβής μεταξύ ανδρών και γυναικών* (άρθρο 157 ΣΛΕΕ), της *γενικής απαγόρευσης των διακρίσεων* (άρθρο 25 ΣΛΕΕ) και του *ελεύθερου ανταγωνισμού* (101 ΣΛΕΕ). Στον χώρο του *παράγωγου δικαίου*, το ζήτημα της άμεσης ισχύος τίθεται μόνον ως προς τις οδηγίες και ως προς τις αποφάσεις που απευθύνονται προς τα κράτη μέλη, αφού η άμεση ισχύς των κανονισμών και των αποφάσεων που απευθύνονται προς τους πολίτες απορρέει ευθέως από τις συνθήκες της ΕΕ (άρθρο 288 παράγραφοι 2 και 4 ΣΛΕΕ). Από το 1970, το Δικαστήριο έχει επεκτείνει τις γενικές αρχές που διέπουν την άμεση ισχύ του πρωτογενούς δικαίου της Ένωσης τόσο στις οδηγίες όσο και στις αποφάσεις που απευθύνονται στα κράτη μέλη.

Η πρακτική σημασία του άμεσου αποτελέσματος του δικαίου της ΕΕ, όπως δημιουργήθηκε και αναπτύχθηκε από το Δικαστήριο, είναι εξαιρετική: βελτιώνει τη νομική θέση του ιδιώτη, μεταπλάσσοντας τις ελευθερίες της εσωτερικής αγοράς σε δικαιώματα, τα οποία αυτός μπορεί να επικαλεστεί ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων Έτσι, η άμεση ισχύς του δικαίου της ΕΕ γίνεται, ταυτόχρονα, ένας από τους πυλώνες της έννομης τάξης της Ένωσης.

Η ΥΠΕΡΟΧΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Η άμεση εφαρμογή μιας διάταξης του δικαίου της Ένωσης οδηγεί σε ένα δεύτερο, εξίσου θεμελιώδες, ερώτημα: τι συμβαίνει όταν μια διάταξη του δικαίου της Ένωσης γεννά άμεσα δικαιώματα και υποχρεώσεις για τους πολίτες της Ένωσης, ενώ ως προς το περιεχόμενό της έρχεται σε αντίθεση με κανόνα του εθνικού δικαίου;

Μια τέτοια σύγκρουση μεταξύ του δικαίου της Ένωσης και του εθνικού δικαίου μπορεί να αρθεί μόνον εάν ένα από τα δύο υπερισχύσει. Το γραπτό δίκαιο της Ένωσης δεν περιέχει σχετική ρητή ρύθμιση. Σε καμία από τις συνθήκες της Ένωσης δεν υπάρχει π.χ. διάταξη που να προβλέπει ότι το δίκαιο της Ένωσης υπερισχύει

του εθνικού δικαίου ή το αντίθετο. Εντούτοις, η σύγκρουση μπορεί να αρθεί μόνον εάν αναγνωριστεί στο δίκαιο της Ένωσης υπέρτερη ισχύς έναντι του εθνικού δικαίου με αποτέλεσμα όλες οι εθνικές διατάξεις, οι οποίες είναι αντίθετες σε διάταξη του δικαίου της Ένωσης, να καθίστανται ανεφάρμοστες και να υποκαθίστανται από τις αντίστοιχες ευρωπαϊκές διατάξεις. Διότι, τι θα απέμενε από την έννομη τάξη της Ένωσης, εάν οι κανόνες της ήταν υποδεέστεροι από τους εθνικούς; Σχεδόν τίποτα! Οι διατάξεις του δικαίου της Ένωσης θα μπορούσαν να καταργηθούν κατά βούληση με οποιονδήποτε εθνικό νόμο. Δεν θα μπορούσε πλέον να γίνει λόγος για ενιαία και ομοιόμορφη ισχύ του δικαίου της Ένωσης σε όλα τα κράτη μέλη. Επίσης, θα ήταν αδύνατον για την ΕΕ να εκπληρώσει τα καθήκοντα που της ανέθεσαν τα κράτη μέλη. Η ικανότητα λειτουργίας της Ένωσης θα αμφισβητούνταν και το οικοδόμημα μιας ενωμένης Ευρώπης, η οποία συνδέθηκε με μεγάλες ελπίδες, θα κατέρρευε.

Στη σχέση μεταξύ διεθνούς και εθνικού δικαίου δεν ανακύπτει παρόμοιο πρόβλημα: επειδή το *διεθνές δίκαιο* καθίσταται μέρος των έννομων τάξεων των κρατών μόνον διά και από της πράξης ενσωμάτωσης ή μεταφοράς του, το ζήτημα της υπεροχής επιλύεται αποκλειστικά και μόνον βάσει των κανόνων του εθνικού δικαίου. Ανάλογα με την τυπική ισχύ την οποία του αναγνωρίζει το δίκαιο του κράτους στο πλαίσιο της εθνικής έννομης τάξης, το διεθνές δίκαιο μπορεί να υπερισχύει του συντάγματος ή να είναι υποδεέστερο του συντάγματος, αλλά να υπερισχύει του κοινού νόμου ή, ακόμη, να είναι τυπικώς ισοδύναμο με τον κοινό νόμο. Η σχέση μεταξύ των εθνικών κανόνων δικαίου και των τυπικώς ισοδυνάμων κανόνων του διεθνούς δικαίου, οι οποίοι έχουν ενσωματωθεί ή μεταφερθεί, διέπεται από την αρχή της υπεροχής του νεότερου κανόνα έναντι του χρονικά πρότερου, αντίθετου κανόνα (*lex posterior derogat legi priori*). Ωστόσο, οι αρχές αυτές του εθνικού δικαίου για τη σύγκρουση των κανόνων δικαίου δεν μπορούν να εφαρμοστούν, επειδή το δίκαιο της Ένωσης δεν αποτελεί μέρος των εθνικών εννόμων τάξεων. Για τον λόγο αυτό, οποιαδήποτε σύγκρουση μεταξύ διατάξεων της Ένωσης και εθνικών διατάξεων μπορεί να επιλυθεί μόνον βάσει της ενωσιακής έννομης τάξης.

Και πάλι το Δικαστήριο, έχοντας συνείδηση αυτών των συνεπειών, επέβαλε, παρά την αντίσταση μερικών κρατών μελών, την αρχή της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης, η οποία είναι αναγκαία για την ύπαρξη της έννομης τάξης της ΕΕ. Με την αρχή αυτή, το Δικαστήριο δημιούργησε για την έννομη τάξη της ΕΕ, μαζί με την άμεση εφαρμογή, τον δεύτερο πυλώνα που της επέτρεψε τελικά να γίνει ένα σταθερό οικοδόμημα.

Στην προαναφερθείσα απόφαση *Costa κατά ENEL* το Δικαστήριο προέβη σε δύο διαπιστώσεις που είναι σημαντικές για τη σχέση του δικαίου της Ένωσης προς το εθνικό δίκαιο:

- *πρώτον*, η μεταβίβαση κυριαρχικών δικαιωμάτων από τα κράτη προς την Ένωση, την οποία αυτά δημιούργησαν, έχει οριστικό χαρακτήρα και δεν μπορεί να αναιρεθεί με μεταγενέστερες μονομερείς πράξεις οι οποίες δεν συνάδουν με το σύστημα του δικαίου της Ένωσης.
- *δεύτερον*, κατά γενική αρχή της Συνθήκης, κανένα κράτος μέλος δεν μπορεί να θίξει την ιδιαιτερότητα του δικαίου της Ένωσης να ισχύει πλήρως και ενιαία σε ολόκληρη την επικράτειά της.

Από όλα αυτά συνάγεται ότι το δίκαιο της Ένωσης, το οποίο θεσπίστηκε βάσει των εξουσιών που παρέχουν οι Συνθήκες, υπερισχύει των αντίθετων εθνικών διατάξεων, προγενέστερων αλλά και μεταγενέστερων, έναντι δε των τελευταίων αναπτύσσει ανασχετικό αποτέλεσμα.

Συμπερασματικά, το Δικαστήριο στην απόφαση *Costa κατά ENEL* δεν έθεσε μεν υπό αμφισβήτηση την απόφαση για την κρατικοποίηση της ηλεκτροπαραγωγής στην Ιταλία, επιβεβαίωσε ωστόσο αποφασιστικά την υπεροχή του δικαίου της Ένωσης έναντι του εθνικού δικαίου.

Έννομη συνέπεια της προαναφερόμενης αρχής είναι ότι αφενός εθνικές διατάξεις αντίθετες προς το δίκαιο της Ένωσης καθίστανται *ανίσχυρες* και αφετέρου ο εθνικός νομοθέτης κωλύεται να εκδώσει νέους κανόνες δικαίου οι οποίοι θα είναι αντίθετοι προς το δίκαιο της Ένωσης.

Έκτοτε, το Δικαστήριο εδραίωσε με πάγια νομολογία την αρχή της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης. Βεβαίως, την ανέπτυξε ελεύθερα ως ένα σημείο. Ενώ, στην προαναφερθείσα απόφαση, είχε να ασχοληθεί μόνον με το ζήτημα της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης έναντι του κοινού εθνικού δικαίου, σε άλλη υπόθεση δέχτηκε επίσης την υπεροχή του δικαίου της Ένωσης ακόμη και έναντι των εθνικών συνταγμάτων. Τα εθνικά δικαστήρια, μετά τους αρχικούς δισταγμούς, συντάχθηκαν καταρχήν με αυτή τη νομολογία του Δικαστηρίου. Στις Κάτω Χώρες ούτως ή άλλως δεν θα υπήρχαν δυσκολίες, επειδή το ολλανδικό σύνταγμα αναγνωρίζει ρητώς την υπεροχή του δικαίου των Συνθηκών έναντι των κοινών εθνικών νόμων (άρθρα 65 έως 67). Στα άλλα κράτη μέλη η αρχή της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης έναντι των κοινών εθνικών νόμων έχει επίσης αναγνωριστεί από τα εθνικά δικαστήρια. Αντιθέτως, η υπεροχή του δικαίου της Ένωσης έναντι των εθνικών

συνταγματικών διατάξεων, ιδίως εκείνων που περιλαμβάνουν εγγυήσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων, αποκρούστηκε αρχικά από τα συνταγματικά δικαστήρια της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και της Ιταλικής Δημοκρατίας. Οι αντιστάσεις αυτές κάμφθηκαν μόνον όταν η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην έννομη τάξη της Ένωσης έφτασε σε επίπεδο ουσιαστικά αντιστοιχού των εθνικών συνταγμάτων. Ωστόσο, το γερμανικό συνταγματικό δικαστήριο διατηρεί επιφυλάξεις ως προς τη συνεχιζόμενη ολοκλήρωση, τις οποίες εξέφρασε για τελευταία φορά ρητά στις αποφάσεις του για τις συνθήκες του Μάαστριχτ και της Λισαβόνας.

Η ΣΥΜΦΩΝΗ ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Για την αποφυγή σύγκρουσης κανόνων δικαίου, η οποία θα πρέπει να επιλυθεί με εφαρμογή του κανόνα της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης, τα κρατικά όργανα που εφαρμόζουν ή εκτελούν κανόνες δικαίου μπορούν να προβούν σε *σύμφωνη προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνεία του εθνικού δικαίου*.

Η λειτουργία της σύμφωνης προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας αναγνωρίστηκε από το Δικαστήριο και εισήχθη στην έννομη τάξη της ΕΕ σχετικά αργά. Ενώ το Δικαστήριο αρχικά απλώς απαντούσε σε ερωτήματα εθνικών δικαστηρίων ότι θεωρεί «σκοπίμο» να «διασαφηνίζεται» η ομοιόμορφη ερμηνεία των εθνικών διατάξεων που αφορούν την εφαρμογή οδηγιών, αργότερα, και συγκεκριμένα το 1984 στην υπόθεση *Von Colson και Kamann*, διαπίστωσε ότι υπάρχει *υποχρέωση για σύμφωνη προς την οδηγία ερμηνεία*. Αντικείμενο της συγκεκριμένης υπόθεσης ήταν ο καθορισμός του ύψους της αποζημίωσης λόγω δυσμενούς μεταχείρισης γυναικών κατά την πρόσληψη. Ενώ η γερμανική ρύθμιση προέβλεπε μόνο αποζημίωση λόγω διάρρηξης της εμπιστοσύνης (ήτοι απόδοση ιδίως των εξόδων που συνδέονταν με την αίτηση), η οδηγία 76/207/ΕΟΚ απαιτούσε να προβλέπονται από το εθνικό δίκαιο αποτελεσματικές κυρώσεις ως μέσα για την επιβολή των ίσων ευκαιριών κατά την πρόσβαση στο επάγγελμα. Επειδή όμως η οδηγία δεν καθόριζε περαιτέρω την κύρωση, δεν μπορούσε να θεωρηθεί ως άμεσα ισχύουσα στο σημείο αυτό, με συνέπεια να υπάρχει περίπτωση έκδοσης απόφασης με την οποία θα διαπιστωνόταν μεν η αντίθεση του εθνικού νόμου προς το δίκαιο της ΕΕ, δεν θα παρεχόταν όμως στο εθνικό δικαστήριο κάποια νομική βάση που θα του επέτρεπε να μην εφαρμόσει την εθνική διάταξη. Για τον λόγο αυτό, το Δικαστήριο αποφάσισε ότι τα εθνικά δικαστήρια είναι υποχρεωμένα να ερμηνεύουν και να εφαρμόζουν τις εθνικές διατάξεις του αστικού δικαίου κατά τρόπο ώστε να διασφαλίζεται η επιβολή αποτελεσματικής κύρωσης σε περίπτωση

δυσμενούς διάκρισης λόγω φύλου. Όπως έκρινε το Δικαστήριο, η καταδίκη σε συμβολική μόνον αποζημίωση δεν θα ανταποκρινόταν στην ανάγκη για αποτελεσματική εφαρμογή της οδηγίας.

Τη νομική βάση για τη σύμφωνη με το δίκαιο της Ένωσης ερμηνεία αποτελεί κατά το Δικαστήριο η αρχή της καλόπιστης συνεργασίας (άρθρο 4 παράγραφος 3 ΣΕΕ). Σύμφωνα με την αρχή αυτή, τα κράτη μέλη οφείλουν να λαμβάνουν κάθε γενικό ή ειδικό μέτρο για να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις που υπέχουν από τη Συνθήκη ή από πράξεις των θεσμικών οργάνων της Ένωσης. Μεταξύ αυτών είναι και η υποχρέωση των εθνικών αρχών να εφαρμόζουν και να ερμηνεύουν το εθνικό δίκαιο που συνδέεται με τη μεταφορά δικαίου της Ένωσης κατά τρόπο που να συνάδει με το γράμμα και τον σκοπό του δικαίου της Ένωσης (υποχρέωση πίστης προς την ΕΕ). Όσον αφορά τα εθνικά δικαστήρια, αυτό αντικατοπτρίζει και τον ρόλο τους ως ευρωπαϊκών δικαστηρίων υπό την έννοια του θεματοφύλακα της ορθής εφαρμογής και τήρησης του κοινοτικού δικαίου.

Ειδική έκφανση της σύμφωνης με το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας αποτελεί η *σύμφωνη με την οδηγία ερμηνεία*. Σύμφωνα με αυτήν, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να μεταφέρουν τις οδηγίες στο εθνικό δίκαιο. Τα όργανα που εφαρμόζουν το δίκαιο αλλά και τα δικαστήρια οφείλουν να συμβάλλουν μέσω της σύμφωνης προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας στην εκπλήρωση των υποχρεώσεων των κρατών μελών. Η σύμφωνη προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνεία διασφαλίζει τη συμμόρφωση προς τις οδηγίες σε επίπεδο εφαρμογής του δικαίου και, κατά συνέπεια, την ομοιόμορφη ερμηνεία και εφαρμογή εθνικών εκτελεστικών διατάξεων σε όλα τα κράτη μέλη. Αποτρέπει το ενδεχόμενο να διασπαστεί σε εθνικό επίπεδο αυτό που μόλις ενοποιήθηκε σε επίπεδο Ένωσης μέσω της οδηγίας.

Η σύμφωνη προς το κοινοτικό δίκαιο ερμηνεία *περιορίζεται* από τυχόν ρητή αναφορά σε εθνική διάταξη ότι δεν επιτρέπεται η ερμηνεία της, καθώς, ακόμη και με δεδομένη την υποχρέωση που επιβάλλει το δίκαιο της ΕΕ για σύμφωνη με τις Συνθήκες ερμηνεία, το εθνικό δίκαιο δεν μπορεί να ερμηνευθεί «*contra legem*». Αυτό ισχύει και στην περίπτωση ρητής άρνησης του εθνικού νομοθέτη να μεταφέρει μια οδηγία στο εθνικό δίκαιο. Η σύγκρουση μεταξύ δικαίου της Ένωσης και εθνικού δικαίου που θα προκύψει σε μια τέτοια περίπτωση μπορεί να επιλυθεί μόνο στο πλαίσιο διαδικασίας προσφυγής λόγω παραβίασης των Συνθηκών (άρθρα 258 και 259 ΣΛΕΕ).

Επίμετρο

Ποια γενική εικόνα σχηματίζει κανείς για την έννομη τάξη της Ένωσης;

Η έννομη τάξη της Ένωσης είναι το πραγματικό θεμέλιο που προσδίδει στην ΕΕ τον χαρακτήρα κοινότητας δικαίου. Μόνο με τη δημιουργία νέου δικαίου και τη διατήρησή του μπορούν να πραγματοποιηθούν οι στόχοι που επιδιώκονται με την ίδρυση της ΕΕ. Σε αυτή τη νέα έννομη τάξη οφείλεται καταρχάς ότι τα ανοιχτά σύνορα, η αυξανόμενη ανταλλαγή εμπορευμάτων και υπηρεσιών, η διακίνηση των εργαζομένων και ο μεγάλος αριθμός των διεθνών δεσμών μεταξύ επιχειρήσεων έχουν καταστήσει την εσωτερική αγορά καθημερινή πραγματικότητα για σχεδόν 500 εκατομμύρια ανθρώπους. Ένα άλλο, σήμερα ήδη ιστορικό, χαρακτηριστικό της έννομης τάξης της Ένωσης είναι η συμβολή της στην ειρήνη. Διαπνεόμενη από τον σκοπό να διαφυλάξει την ειρήνη και την ελευθερία, αντικαθιστά τη βία ως μέσο για την επίλυση των διαφορών με κανόνες δικαίου, οι οποίοι ενώνουν τόσο τα άτομα όσο και τα κράτη μέλη σε μια κοινότητα αλληλεγγύης. Έτσι, η έννομη τάξη της Ένωσης γίνεται σημαντικό μέσο για την επικράτηση και τη διατήρηση της ειρήνης.

Η έννομη τάξη της ΕΕ και η εγκαθιδρυόμενη από αυτήν κοινότητα δικαίου προϋποθέτουν τον σεβασμό και την προάσπιση της έννομης τάξης. Την εγγύηση αυτή παρέχουν οι δύο ακρογωνιαίοι λίθοι της έννομης τάξης της Ένωσης: η άμεση εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης και η υπεροχή του έναντι του εθνικού δικαίου. Οι δύο αυτές θεμελιώδεις αρχές, για την ύπαρξη και διαφύλαξη των οποίων μεριμνά το Δικαστήριο, εγγυώνται την ομοιόμορφη και κατά προτεραιότητα εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης σε όλα τα κράτη μέλη.

Παρ' όλες τις ατέλειες που ασφαλώς τη χαρακτηρίζουν, η συμβολή της έννομης τάξης της Ένωσης στην επίλυση των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων των κρατών μελών της ΕΕ είναι ανεκτίμητη.

Παράρτημα

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Νομική φύση και υπεροχή του δικαίου της Ένωσης

Υπόθεση 26/62, Van Gend & Loos, Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 863 (νομική φύση του δικαίου της Ένωσης, δικαιώματα και υποχρεώσεις του ατόμου)

Υπόθεση 6/64, Costa κατά ENEL, Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 1191 (νομική φύση του δικαίου της Ένωσης, άμεση ισχύς, υπεροχή του δικαίου της Ένωσης)

Υπόθεση 14/83, Von Colson και Kamann, Συλλογή 1984, σ. 1891 (σύμφωνη προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνεία εθνικών διατάξεων)

Υπόθεση C-213/89, Factortame, Συλλογή 1990, σ. I-2433 (άμεση ισχύς και υπεροχή του δικαίου της Ένωσης)

Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-6/90 και C-9/90, Francovich κ.λπ., Συλλογή 1991, σ. I-5357 (ισχύς του δικαίου της Ένωσης, ευθύνη των κρατών μελών για παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης, ειδικά: παράλειψη μεταφοράς οδηγίας στο εθνικό δίκαιο)

Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-46/93 και C-48/93, Brasserie du pêcheur και Factortame, Συλλογή 1996, σ. I-1029 (ισχύς του δικαίου της Ένωσης, γενική ευθύνη των κρατών μελών για παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης)

Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-10/97 έως C-22/97, IN.CO.GE '90 κ.λπ., Συλλογή 1998, σ. I-6307 (υπεροχή του δικαίου της Ένωσης)

Υπόθεση C-416/00, Morellato, Συλλογή 2003, σ. I-9343 (υπεροχή του δικαίου της Ένωσης)

Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-397/01 έως C-403/01, Pfeiffer κ.λπ., Συλλογή 2004, σ. I-8835 (σύμφωνη προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνεία εθνικών διατάξεων)

Αρμοδιότητες της ΕΕ

Υπόθεση 8/55, Fédéchar (Fédération charbonnière de Belgique), Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 85 (εξουσίες συμφυείς με τη φύση του αντικειμένου, καθορισμός τιμών)

Υπόθεση 22/70, Επιτροπή κατά Συμβουλίου, Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 729 (νομική προσωπικότητα και αρμοδιότητα της ΕΕ για τη σύναψη συμβάσεων)

Υπόθεση 6/76, Kramer, Συλλογή τόμος 1976, σ. 475 (εξωτερικές σχέσεις, υποχρεώσεις διεθνούς δικαίου, αρμοδιότητα της ΕΕ)

Γνωμοδότηση 1/91, Συλλογή 1991, σ. I-6079 (Συμφωνία ΕΟΧ, κατανομή αρμοδιοτήτων)

Γνωμοδότηση 2/91, Συλλογή 1993, σ. I-1061 (κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ ΕΕ και κρατών μελών)

Γνωμοδότηση 1/94, Συλλογή 1994, σ. I-5267 (Συμφωνία ΠΟΕ, κατανομή αρμοδιοτήτων)

Γνωμοδότηση 2/94, Συλλογή 1996, σ. I-1759 (προσχώρηση της ΕΕ στην ΕΣΔΑ, έλλειψη αρμοδιότητας)

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ

Υπόθεση 2/74, Reyners, Συλλογή τόμος 1974, σ. 317 (άμεση ισχύς, ελευθερία εγκατάστασης)

Υπόθεση 33/74, Van Binsbergen, Συλλογή τόμος 1974, σ. 513 (άμεση ισχύς, διακίνηση υπηρεσιών)

Υπόθεση 41/74, Van Duyn, Συλλογή τόμος 1974, σ. 537 (άμεση ισχύς, ελεύθερη κυκλοφορία)

Υπόθεση 11/77, Patrick, Συλλογή τόμος 1977, σ. 373 (άμεση ισχύς, δικαίωμα εγκατάστασης)

Υπόθεση 70/83, Kloppenburg, Συλλογή 1984, σ. 1075 (οδηγίες, άμεση ισχύς)

Υπόθεση 152/84, Marshall, Συλλογή 1986, σ. 723 (οδηγίες, άμεση ισχύς)

Υπόθεση 103/88, Fratelli Costanzo, Συλλογή 1989, σ. 1839 (οδηγίες, άμεση ισχύς, προϋποθέσεις, συνέπειες)

Υπόθεση 322/88, Grimaldi, Συλλογή 1989, σ. 4407 (συστάσεις, μη άμεση ισχύς, συνεκτίμηση από εθνικό δικαστήριο)

Υπόθεση C-188/89, Foster κ.λπ., Συλλογή 1990, σ. I-3313 (οδηγίες, οριζόντιο άμεσο αποτέλεσμα)

Υπόθεση C-292/89, Antonissen, Συλλογή 1991, σ. I-745 (πρακτικά του Συμβουλίου, σημασία κατά την ερμηνεία)

Υπόθεση C-91/92, Faccini Dori, Συλλογή 1994, σ. I-3325 (οδηγίες, οριζόντιο άμεσο αποτέλεσμα)

Υπόθεση C-431/92, Επιτροπή κατά Γερμανίας, Συλλογή 1995, σ. I-2189 (οδηγία, αντικειμενικώς έννομο αποτέλεσμα)

Υπόθεση C-465/93, Atlanta Fruchthandelsgesellschaft κ.λπ., Συλλογή 1995, σ. I-3761 (έλεγχος κύρους κανονισμού, διαδικασία έκδοσης προδικαστικής απόφασης, ασφαλιστικά μέτρα, προϋποθέσεις)

Υπόθεση C-469/93, Chiquita Italia, Συλλογή 1995, σ. I-4533 (άμεσο αποτέλεσμα διατάξεων της GATT και των Συμβάσεων της Λομέ)

Υπόθεση C-368/96, Generics (UK) κ.λπ., Συλλογή 1998, σ. I-7967 (δηλώσεις σε πρωτόκολλα, σημασία κατά την ερμηνεία)

Υπόθεση C-144/04, Mangold, Συλλογή 2005, σ. I-9981 (οδηγία, άμεσο οριζόντιο αποτέλεσμα)

ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Υπόθεση 29/69, Stauder, Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 147 (θεμελιώδη δικαιώματα, γενικές αρχές του δικαίου)

Υπόθεση 11/70, Internationale Handelsgesellschaft, Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 581 (θεμελιώδη δικαιώματα, γενικές αρχές του δικαίου)

Υπόθεση 4/73, Nold, Συλλογή τόμος 1974, σ. 277 (θεμελιώδη δικαιώματα, γενικές αρχές του δικαίου, κοινές συνταγματικές παραδόσεις)

Υποθέσεις 146/73 και 166/73, Rheinmühlen Düsseldorf, Συλλογή τόμος 1974, σ. 85 και 17 (δέσμευση του εθνικού δικαστή από αποφάσεις ανώτερων δικαστηρίων)

Υπόθεση 175/73, Gewerkschaftsbund κ.λπ., Συλλογή τόμος 1974, σ. 423 (ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι)

Υπόθεση 130/75, Prais, Συλλογή τόμος 1976, σ. 593 (ελευθερία θρησκευματος και ιδεών)

Υπόθεση 85/76, Hoffmann-La Roche, Συλλογή τόμος 1979/I, σ. 215 (θεμελιώδη δικαιώματα, αρχή ακροάσεως)

Υπόθεση 149/77, Defrenne, Συλλογή τόμος 1978, σ. 419 (θεμελιώδη δικαιώματα, γενικές αρχές του δικαίου)

Υπόθεση 44/79, Hauer, Συλλογή τόμος 1979/II, σ. 749 (θεμελιώδη δικαιώματα, δικαίωμα ιδιοκτησίας)

Υπόθεση 293/83, Gravier, Συλλογή 1985, σ. 593 (ίση μεταχείριση, δίδακτρα σπουδών)

Υπόθεση 234/85, Keller, Συλλογή 1986, σ. 2897 (ελευθερία του επαγγέλματος)

Συνεκδικασθείσες υποθέσεις 46/87 και 227/88, Hoechst, Συλλογή 1989, σ. 2959 (θεμελιώδη δικαιώματα, αρχή ακροάσεως, διοικητικές διαδικασίες, απαραβίαστο της κατοικίας, παραπομπή στην ΕΣΔΑ)

Υπόθεση 265/87, Schröder, Συλλογή 1989, σ. 2237 (δικαίωμα ιδιοκτησίας, ελευθερία του επαγγέλματος, περιορισμοί)

Υπόθεση 5/88, Wachauf, Συλλογή 1989, σ. 2609 (περιορισμός θεμελιωδών δικαιωμάτων)

Υπόθεση C-357/89, Raulin, Συλλογή 1992, σ. I-1027 (αρχή ίσης μεταχείρισης, απαγόρευση δυσμενούς διάκρισης λόγω ιθαγένειας)

Υπόθεση C-97/91, Borelli, Συλλογή 1992, σ. I-6313 (θεμελιώδη δικαιώματα, πρόσβαση στη δικαιοσύνη)

Υπόθεση C-132/91, Κατσικάς, Συλλογή 1992, σ. I-6577 (θεμελιώδη

δικαιώματα, ελευθερία
του επαγγέλματος)

Υπόθεση C-219/91, Ter Voort,
Συλλογή 1992, σ. I-5485 (ελευθερία
έκφρασης)

Υπόθεση C-2/92, Bostock,
Συλλογή 1994, σ. I-955 (θεμελιώδη
δικαιώματα, δικαίωμα ιδιοκτησίας,
ελευθερία του επαγγέλματος,
διαβούλευση κατά την εκτέλεση
διατάξεων του δικαίου της Ένωσης)

Υπόθεση C-280/93, Γερμανία κατά
Συμβουλίου, Συλλογή 1994, σ. I-4973
(δικαίωμα ιδιοκτησίας, ελευθερία
επαγγέλματος, περιορισμοί για λόγους
γενικού συμφέροντος)

Υπόθεση C-415/93, Bosman κ.λπ.,
Συλλογή 1995, σ. I-4921 (θεμελιώδη
δικαιώματα, ελευθερία
του επαγγέλματος)

Γνώμη 2/94, Συλλογή 1996, σ. I-1759
(θεμελιώδη δικαιώματα, προσχώρηση
της ΕΕ στην ΕΣΔΑ)

Υπόθεση C-55/94, Gebhard,
Συλλογή 1995, σ. I-4165 (θεμελιώδη
δικαιώματα, ελευθερία εγκατάστασης,
ελευθερία του επαγγέλματος)

Υπόθεση C-377/98, Κάτω Χώρες
κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου,
Συλλογή 2001, σ. I-7079 (ανθρώπινη
αξιοπρέπεια, δικαίωμα σωματικής
ακεραιότητας)

Υπόθεση C-274/99 P, Connolly,
Συλλογή 2001, σ. I-1611 (ελευθερία
του λόγου)

Υπόθεση C-60/00, Carpenter,
Συλλογή 2002, σ. I-6294 (προστασία
της οικογένειας)

Υπόθεση C-112/00, Schmidberger,
Συλλογή 2003, σ. I-5659 (περιορισμοί
θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ένωσης,
ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι και
ελευθερία του λόγου)

Υπόθεση C-276/01, Steffensen,
Συλλογή 2003, σ. I-3735 (δικαίωμα για
αποτελεσματική έννομη προστασία)

Υπόθεση C-25/02, Rinke, Συλλογή 2003,
σ. I-8349 (γενική αρχή ισοότητας)

Υπόθεση C-36/02, Omega,
Συλλογή 2004, σ. I-9609 (περιορισμοί
των θεμελιωδών δικαιωμάτων)

ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ (ΕΠΙΛΟΓΗ)

Ασφάλεια δικαίου

Συνεκδικασθείσες υποθέσεις 18/65
και 35/65, Gutmann, Συλλογή
τόμος 1965-1968, σ. 487

Υπόθεση 98/78, Racke, Συλλογή
τόμος 1979/I, σ. 55

Υπόθεση 99/78, Decker, Συλλογή
τόμος 1979/I, σ. 81

Υπόθεση 61/79, Denkavit, Συλλογή
τόμος 1980/I, σ. 605

Συνεκδικασθείσες υποθέσεις 66/79,
127/79 και 128/79, Salumi, Συλλογή
τόμος 1980/I, σ. 627

Υπόθεση 70/83, Kloppenburg,
Συλλογή 1984, σ. 1075

Συνεκδικασθείσες υποθέσεις T-551/93,
T-231/94 έως T-234/94, Industrias
Pesqueras Campos κ.λπ., Συλλογή 1996,
σ. II-247

Συνεκδικασθείσες υποθέσεις T-116/01
και T-118/01, P & O European Ferries
(Vizcaya) και Diputación Foral de
Vizcaya κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003,
σ. II-2957

Αναλογικότητα

Υπόθεση 116/76, Granaria, Συλλογή
τόμος 1977, σ. 387

Υπόθεση 265/87, Schröder,
Συλλογή 1989, σ. 2237

Υπόθεση C-161/96, Südzucker,
Συλλογή 1998, σ. I-281

Υπόθεση C-171/03, Toeters,
Συλλογή 2004, σ. I-10945

Προστασία δικαιολογημένης εμπιστοσύνης

Υπόθεση 74/74, CNTA, Συλλογή
τόμος 1975, σ. 157

Υπόθεση 120/86, Mulder,
Συλλογή 1988, σ. 2321

Υπόθεση 170/86, von Deetzen,
Συλλογή 1988, σ. 2355

Υπόθεση C-368/89, Crispoltoni,
Συλλογή 1991, σ. I-3695

Υπόθεση T-119/95, Hauer,
Συλλογή 1998, σ. II-2713

Αρχή της επικουρικότητας

Υπόθεση T-29/92, SPO κ.λπ. κατά
Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-289

Υπόθεση C-84/94, Ηνωμένο Βασίλειο
κατά Συμβουλίου, Συλλογή 1996,
σ. I-5755

Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-36/97
και 37/97, Kellinghusen και Ketelsen,
Συλλογή 1998, σ. I-6337

Υπόθεση C-491/01, British American
Tobacco (Investments) και Imperial
Tobacco, Συλλογή 2002, σ. I-11453

Ιθαγένεια της Ένωσης

Υπόθεση C-85/96, Martínez Sala,
Συλλογή 1998, σ. I-2691

Υπόθεση C-224/98, D'Hoop,
Συλλογή 2002, σ. I-6191

Υπόθεση C-184/99, Grzelczyk,
Συλλογή 2001, σ. I-6193

Υπόθεση C-413/99, Baumbast,
Συλλογή 2002, σ. I-7091

Υπόθεση C-403/03, Schempp,
Συλλογή 2005, σ. I-6421

Ευρωπαϊκή Επιτροπή
Το αλφάβητο του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Καθ. Klaus-Dieter Borchardt

Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2011

2011 — 143 σ. — 16,3 × 25 cm

ISBN 978-92-78-40729-2

doi:10.2830/46204

